

**ШУМАРСКИ ПРОГРАМ
ФЕДЕРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ**

ОПШТИ ДИО

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
ПРОЦЕС ИЗРАДЕ И СТРУКТУРА ШУМАРСКОГ ПРОГРАМА ФЕДЕРАЦИЈЕ БИХ	6
ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 1. НАДЛЕЖНОСТ, ЗАКОНОДАВСТВО И ОРГАНИЗАЦИЈА СЕКТОРА ШУМАРСТВА	12
1.1. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР СЕКТОРА ШУМАРСТВА ФЕДЕРАЦИЈЕ БИХ	13
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	21
1.2. ИНТЕГРАЛНИ ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ У ШУМАРСТВУ – ИИС	25
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	27
ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 2. ОДРЖИВО ГАЗДОВАЊЕ ШУМСКИМ ЕКОСИСТЕМИМА	29
2.1. ОЧУВАЊЕ СТАБИЛНОСТИ И УНАПРЕЂЕЊЕ ШУМСКИХ ЕКОСИСТЕМА	30
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	33
2.2. МИНИРАНА ШУМСКА ПОДРУЧЈА	35
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	36
2.3. ПРОГРАМ ИНТЕГРАЛНЕ ЗАШТИТЕ ШУМА	37
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	39
2.4. ГАЗДОВАЊЕ КРШОМ	40
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	41
ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 3. СОЦИО-ЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ ГАЗДОВАЊА ШУМСКИМ РЕСУРСИМА	43
3.1. ВРИЈЕДНОСТ ШУМА И ШУМСКОГ ЗЕМЉИШТА	44
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	48
3.2. ПЛАНИРАЊЕ, ЕКОНОМИКА И МАРКЕТИНГ ШУМАРСКОГ ПОСЛОВАЊА	49
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	53
3.3. ФИНАНСИРАЊЕ МУЛТИФУНКЦИОНАЛНОГ ШУМАРСТВА	54
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	55
3.4. СОЦИЈАЛНИ АСПЕКТ ГАЗДОВАЊА ШУМСКИМ РЕСУРСИМА	56
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	60
3.5. ШУМСКА ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА	60
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	63
ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 4. ОДНОСИ ШУМАРСТВА И ДРВОПРЕРАЂИВАЧКЕ ИНДУСТРИЈЕ	65
4.1. ТЕХНОЛОГИЈА У ШУМАРСТВУ, СТАНДАРДИ ШУМСКИХ ДРВНИХ СОРТИМЕНАТА И ШУМСКА БИОМАСА	65
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	67
4.2. ШУМАРСТВО И ДРВОПРЕРАЂИВАЧКА ИНДУСТРИЈА	67
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	70
ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 5. НЕДРВНИ ШУМСКИ ПРОИЗВОДИ И УСЛУГЕ	71
5.1. УЛОГА ШУМСКИХ РЕСУРСА У ТУРИЗМУ И РЕКРЕАЦИЈИ	71
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	73
5.2. РАЗВОЈ ЛОВСТВА	75
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	77
5.3. ОСТАЛИ ПРОИЗВОДИ ШУМА И ШУМСКОГ ЗЕМЉИШТА	78
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	79
ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 6. ЗАШТИТА ОКОЛИНЕ И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ	81
6.1. ДИВЕРЗИТЕТ ШУМСКИХ ЕКОСИСТЕМА И ЗАШТИЋЕНА ПОДРУЧЈА	81
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	83
6.2. УСКЛАЂИВАЊЕ ГАЗДОВАЊА ШУМАМА И ВОДАМА	85
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	88
6.3. ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ	89
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	91
ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 7. ШУМА И КЛИМАТСКЕ ПРОМЈЕНЕ	92
7.1. ШУМА И КЛИМАТСКЕ ПРОМЈЕНЕ	92
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	93
ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 8. ОБРАЗОВАЊЕ, ИСТРАЖИВАЊЕ И РАЗВОЈ У ШУМАРСТВУ	96
8.1. ОБРАЗОВАЊЕ, ИСТРАЖИВАЊЕ И РАЗВОЈ У ШУМАРСТВУ	96
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	98
ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 9. ИНФОРМИРАЊЕ, КОМУНИКАЦИЈА И ОДНОСИ С ЈАВНОШЋУ	101
9.1. ИНФОРМИРАЊЕ, КОМУНИКАЦИЈА И ОДНОСИ С ЈАВНОШЋУ	101
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	102

ПРЕДГОВОР

Шумско богатство према званичним подацима Босну и Херцеговину сврстава у шумовите европске земље чије пејзаже карактеризирају природни шумски екосистеми и дају врло снажан печат привредном развоју државе и стандарду њених грађана посматрано са економског, еколошког и социолошког становишта. Прије свега то се односи на осигурање радних мјеста и учешће у енергетском билансу земље. Несагледива је улога шума уопште у подизању стандарда људи боравком у природи, обезбјеђењем и редовним снабдијевањем питком водом и ублажавањем климатских екстрема, те спречавање појаве високих вода и заштите људских живота од било које друге непогоде.

Да би се могле санирати посљедице и штете у појединим деструираним шумским екосистемима као резултат различитих узрочника, те помирити шаролики интереси у коришћењу шума и одговорити многобројним задацима пред којима се налази шумарство, било је потребно све то изанализирати и претворити у документ, једну сврсисходно дефинирану стратегију рјешења, односно на стварним чињеницама пројцирати програм развоја шумарства ФБиХ. С тим у вези Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства је дало себи задаћу да понуди рјешења израдом једног таквог документа. Кроз обраду великог броја студија сагледана је детаљно ситуација у овом комплексном животном сегменту и дефинисани стратешки и специфични циљеви, те принципи конципирани ради њиховог очувања и одрживог управљања.

Студијама у којима су обрађени задаци релевантни за потрајно газдовање дефинисани су прецизни циљеви из којих произлазе нужне активности у облику одређених норми око уравнотежења интереса различитих друштвених група за све три горе наведене компоненте (економске, еколошке и социолошке важности). Научним и стручним ставовима, смјерницама, упутствима, принципима и циљевима дат је карактер демократичности пружањем могућности активног учешћа и свестраног доприноса коначном изгледу и садржају документа који се зове Шумарски програм Федерације БиХ.

Потребно је посебно истаћи да су сви задаци елаборирани дотичним програмом развоја шумарства ФБиХ од изузетног значаја у стратешком привредном планирању развоја наше земље, као допринос цјеловитијем реализовању задатака дефинисаних мапом приступног пута ка интегрираној Европи.

Овом приликом желим упутити искрену захвалност и одати признање многобројним актерима који су на било који начин допринијели изради Шумарског програма ФБиХ и подстакнути све заинтересоване стране да предано учествују својим умијећем, знањем, искуством и расположивим средствима у његовој имплементацији на најбољи могући начин. Дobar је само онај програм и стратегија који су проводиви и ефикасни у пракси.

Министар

ПРОЦЕС ИЗРАДЕ И СТРУКТУРА ШУМАРСКОГ ПРОГРАМА ФЕДЕРАЦИЈЕ БиХ

На основу званичних података из документа „Информација о газдовању шумама у Федерацији Босне и Херцеговине у 2014. години и планови газдовања шумама за 2015. годину“, шуме и шумска земљишта простиру се на површини од 1.523.700 ха (58% површине Федерације БиХ). У државном је власништву 1.246.700 ха (81.8%), а у приватном власништву 277.000 ха (18.2%). Упркос дешавањима у претходном периоду, која су у неким случајевима имала негативан утицај на шумске екосистеме Федерације БиХ, шуме су ипак задржале природну структуру. Брижним управљањем и стручним газдовањем таквим шумама могла би се и морала осигурати потрајност газдовања, очувати биоразноликост, те осигурати континуитет општекорисних функција шуме. То је могуће постићи једино планским приступом, у дугом временском периоду, уз велика финансијска улагања која се не могу осигурати искључиво од прихода од дрвета и уз подршку комплетне друштвено-политичке заједнице.

Дугорочно планирање у сектору шумарства постиже се израдом стратешких докумената који се најчешће називају стратегије развоја шумарства. Процеси међународне шумарске политике у претходних неколико деценија утврдили су концепт „државног програма шумарства“. Сам термин има генерички карактер и подразумеива широк спектар различитих приступа одрживом газдовању шумама у различитим државама, који ће се примјењивати на националном и нижим нивоима, у циљу поштивања међународно усвојених принципа газдовања шумским ресурсима. Државни програми шумарства требају почивати на међусекторском дијалогу и бити прилагођени реалном социо-економском, културолошком, политичком и околишном контексту сваке државе. При томе се подразумеива да се ради о динамичном процесу који захтијева свеобухватни приступ и синергијско дјеловање са другим секторским стратегијама. У паневропском контексту, државни програми шумарства европских земаља представљају суштинске елементе заједничке ЕУ стратегије шумарства. На тај се начин подцртава важност израде државних програма шумарства као средства за промоцију мултифункционалне улоге шума и одрживог газдовања шумама на паневропском нивоу.

Императив усклађивања шумарске политике Федерације БиХ са другим националним секторским политикама и међународним обавезама, као и хармонизације националне легислативе са правном стечевином Европске уније представљају основне разлоге за израду Шумарског програма Федерације БиХ. Усклађивање са глобалним трендовима у шумарству и политичко одређење Босне и Херцеговине ка ЕУ интеграцијама представљали су основ за покретање процеса израде Шумарског програма Федерације БиХ. Упркос важности шумских ресурса, у Федерацији БиХ досада није постојала јасна шумарска политика и стратегија, а самим тим ни одговарајуће стратешко планирање развоја сектора шумарства. Посљедице тога су, између осталог, и непостојање јединственог институционално-законског оквира за организацију сектора шумарства. Израдом Шумарског програма Федерације БиХ створиле би се претпоставке за одрживо газдовање шумама, а самим тим допринијело и одрживом развоју на националном нивоу. То би омогућило прецизно дефинисање надлежности појединих нивоа власти по питању власништва, управљања и газдовања шумама, те олакшало приступ различитим изворима финансирања, укључујући и ЕУ фондове. Настојања да се овај

процес покрене на нивоу државе Босне и Херцеговине, као нормалан слијед проведене Друге државне инвентуре шума на великим површинама, нажалост, нису уродила плодом.

Законски основ за приступање изради Шумарског програма Федерације Босне и Херцеговине произашао је из Закона о шумама (Службене новине Федерације БиХ, број: 20/02, 29/03. и 37/04). Одредбама овог Закона предвиђено је да се Програмом, уз поштивање међународних договора и обавеза, дефинише општа политика шумарства и политика газдовања дивљачи на подручју Федерације, оријентисана у правцу очувања и трајности газдовања шумама. Предвиђено је да се Шумарски програм Федерације БиХ састоји из општег и изведбеног дијела. У општем би дијелу требали бити одређени главни циљеви, принципи и генералне смјернице за трајно газдовање шумама у Федерацији на основу актуелног статуса шума, уважавајући међународно договорене смјернице трајног газдовања шумама. У изведбеном су дијелу постављени и разрађени циљеви и одређени начини реализације, укључујући финансирање за њихово остваривање у одређеном року.

Рјешењем Федералног министра пољопривреде водопривреде и шумарства формиран је Савјет за израду Шумарског програма Федерације Босне и Херцеговине. Задатак Савјета био је да припрема и проводи све активности везане за израду Шумарског програма Федерације БиХ, презентира концепт и тематске цјелине, изабере експерте или тимове, прегледа и даје сагласност на експертизе, обједињује и презентира материјале, организира јавне расправе, води и координира цјелокупан рад на изради нацрта Програма до његовог усвајања који, између осталог, укључује:

- Координацију са свим заинтересованим странама током свих фаза израде програма.
- Припрему детаљног плана рада.
- Организацију јавних састанака, информативних сесија, округлих столова и радионица.
- Интегрисање свих прикупљених информација, налаза експертних студија и достигнутих резултата у нацрт Шумарског програма Федерације БиХ.
- Редовно информисање свих партнера и заинтересованих страна.
- Мониторинг свих процеса, прикупљених инпута, резултата и њихових очекиваних утицаја.

У процесу израде Шумарског програма Федерације БиХ кориштен је холистички приступ као алтернатива традиционалном приступу у изради секторских стратешких докумената, за који је карактеристична доминација шумарских стручних знања. За разлику од тога, холистички приступ подразумијева пуно учешће свих заинтересованих страна, поштивање принципа партиципаторног процеса, провођење мониторинга и евалуације те међусекторски дијалог.

Активности на изради Шумарског програма Федерације БиХ дефинисане су документом под називом „План, програм рада и буџет Шумарског програма Федерације БиХ”, који је припремио Савјет и након проведене јавне расправе одобрио ресорни Федерални министар. Тим документом дефинисани су: основни принципи израде, поједине тематске цјелине и њима припадајуће експертне студије, елементи пројектног задатка за сваку експертну студију, динамички план и програм израде, те оквирни буџет Шумарског програма Федерације БиХ.

Како би се осигурало учешће свих домаћих заинтересованих страна, осигурао потребан легитимитет и развио осјећај „националног власништва” над овим стратешким документом, превладало је одређење да Шумарски програм Федерације БиХ буде реализован у највећој мјери од стране домаћих експерата. У циљу коришћења искустава најбољих међународних пракси при изради државних програма шумарства, ангажовани су експерти из неколико европских земаља и земаља регије.

Шумарски програм Федерације конципиран је на начин да обухвата девет тематских цјелина у оквиру којих су обрађене 22 њима припадајуће експертне студије:

Тематска цјелина 1. Надлежност, законодавство и организација сектора шумарства

- 1.1. Институционални оквир сектора шумарства Федерације БиХ
- 1.2. Интегрални информациони систем у шумарству

Тематска цјелина 2. Одрживо газдовање шумским екосистемима

- 2.1. Очување стабилности и унапређење шумских екосистема
- 2.2. Минирана шумска подручја
- 2.3. Програм интегралне заштите шума
- 2.4. Газдовање кршом

Тематска цјелина 3. Социо-економски аспекти газдовања шумским ресурсима

- 3.1. Вриједност шума и шумског земљишта
- 3.2. Планирање, економика и маркетинг шумарског пословања
- 3.3. Финансирање мултифункционалног шумарства
- 3.4. Социјални аспект газдовања шумским ресурсима
- 3.5. Шумска транспортна инфраструктура

Тематска цјелина 4. Односи шумарства и дрвопрерађивачке индустрије

- 4.1. Технологија у шумарству, стандарди шумских дрвних сортимената и шумска биомаса
- 4.2. Шумарство и дрвопрерађивачка индустрија

Тематска цјелина 5. Недрвни шумски производи и услуге

- 5.1. Улога шумских ресурса у туризму и рекреацији
- 5.2. Развој ловства
- 5.3. Остали производи шума и шумског земљишта

Тематска цјелина 6. Заштита околине и просторно планирање

- 6.1. Диверзитет шумских екосистема и заштићена подручја
- 6.2. Усклађивање газдовања шумама и водама
- 6.3. Просторно планирање

Тематска цјелина 7. Шума и климатске промјене

- 7.1. Шума и климатске промјене

Тематска цјелина 8. образовање, истраживање и развој у шумарству

8.1. образовање, истраживање и развој у шумарству

Тематска цјелина 9. Информисање, комуникација и односи с јавношћу

9.1. Информисање, комуникација и односи с јавношћу

За сваку од експертних студија припремљен је унифициран пројектни задатак, који је уједно представљао и садржај јавног позива за израду појединачних експертних студија. Сваки пројектни задатак садржавао је довољно чињеничних информација о Шумарском програму Федерације БиХ и дјелокругу рада експертне студије, те дефинисао: циљеве, дјелокруг рада, задатке које треба извршити, методолошки приступ који је потребно примијенити, одговорности клијента и консултанта, очекиване резултате и динамику достављања извјештаја.

У циљу олакшавања израде експертне студије, Савјет је потенцијалним консултантима предложио листу постојећих релевантних студија, докумената и других извора који се тичу конкретне студије. Од консултаната се захтијевало да на основу прикупљених података проведу анализу и процјену тренутног стања из оквира дјелокруга рада експертне студије, укључујући анализе релевантних политика, стратегија и легислативе. На основу проведене анализе и извршене процјене, од консултаната се тражило да пројцира жељено стање о проблематици коју обрађује конкретна експертна студија, те да предложи стратешки приступ у циљу његовог достизања.

Посебан нагласак био је на осигурању учешћа свих страна заинтересованих за проблематику коју третира конкретна експертна студија. Од консултаната је пројектним задатком захтијевано да предложи индикаторе за успоставу система мониторинга и евалуације дефинисаних циљева и реализације акционих планова. Консултант је пројектним задатком био обавезан да размотри и анализира национални законски оквир о равноправности сполова, те утицај истог на проблематику конкретне експертне студије. У циљу потпуне реализације свих пројектних активности, консултантима су на располагању били представници ресорног Министарства уз организациону потпору чланова Савјета.

Консултанти су за сваку студију били обавезни доставити у писаној и електронској форми: почетни извјештај, извјештај о напретку, организовати јавну расправу, израдити извјештај са јавне расправе, коначни извјештај, извршни сажетак, као и све пратеће материјале настале у току израде студије. Сви извјештаји достављени су на једном од службених језика БиХ, а Завршни извјештај и Извршни сажетак и на енглеском језику. Сви достављени материјали доступни су у електронској форми.

Савјет је пратио ток реализације експертних студија у свим фазама до њиховог коначног прихватања, захтијевајући неопходне корекције како би студије биле усклађене са пројектним задатком. По прихватању коначних извјештаја, Савјет је извршио организовање свих прикупљених података у оквиру дефинисаних тематских цјелина и припадајућих експертних студија и структурално их интегрисао у документе

Шумарског програма Федерације БиХ: Општи и Изведбени дио. Општи дио, поред информација о процесу израде Шумарског програма Федерације БиХ, садржи принципе, главне циљеве и генералне смјернице за трајно газдовање шумама у Федерацији БиХ на основу актуелног статуса шума. Изведбени дио садржи разрађене главне (стратешке) и оперативне циљеве, те акционе планове за њихову реализацију који укључују приједлог конкретних активности, индикаторе мониторинга и евалуације, потребна финансијска средства, институционалну одговорност, приоритете и рокове за њихову реализацију.

Један од основних принципа на којима је почивала израда Шумарског програма Федерације БиХ јесте активно учешће јавности у изради овог документа. У ту сврху ангажовани су консултанти који су припремили Елаборат за задовољавање партиципаторног процеса, партнерства и холистичког приступа у изради Програма и провели обуку изабраних консултантских тимова и чланова Савјета. Елаборат је дефинисао начин идентификовања кључних интересних група, утврђивање динамике и интензитета спровођења партиципације у свим фазама израде Програма, избор најповољнијих алата за партиципацију и утврђивање најповољнијих инструмената односа са јавношћу. Слиједећи препоруке из Елабората, проведена је серија јавних расправа на различитим нивоима, о приједлогу концепта израде Шумарског програма Федерације БиХ, као и за сваку појединачну експертну студију. Учешће јавности у свим фазама израде Програма додатно је осигурано континуираним ажурирањем веб-странице ресорног Министарства у смислу доступности свих докумената.

Евидентно је да су кроз процес израде Шумарског програма Федерације БиХ у знатној мјери унапређени институционални и индивидуални капацитети свих активно укључених учесника. Уважавајући чињеницу да Федерација БиХ први пут добија документ који на стратешки начин сагледава перспективе развоја сектора шумарства, овако унапређени експертни капацитети представљају солидну основу за итеративност комплетног процеса. У том смислу, Шумарски програм Федерације БиХ треба посматрати и као специфичан едукациони инструмент шумарске политике. У наредним циклусима израде стратешких докумената у сектору шумарства неопходно је у процесу формирања и избора тијела задужених за њихову израду и имплементацију, у цијелости уважавати принцип транспарентности и стручности. Имајући у виду да је Шумарски програм Федерације БиХ значајно допринио развоју стручних ресурса, захтјев за већом компетентношћу и стручношћу потпуно је оправдан. Временски оквир неопходан за израду Шумарског програма Федерације БиХ је био подцијењен, што је потребно имати у виду у наредним циклусима израде стратешких докумената, посебно са аспекта комплексности институционалног окружења сектора шумарства у Федерацији БиХ. У појединим фазама процеса израде Шумарског програма Федерације БиХ уочено је да је комуникација између свих актера шумарске политике и заинтересованих страна могла бити на већем нивоу, што је посљедица недовољног разумијевања и посвећености свих актера овом процесу. Ово се односи, како на институције јавне шумарске администрације на свим нивоима, тако и на учеснике у јавним расправама.

Имајући у виду промјењивост захтјева друштва у односу на шумске ресурсе, у изради Шумарског програма Федерације БиХ водило се рачуна о сагледавању свеобухватних

друштвених вриједности шумских ресурса и очекивањима јавности. Неопходно је разумјети да је програм развоја шумарства процес, а не активност те да он не завршава припремом, израдом или постизањем одређеног резултата, него да се ради о дугорочном и итеративном процесу. Шумарски програм Федерације БиХ мора бити препознат као холистички, учеснички и транспарентан процес и једино као такав може получити очекиване резултате у смислу одрживог управљања и газдовања шумским ресурсима.

ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 1. НАДЛЕЖНОСТ, ЗАКОНОДАВСТВО И ОРГАНИЗАЦИЈА СЕКТОРА ШУМАРСТВА

ПРИНЦИПИ:

Власништво, управљање и газдовање шумским ресурсима проводе се уз пуно поштивање уставом и позитивним законским прописима дефинисаних права, обавеза и надлежности свих нивоа власти у ФБиХ.

Закон о шумама ФБиХ, развијен уз поштивање принципа шумарске науке и струке, партиципације, транспарентности и консензуса, те уз превазилажење политичких и административних ограничења и поштивање међународно прихваћених обавеза (посебно ЕУ регулативе), досљедно се проводи.

Функционална организација јавне шумарске администрације, те ефективна и ефикасна организација сектора шумарства предуслов су одрживог газдовања шумским ресурсима и очувања и унапређења стабилности шумских екосистема.

Шумарска политика и законодавство заснивају се на конзистентној и координираој међусекторској, међуентитетској и међународној сарадњи.

За континуирани развој и унапређење управљања и газдовања свим шумама у ФБиХ, без обзира на тип власништва, развијен је јединствен политичко-законодавни и административни оквир.

Површина под шумама у ФБиХ не може се смањивати. Промјена намјене изворне функције шума могућа је само уз претходну научно засновану анализу која ће гарантовати непостојање негативног околишно-социолошког утицаја, уз адекватну надокнаду власнику (управљачу) и компензацију подизањем нових шума.

Јавне шуме и шумска земљишта не могу бити предметом приватизације осим у случају реституције, денационализације, арондације и комасације, али могу бити издате под концесију у складу са позитивним законским прописима.

У свим сегментима и активностима у сектору шумарства, као и при коришћењу граматичке терминологије, потребно је уважавати принципе равноправности сполова.

Централна база података представља основ за даљњи развој Интегралног информационог система (ИИС) у сектору шумарства.

Интегрални информациони систем (ИИС) у шумарству биће креиран, развијан и кориштен уз поштивање принципа: самосталности и суверености субјеката, ограничавања доступности информација, скалабилности опсега података, модуларности поступка, стандардизације и координације.

1.1. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР СЕКТОРА ШУМАРСТВА ФЕДЕРАЦИЈЕ БиХ

Паралелно са промјенама политичких, економских и социолошких реалитета у БиХ у протеклом периоду, организација и институционални оквир за провођење одрживог газдовања шумским ресурсима у Федерацији БиХ претрпјели су значајне промјене. Упркос чињеници да шуме најширој друштвено-политичкој заједници осигуравају незамјењиве еколошке, економске и социјалне користи, важност сектора шумарства није у довољној мјери препозната од стране актера шумарске политике и БиХ јавности. То се огледа у учесталим расправама у вези с надлежношћу између различитих административно-политичких нивоа (Општина – Кантон – Федерација), кад је у питању власништво, управљање и газдовање шумским ресурсима. Овакво стање је своју кулминацију доживјело проглашавањем неуставним Закона о шумама из 2002. године и вишегодишњом немогућношћу креирања новог законског оквира на нивоу ФБиХ којим би се створиле кључне претпоставке за унапређење стања у сектору шумарства. Посљедице су многобројне и негативне, од неконтролиране промјене намјене шумских земљишта и илегалних активности, преко недовољне међусекторске, међуентитетске и међународне сарадње, па све до запостављања приватног шумопосједа. У таквим околностима, те уз непостојање јасних политичко-законских смјерница за развој шумарства, упитна је и функционалност организационих модела, који би требали осигурати ефикасно и ефективно газдовање шумским ресурсима, адекватан надзор и чување шума као и постојање институција неопходних за осигурање одрживог газдовања шумским ресурсима у ФБиХ. На основу анализе постојеће шумарске политике, легислативе и организације сектора шумарства у ФБиХ, предложене су научно и стручно основане смјернице за унапређење законодавно-политичког и организационог оквира, уз поштивање интерсекторског приступа у специфичном социо-економском, политичком и еколошком окружењу, и уз уважавање процеса међународне и ЕУ шумарске политике и регулативе. С обзиром на дискусије у оквиру јавне расправе и садржај достављених писаних примједби које се односе на неке од предложених аспеката власништва, управљања и организације сектора шумарства у ФБиХ, евидентно је да је постизање консензуса о овим питањима, могуће само на посебном експертном или другом нивоу. На основу проведених анализа из дјелокруга рада уочене су сљедеће специфичности које се односе на предметну проблематику:

- На основу анализе макроекономских показатеља (учешће у БДП, извозу, увозу, броју запослених и др.) може се закључити да сектор шумарства није у довољној мјери препознат у агендама јавне политике, те да друштво нема реалну представу о улози, доприносу и значају шумарства и његовог мултифункционалног карактера. Насупрот томе, актуална дешавања везана за шумарску легислативу на нивоу ФБиХ, указују на изражен интерес политичких странака за сектор шумарства. Неопходно је подузети активности на подизању свијести јавности о важности шума, едукацији представника политичких странака, свеукупном вредновању шумских ресурса и јачању улоге невладиног сектора, медија и цивилног друштва као „контролних институција” у процесима креирања шумарске политике.
- Важећа уставна и законска рјешења дефинирају надлежности, права и обавезе свих нивоа власти по питању власништва, управљања и газдовања шумским ресурсима. Према Уставу ФБиХ, Федерација је надлежна за политику коришћења земљишта на федералном нивоу, док су Федерација и кантони надлежни за политику заштите човјекове околине и коришћење природних богатстава. Устав ФБиХ не додјељује

надлежности локалној заједници по питању власништва, управљања и газдовања шумама, док Европска повеља о локалној самоуправи прописује да ће локалне власти бити консултиране правовремено и на одговарајући начин у процесу планирања и доношења одлука о свим стварима које их се директно тичу. По Закону о шумама ФБиХ из 2002. године, државне шуме на подручју ФБиХ биле су у власништву Федерације, која је путем ресорног Федералног министарства и Федералне управе за шуме управљала овим ресурсом. Преношењем управљачких надлежности на кантонални ниво, кантони су управљали шумама путем ресорних кантоналних министарстава и кантоналних управа за шуме. На тај начин је функција управљања била одвојена од функције власништва. Такви односи између федералног и кантоналних нивоа власти нису омогућавали постојање вертикалне координације између ова два нивоа о питању надлежности и одговорности, што је отежавало ефикасно провођење конзистентне шумарске политике. С обзиром на писане примједбе достављене у процесу јавне расправе, рјешења о питању власништва, управљања и газдовања шумским ресурсима требају бити усклађена са постојећим уставним и законским оквиром, уз осигурање подршке кључних актера шумарске политике. У том контексту, предлаже се да се усаглашавањем ставова и доношењем приједлога у вези с овим питањима настоји осигурати на посебном експертном или другом нивоу.

- Постојећа законска рјешења предвиђају да су концесије на шуме и шумско земљиште у надлежности ФБиХ, док су кантони надлежни за додјелу концесија у области ловства. Шуме и шумска земљишта у ФБиХ нису у претходном периоду била предметом концесија у пуном смислу те ријечи. Тренутна ситуација је таква да корисници шума (шумскопривредна друштва) плаћају одређену накнаду за коришћење, у складу са одредбама важећих законских прописа на кантоналном нивоу. У региону су одређени модели концесија на шуме присутни у Словенији и Црној Гори, а мишљења о увођењу концесија на шуму и шумско земљиште у ФБиХ су подијељена. Представници јавне шумарске администрације углавном подржавају увођење концесија, уз квалитетну израду планске документације, дефинирање критерија за додјелу концесија, те успоставу механизма контроле спровођења концесионих уговора. У вријеме спровођења анализе, представници анкетираних шумскопривредних друштава били су већином против додјеле шума на концесију, сматрајући да би то водило деградацији ресурса. Усвајањем кантоналних закона о шумама, за шумскопривредна друштва уведена је обавеза плаћања накнаде за коришћење државних шума. У процесу доношења новог закона о шумама ФБиХ, потребно је јасно разграничити и регулирати питање плаћања накнаде за коришћење од питања концесија на шуме и шумска земљишта.
- Ниједна институција у ФБиХ не посједује јединствену и поуздану базу података о промјени намјене изворне функције шума. Неопходно је исту успоставити и дефинирати њену структуру и садржај, начин прикупљања информација и услове коришћења, институционалне надлежности и остале елементе те базе.
- У земљама региона (Хрватска, Србија) шуме и шумска земљишта у државној својини не могу се отуђивати, осим ако за то не постоји интерес државе или у случају комасације. Претходна законска рјешења у ФБиХ такођер су забрањивала промет државних шума и шумског земљишта, осим у поступку арондације и комасације, замјене уз претходно прибављену сагласност ФМПВШ или продаје физичком или правном лицу у циљу усклађивања са просторним планом, уз претходно издато одобрење за крчење. Имајући у виду значај шума као јавног добра, као и све негативне посљедице које би могле наступити њиховом

неконтролираном продајом, неопходно је у будућим законским рјешењима задржати одредбе која не дозвољавају промет државних шума, осим у сврху арондације и комасације.

- Ниво укључивања приватног капитала у сектор шумарства, односно приватизацију нестратешких активности, потребно је провести на начин да се постигне већа ефикасност рада и капитала у конкретним тржишним условима. Стратешке би активности требало обављати искључиво у властитој режији. Постоје велике разлике између појединих шумскопривредних друштава у ФБиХ, кад је у питању обим проведене приватизације нестратешких активности. Позитивни се ефекти огледају у стварању конкуренције и смањењу јединичне цијене рада. Негативни се ефекти односе на незаинтересованост извођача у тежим условима рада, што узрокује кашњења или изостајања реализације планираних активности, као и на присутно кршење законске регулативе у области заштите на раду од стране приватних предузећа. Експертном анализом препоручено је да се нестратешке активности повјере приватним предузећима до нивоа од око 70% укупног обима производње (уважавајући конкретне специфичности), а остало задржи у властитој режији. Потребно је успоставити јединствену и свеобухватну базу података извођача радова у шумарству (коопераната) по броју упослених, обиму извршених радова и техничко-технолошким капацитетима. Уз осигурање одговарајућих предуслова (осигурање намјенских средства, субвенционирање, пореске олакшице и др.), постоје реалне могућности за покретања малог и средњег бизниса у шумарству на бази приватног капитала. У циљу промовисања привредног значаја ових активности (посебно у руралним подручјима), потребно је израдити студију која би анализирала ове могућности, а посебно законодавно-институционални оквир и реални интерес власника приватног капитала за ову врсту улагања.
- Осим што је констатирано да Акциони план за сузбијање илегалних активности у сектору шумарства и дрвне индустрије из 2005. године није у цијелости имплементиран, узроци његовог непровођења нису анализирани због немогућности добијања довољно релевантних информација. У циљу системског приступа рјешавању проблема илегалних активности, неопходно је израдити методику за њихову тачну процјену (по обиму и врстама илегалних активности), те израдити нови Акциони план борбе против илегалних активности у духу испуњења ЕУТР 995/2010. За реализацију овог комплексног задатка неопходно је ангажирати интердисциплинарни тим стручњака.
- Што се тиче механизма и институционалних капацитета за међусекторску, међуентитетску и међународну сарадњу, са тежиштем на шумарску политику и законодавство, анализа постојећих регулаторних механизма (закони и подзаконски акти) показала је да је међусекторска сарадња (сектор шумарства у односу на водoprивреду, пољoprивреду, околиш, туризам, енергетику и др.) недовољна. Иако стратегије развијене у оквиру других сектора на адекватан начин третирају област шумарства, потребно је постићи виши ниво међусекторске сарадње. Регулаторни механизми на нивоу ентитета дјелимично обавезују на осигурање и промовисање међуентитетске сарадње. У стратешким документима, нарочито оним који се односе на државни ниво, такођер се указује на обавезу међуентитетске сарадње. Упркос томе, институционални капацитети за међуентитетску сарадњу у оквиру надлежних институција нису у довољној мјери развијени и предидељени за промовисање и унапређење исте, што указује на потребу формирања надлежних институција на државном нивоу (нпр. међуентитетска комисија за шумарство). У оквиру надлежних државних и ентитетских институција предидељени су капацитети за међународну

сарадњу, али исти нису у довољној мјери оспособљени за осигурање и промовисање потребног нивоа међународне сарадње кад је у питању шумарска политика и законодавство.

- SWOT анализа политичко-законодавног оквира о питању власништва, управљања и газдовања приватним шумама у ФБиХ, указује на лошије показатеље стања шума и газдовања у приватном у односу на државни посјед. Досадашња шумарска легислатива у ФБиХ није третирала приватни шумопосјед на исти начин као и државни, при чему је изостала адекватна институционална и финансијска подршка развоју приватног шумопосједа. Такво стање је добрим дијелом проузроковано и незаинтересованошћу самих власника. С обзиром на економски, еколошки и социолошки значај шума, без обзира на власништво, нужно је створити претпоставке за недискриминирајуће управљање и газдовање шумама и шумским земљиштем у приватном и јавном власништву. У том смислу је неопходно осигурати одређене институционалне претпоставке, као што су успостава савјетодавне службе за власнике приватних шума те формирање интересних асоцијација приватних шумопосједника.
- Анализом тренутног стања и постојећих законских рјешења за разграничавање шумског и пољопривредног земљишта, констатирано је да овај процес није још увијек у цијелости окончан и да је неизвјесно до када ће исти трајати. Такођер је утврђено да шумарска струка није у довољној мјери заступљена у провођењу ових активности. Неопходно је формирати мултидисциплинарни тим стручњака који би на принципима међусекторског дијалога понудио приједлог општеприхватљивих критерија (еколошких, економских и социо-културолошких) за разграничење шумског и пољопривредног земљишта. Након тога би услиједило усклађивање секторских закона, дефинирање процедура у сарадњи са осталим надлежним институцијама (Федерална управа за геодетске и имовинско-правне послове и катастар некретнина, Федерално министарство правде и др.) и проведене одговарајуће измјене, како у планској документацији, тако и на терену.
- На нивоу државе БиХ тренутно не постоји нити један важећи документ о државној шумарској политици. С друге стране, не постоје ни експлицитне међународне обавезе у контексту доношења јединствене шумарске легислативе на државном нивоу. Процијењено је да постоји потреба компромисног уређења одређених питања у оквиру сектора шумарства међу ентитетима, као и дефинирања минималних заједничких принципа газдовања шумским ресурсима на нивоу БиХ (нпр. потрајност газдовања, кључни појмови, методика израде инвентуре шума, мониторинга, информационог система и др.). С обзиром на осјетљивост овог питања, за утврђивање минималног сета заједничких принципа газдовања шумским ресурсима у БиХ, неопходно је интензивирати политички дијалог на највишем нивоу и настојати постићи компромисно рјешење које би задовољило оба ентитета и Дистрикт Брчко. При томе је потребно пратити динамични развој иницијатива за креирање принципа (критерија и индикатора) одрживог газдовања шумским ресурсима на паневропском нивоу (Forest Europe), као и евентуалне промјене у контексту усвајања јединственог правно обавезујућег оквира за газдовање шумама на нивоу Европе.
- У процесу анализе кључних питања/проблема неимплементације и неусвајања законског оквира у сектору шумарства ФБиХ у претходном периоду, нису прикупљени ставови свих интересних група, па самим тим ни добијене информације нису биле довољне да би се у потпуности могла реализирати ова активност из

дјелокруга рада. С обзиром на то да је за приједлог рјешења било неопходно провести консултације са свим актерима шумарске политике, предложено је да се комплетна активност из дјелокруга рада преточи у Акциони план. У реализацији те активности било би корисно узети у обзир идентифициране проблеме који се односе на: прецизно дефинирање права власништва, управљања и газдовања шумама и шумским земљиштем између различитих политичко-административних нивоа (држава БиХ, ФБиХ, кантони и општине), организацију сектора шумарства у смислу оптималног броја шумскопривредних друштава, дефинирање надлежности, овласти и односа између федералне и кантоналних управа за шуме, организацију и устројство чуварске службе, одређивање висине накнаде за општекорисне функције шума, одређивање висине накнаде за коришћења државних шума, као и њене расподјеле. Као главни разлог неимплементације Закона о шумама из 2002. године наведено је одсуство доминантне улоге ФБиХ у управљању шумама у односу на кантоне. На такав став је у оквиру јавне расправе достављена писана примједба од стране предсједника Влада и ресорних министара Херцег-босанског кантона, Западнохерцеговачког кантона и Херцеговачко-неретванског кантона, са приједлогом да се поново проведе објективна и аргументирана анализа и идентифицирају узроци и разлози неимплементације Закона о шумама из 2002. године, уважавајући уставне и законске надлежности појединих нивоа власти и њихове ставове. Евидентно је да је одсуство политичке воље главни узрок постојећег стања те је, имајући у виду да у вези с анализом ове активности из дјелокруга рада није постигнут консензус, предложено је да се доношење усаглашених приједлога у вези с овим питањем одвија на посебном експертном или другом нивоу.

- У студији је дат цјеловит попис позитивних законских прописа у ФБиХ из области шумарства, ловства, сјеменарства и садног материјала. Када се усвоји нови Закон о шумама на нивоу ФБиХ, бит ће потребно приступити усклађивању постојећих и изради нових подзаконских аката.
- У студији је дата листа свих међународних прописа из области шумарства које је БиХ потписала. Поред општих прописа, дат је и преглед потписаних докумената по сљедећим областима: атмосфера, климатске промјене, вода, тло, отпад и заштита природе. Констатирано је да упосленици у кључним институцијама (Дирекција за европске интеграције БиХ и ФМПВШ) нису у довољној мјери упознати са европским и међународним правно обавезујућим прописима из сектора шумарства. Генерално се може закључити да легислатива у сектору шумарства БиХ није у довољној мјери усклађена са правном стечевином Европске уније. Неопходно би било у систем националне легислативе БиХ уврстити све обавезујуће међународне прописе и прописе ЕУ који се на директан или индиректан начин односе на област шумарства. Проблематика усклађивања националне легислативе са обавезама које произлазе из међународних прописа који се односе на сектор шумарства (посебно процеса придруживања ЕУ) изузетно је сложен процес. Тај процес траје дуго и изискује значајне кадровске и финансијске претпоставке. Институције на државном нивоу немају кадровских капацитета за реализацију ових активности. То се посебно односи на недостатак специјализираних кадрова за праћење и разумијевање процеса међународне шумарске политике. Због сложености овог проблема, предложено је да се у Акционом плану предвиди израда динамичког плана обавеза које произлазе из међународних прописа.
- Што се тиче процјене ефеката спровођења процеса реституције и денационализације на сектор шумарства, анализа је показала да БиХ још увијек

нема Закон о реституцији. Према подацима Комисије за реституцију, збирни преглед одузетих некретнина из 2006. године, садржи 13.593 поднесених пријава од стране ранијих власника некретнина. На основу поднесених пријава ранији власници потражују 763.580.7 ха шуме. С обзиром на непостојање одговарајуће легислативе, тешко је процијенити перспективе реституције и денационализације у БиХ, а самим тим и посљедице које би ови процеси могли имати на структуру шумопосједовних односа и сектор шумарства у цијелости.

- У циљу приједлога модела функционалног управљања шумским ресурсима извршена је анализа тренутног модела управљања шумским ресурсима у ФБиХ. Анализирани су и модели управљања шумским ресурсима у земљама региона и ентитету Република Српска, који су у већини случајева организовани по принципима централизованог управљања и газдовања (коришћења) шумским ресурсима. Прикупљени су и ставови актера шумарске политике по питању оцјене тренутног модела управљања и евентуалних приједлога новог модела функционалног управљања. Већина испитаника који су доставили своје ставове незадовољна је тренутним моделом управљања шумским ресурсима. На основу проведене анализе предложено је формирање самосталне Федералне управе за шуме, изван ФМПВШ. Већина испитаника који су доставили своје ставове, предлаже да Федерална управа има своја одјељења (испоставе, уреде) по кантонима, иако постоје и мишљења да иста могу бити организована по општинама или у складу са реалним организационим потребама. По овом моделу, самостална Федерална управа за шуме заступала би интересе власника (ФБиХ) и вршила функцију управљања шумским ресурсима, што би омогућило вођење јединствене шумарске политике и планирања газдовања шумама. Федерална управа израђивала би шумскопривредне основе и путем уговора преносила газдовање шумама на шумскопривредна друштва, при чему би друштва имала обавезу досљедне реализације одредби шумскопривредне основе. Средства за општекорисне функције шума била би прикупљена на јединствени рачун Федералне управе, што би омогућило прецизно праћење прикупљања средстава и њиховог транспарентног трошења. На овај приједлог је у оквиру јавне расправе достављена писана примједба од стране предсједника Влада и ресорних министара Херцег-босанског кантона, Западнохерцеговачког кантона и Херцеговачко-неретванског кантона. У допису је истакнуто неслагање са предложеним моделом функционалног управљања шумским ресурсима у ФБиХ, истичући да је исти у супротности са одредбама Устава ФБиХ, да се на тај начин искључују кантони и њихове институције из свих послова управљања и газдовања шумама, те да такав модел у пракси не може функционирати. Предложено је да се поново проведе објективна анализа уставно-правног оквира ФБиХ, изврши рашчлањење административних и економских функција у сектору шумарства, те да се уз уважавање уставних надлежности кантона, предложи одржив модел функционалног управљања шумским ресурсима. Како о овом питању није постигнут консензус, предложено је да се усаглашавање ставова и доношење приједлога модела функционалног управљања шумским ресурсима одвија на посебном експертном или другом нивоу.
- У циљу утврђивање критерија за газдовање шумским ресурсима ради дефинирања оптималног броја предузећа шумарства на свим нивоима власти у ФБиХ, анализирани су принципи и критерији газдовања шумама развијени у оквиру различитих међународних институција и процеса. Став је да би ови критерији могли бити кориштени и за формирање шумскопривредних подручја, као заокружених просторних цјелина у оквиру којих се осигурава рационално и трајно газдовање

шумама, уз израду одговарајућег стручног елабората. Указано је на потребу унапређења постојећег система организације шумарства, којем би претходила анализа оправданости постојања тренутних предузећа шумарства, уз уважавање горе наведених принципа и критерија. Иако ставови актера шумарске политике у ФБиХ упућују на различите опције по питању оптималног броја предузећа шумарства на свим нивоима власти, постоји општи консензус да једно шумскопривредно подручје треба представљати минималну просторну цјелину која осигурава одрживо газдовање. Доследном примјеном принципа и критерија газдовања шумама на паневропском нивоу, успоставила би се научно-стручна основа за приједлог оптималног модела организације сектора шумарства у ФБиХ. При томе је потребно имати у виду да је избор тог модела предидијељен политичко-административним уређењем ФБиХ и као такав може бити постигнут само кроз политички договор. У оквиру јавне расправе су од стране директора ШГД „Херцег-босанске шуме” д.о.о. Купрес, ШГД „Жупаније западнохерцеговачке” д.о.о. Посушје и ЈП ШГД „Шуме Херцеговачко-неретванске” д.о.о. Мостар, достављене писане примједбе, у којима је изражено неслагање са дезинтеграцијом постојећег модела (један кантон – једно кантонално шумскопривредно друштво). У примједбама се такођер наводи да је модел по којем би у оквиру једног кантона могло постојати једно или више предузећа економски неодржив и неоправдан са аспекта тржишног пословања. Предложено је да се поново проведе цјеловита и објективна анализа, те на основу исте предложи реалан и проводив модел организације шумарства, при чему треба водити рачуна о ставовима и рангирању појединих интересних група према њиховом значају и утјецају. Пошто на основу резултата анализе проведене у оквиру дјелокруга рада није постигнут консензус о питању дефинирања оптималног броја предузећа шумарства, предложено је да се усаглашавање ставова и доношење усаглашеног приједлога организације газдовања шумским ресурсима у ФБиХ одвија на посебном експертном или другом нивоу.

- На основу анализе тренутног правног статуса предузећа шумарства у ФБиХ, важећег правног оквира који третира проблематику регистрације привредних субјеката и значаја шума као јавног добра од општег друштвеног интереса, предлаже се да сва шумскопривредна друштва имају статус јавног предузећа. На овај начин би се осигурало одговорно коришћење шума и шумског земљишта као јавног добра.
- Што се тиче кадровских и техничких капацитета и надлежности шумарске инспекције, анализа активности из дјелокруга рада показала је да је непостојање шумарске легислативе на федералном нивоу и недовољан број ангажираних федералних и кантоналних инспектора за шумарство, довео до низа негативних појава, као што су протузаконито крчење приватних шума, узурпирање државних шума и шумског земљишта, промјена намјене изворне функције шуме и др. Овакво стање додатно је отежано неријешеним питањем разграничења шумског и пољопривредног земљишта, непостојањем устројеног катастра и земљишно-књижне евиденције, непостојањем регистра и евиденције сјеменских објеката и великим бројем неријешених пријава за починиоце штета у шумама. Опремљеност шумарске инспекције значајно је побољшана формирањем управа за инспекцијске послове. Обим послова предложен је као основни критериј за утврђивање потребног броја шумарских инспектора у ФБиХ. Процијењено је да су инспекцијски органи тренутно попуњени са око 2/3 потребних кадрова те да је потребан пријем нових шумарских инспектора, како на федералном, тако и на кантоналним нивоима. Тренутна организација, која се базира на принципу управа за инспекцијске послове

на федералном и на кантоналном нивоу у складу је са важећим одредбама Устава ФБиХ те као таква треба и остати.

- Што се тиче техничко-кадровске опремљености, анализа је показала да су постојећа техничка опремљеност, као и број чувара шума недовољни за ефективно и ефикасно провођење послова чуварске службе. Кад је у питању стручни профил, неопходно је осигурати да чувари шума буду лица која су завршила IV степен средње шумарске школе и која испуњавају услове за ношење оружја и обављање јавне службе. Такођер је неопходно испоштовати прописе дефинисане подзаконским актима, који утврђују задатке чувара шума, обавезну опрему, начин њиховог извршавања и критерије за утврђивање величине чуварског рејона. Код дефинирања критерија за оцјену техничко-кадровских потреба треба имати у виду да величина чуварског рејона за једног чувара шума треба бити 1.500–2.000 ха, у зависности од степена отворености шумских комплекса, близине изграђених зона, постојања шума високе заштитне вриједности итд. С обзиром на напријед наведено, а имајући у виду тренутну техничко-кадровску ситуацију, процјењује се да би за ефикасно и ефективно обављање чуварске службе на подручју ФБиХ било потребно око 760 чувара шума, што је двоструко већи број у односу на тренутно стање. Што се тиче приједлога оптималне организације чуварске службе у контексту предложеног модела функционалног управљања шумским ресурсима, већина испитаника сматра да би ова служба требала остати у оквиру јавне шумарске администрације, а не у саставу предузећа шумарства. На основу проведене анализе и у контексту предложеног модела функционалног управљања шумским ресурсима, чуварска служба би требала бити у склопу Федералне управе за шуме са кантоналним испоставама. С обзиром на примједбе које су у току јавне расправе достављене на предложени модел управљања шумским ресурсима, те имајући у виду да је организација чуварске службе саставни дио овог модела, предложено је да се и ово питање рјешава на посебном експертном или другом нивоу.
- Анализа осталих институција из области шумарства у ФБиХ и окружењу (коморе, струковна удружења, институти, интересне асоцијације и сл.) показала је да постоји потреба за унапређењем постојећег стања. Посебно би било важно формирати јединствено струковно удружење шумарства на нивоу ФБиХ. Постојећи Институт за шумарство и хортикултуру на Шумарском факултету Универзитета у Сарајеву представља језгро за формирање будућег Шумарског института ФБиХ, који би имао јасну институционалну позицију, надлежности и стабилне изворе финансирања (из буџета ФБиХ и из властитих прихода). Шумарска комора ФБиХ као интересна групација самосталног правног субјективитета такођер би требала имати важну улогу у адекватном заступању интереса сектора шумарства, лиценцирању појединаца и предузећа и вршењу континуиране евалуације стручних послова. Кључни чланови Коморе били би високообразовани шумарски појединци, при чему је као могући модел организације предложено да Комора буде у оквиру струковних удружења. Такођер је потребно снажније подстицати формирање удружења (интересних асоцијација) власника приватних шума у ФБиХ.
- Стање приватних шума у Федерацији БиХ у погледу дрвне залихе, прираста и отворености је лошије у односу на јавне шуме, а власници приватних шума нису организовани у интересне асоцијације (удружења). Постојећа шумарска легислатива ставља приватни шумопосјед и власнике приватних шума у неједнак положај у односу на јавне шуме. Евидентно је незадовољство власника приватних шума у вези са заступањем њихових интереса и већина сматра да је потребно формирати асоцијације власника приватних шума. Један од најизраженијих

проблема приватног шумопосједа у БиХ, представља уситњеност посједа. Окупљивање приватног шумопосједа требало би бити стратешки циљ шумарске политике БиХ, који није могуће остварити без системских промјена унутар сектора и сарадње свих актера шумарске политике на различитим нивоима. Јавна шумарска администрација у потпуности подржава формирање интересних асоцијација приватних шумопосједника на добровољној основи. Због потребе за адекватним заступањем власника приватних шума у процесима шумарске политике, потребно је подстицати формирање ових асоцијација, пружањем мјера подршке од стране државе. Значајне површине, проблеми у газдовању, као и неискоришћеност потенцијала приватних шума захтијевају организирану и ефикасну подршку и сарадњу државе и шумопосједника. Стручне послове у приватним шумама тренутно обављају кантоналне управе за шуме, а власници су обавезни за све радове тражити одобрење од управа. Препуштеност шумопосједника самим себи и многобројни проблеми везани за приватне шуме резултирали су смањеном заинтересованошћу власника за властити посјед, што води даљој девастацији и деградацији приватних шума. Предлаже се оснивање Шумарске савјетодавне службе као једног од начина унапређења сарадње између јавне шумарске администрације и власника приватних шума. Основни задаци ове службе односе се на: осигурање присуства струке у приватним шумама, едукацију и стручно савјетовање приватних шумопосједника на терену, помоћ власницима да успјешно газдују својом шумом и стичу приходе од исте и др. С обзиром на примједбе достављене на јавној расправи, питање модела организације Савјетодавне службе за приватне шуме у ФБиХ треба рјешавати на посебном експертном или другом нивоу, у складу са усаглашеним приједлогом функционалног модела управљања шумским ресурсима.

На основу претходних анализа идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 1, као и стратешки циљеви који се односе на надлежности, законодавство и организација сектора шумарства, односно институционални оквир шумарског сектора ФБиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 1.1.1. Доношење законске регулативе из области шумарства на нивоу ФБиХ, развијене уз поштивање принципа шумарске науке и струке, партиципације, транспарентности и консензуса, уз превазилажење политичких и административних ограничења и прецизно дефинирање надлежности, права и обавеза свих нивоа власти по питању власништва, управљања и газдовања шумским ресурсима

За реализацију овог стратешког циља потребно је провести свеобухватну анализу постојећих уставних и законских рјешења по питању надлежности, права и обавеза свих нивоа законодавне и извршне власти (федералног, кантоналних и општинских) у контексту власништва, управљања и газдовања шумским ресурсима. Нови закон о шумама у ФБиХ потребно је донијети на принципима шумарске науке и струке, а процес његове израде, усвајања и имплементације базирати на принципу партиципације свих заинтересованих страна, транспарентности самог процеса и консензусу учесника. Приликом доношења новог закона о шумама потребно је уложити максималне напоре за превазилажење политичких и административних препрека, што би за последицу имало имплементацију закона на територији цијеле ФБиХ. Остварење наведеног

стратешког циља могуће је потпуном имплементацијом специфичних циљева који се односе на (1) прецизно дефинирање и разграничавање надлежности, права и обавеза Федерације, кантона и општина по питању власништва, управљања и газдовања шумским ресурсима и (2) сузбијање илегалних активности у шумарству и дрвној индустрији.

Стратешки циљ 1.1.2. Успостава функционалног модела јавне шумарске администрације, који подразумијева законско дефинирање и организацију управних тијела, чуварске службе и шумарске инспекције

Како се досадашња организација јавне шумарске администрације показала неефикасном, потребно је приступити њеној реорганизацији и успостављању функционалнијег модела. Реализација овог стратешког циља подразумијева да закон о шумама ФБиХ пропише функционалан модел организације јавне шумарске администрације (уважавајући специфичности административног устројства ФБиХ) којим би се функција власника чвршће повезала са управљачком функцијом, што би довело до стварања предуслова за креирање јединствене шумарске политике и ефикаснијег управљања шумским ресурсима на подручју ФБиХ. Да би се остварио постављени стратешки циљ, потребно је законски дефинирати организацију ефективне и ефикасне чуварске службе те успоставити кадровски и технички опремљену шумарску инспекцију са јасно прецизираним надлежностима и процедурама обављања активности из дјелокруга инспекцијских послова. С обзиром на то да није постигнут консензус о овом питању, коначан приједлог модела јавне шумарске администрације потребно је договорити на посебном експертном или другом нивоу.

Стратешки циљ 1.1.3. Успостава ефективне и ефикасне организације сектора шумарства са циљем јачања институционалних капацитета у сектору шумарства

У сврху реализације овог стратешког циља неопходно је законски дефинирати организацију сектора шумарства са тежиштем на њеној ефективности и ефикасности. За то је неопходно утврдити економске, еколошке, социолошке и друге критерије за доношење одлуке о оптималном броју шумарских предузећа на подручју једног кантона, прецизно дефинирати правни статус пословних система шумарства као јавних предузећа и формирати све неопходне институције (струковна удружења и коморе, научно-истраживачке институције и др.) са циљем јачања институционалних капацитета у сектору шумарства ФБиХ.

Стратешки циљ 1.1.4. Успостава политичког дијалога на међуентитетском нивоу и стварање претпоставки за дефинирање минималних заједничких принципа газдовања шумским ресурсима на подручју Босне и Херцеговине

Територијална организација Босне и Херцеговине тј. њена подјела на два ентитета у великој мјери утиче и на газдовање шумским ресурсима. За остварење постављеног стратешког циља неопходно је створити политичке претпоставке за успоставу дијалога између надлежних ентитетских институција са циљем дефинирања заједничких, научно заснованих принципа газдовања шумским ресурсима у БиХ. Имплементација таквих принципа допринијела би унапређењу газдовања шумама на територији комплетне државе. Приједлог минималних заједничких принципа газдовања шумским ресурсима у БиХ треба бити у складу са постојећим принципима и критеријима одрживог газдовања шумским ресурсима на паневропском нивоу (Forest Europe). Такођер је потребно наставити са развијањем и усвајањем БиХ ФСЦ стандарда у којима су садржани минимални принципи за одрживо газдовање шумским ресурсима у складу са глобалним

ФСЦ принципима. БиХ ФСЦ стандарде потребно је подвргнути међународној верификацији чиме би посао на њиховом дефинирању и верификацији био завршен.

Стратешки циљ 1.1.5. Проведба процеса разграничавања шумског и пољопривредног земљишта, укључујући и дефинирање потребних критерија, процедура и надлежности за разграничавање

Како у БиХ не постоји јединствено законско рјешење које третира проблематику разграничавања шумског и пољопривредног земљишта, потребно је приликом израде новог закона о шумама ФБиХ обратити посебну пажњу овом питању, с циљем усаглашавања са правним прописима који третирају проблематику пољопривредног земљишта. Усаглашавање секторских закона потребно је постићи кроз успостављање заједничких, научно заснованих критерија за разграничавање пољопривредног и шумског земљишта. Такођер је потребно прецизно дефинирати функционалне процедуре спроведбе активности на разграничавању шумског и пољопривредног земљишта, као и надлежности свих институција укључених у овај процес.

Стратешки циљ 1.1.6. Унапређење међусекторске сарадње

Сарадње између институција у сектору шумарства и осталим сродним секторима (водопривреда, пољопривреда, околиш, туризам, енергетика итд.) нужна је и исту је неопходно унаприједити. У том смислу, потребно је ускладити регулаторне инструменте (секторски закони и подзаконски акти) и стратешке документе (секторске политике и стратегије) те подићи ниво развијености институционалних капацитета унутар различитих сектора.

Стратешки циљ 1.1.7. Унапређење међуентитетске сарадње из области шумарства

За одрживо газдовање шумским ресурсима на подручју Босне и Херцеговине потребно је осигурати и унаприједити међуентитетску сарадњу из области шумарства. Како је у оба ентитета сектор шумарства регулиран посебним ентитетским законима о шумама и одговарајућим подзаконским актима, потребно је подузети потребне активности за међусобно усклађивање регулаторних инструмената шумарске политике. Поред тога, потребно је извршити и анализу ентитетских стратешких докумената (ентитетске политике, стратегије и програми развоја шумарства) са циљем испитивања могућности њиховог усклађивања и осигуравања дугорочне међуентитетске сарадње. Постизање постављеног стратешког циља могуће је уз јачање и унапређење институционалних капацитета у оквиру надлежних институција у оба ентитета.

Стратешки циљ 1.1.8. Унапређење међународне сарадње из области шумарства

Међународна сарадња из области шумарства подразумијева сарадњу различитих међународних институција и институција које представљају сектор шумарства у ФБиХ. Због недостатка људских капацитета, међународна сарадња у сектору шумарства тренутно је недовољно развијена. У складу с тим, неопходно је извршити кадровско попуњавање јавне шумарске администрације и омогућити образовање и усавршавање кадрова који би били главни носитељ међународне сарадње и унапређења односа са институцијама и процесима међународне шумарске политике. Реализација овог стратешког циља подразумијева и усклађивање регулаторних инструмената (ентитетских и националних закона и подзаконских аката) и стратешких докумената са међународном и ЕУ правном стечевином из области шумарства, што је један од важних корака на путу БиХ ка европским интеграцијама.

Стратешки циљ 1.1.9. Креирање и одржавање политичко-законодавног и административног оквира, као и институционалних претпоставки за осигурање континуираног развоја и унапређења управљања и газдовања шумама и шумским земљиштима, како у јавном, тако и у приватном власништву

Једна од важнијих претпоставки за континуирани развој и унапређење управљања и газдовања шумама и шумским земљиштем у приватном и јавном власништву јесте креирање и одржавање стабилног политичко-законодавног и административног оквира за управљање и газдовање шумским ресурсима у ФБиХ. У том смислу неопходно је донијети нови закон о шумама који би на недискриминирајући начин дефинисао инструменте шумарске политике који се односе на управљање и газдовање шумама и шумским земљиштем у приватном и јавном власништву. Да би се унаприједило управљање и газдовање приватним шумама, неопходно је осигурати предуслове за формирање интересних асоцијација приватних шумопосједника те успоставити савјетодавну службу за власнике приватних шума.

Стратешки циљ 1.1.10. Осигурање сталног позитивног биланса изворних функција шума на нивоу ФБиХ

Шуме и шумска земљишта природни су ресурс чије се вриједности манифестирају кроз еколошке, социјалне и производне вриједности шума. У циљу осигурања позитивне биланце изворних функција шума на нивоу ФБиХ, неопходно је формирати и континуирано одржавати цјеловиту базу података о промјени изворних функција шуме у ФБиХ. Промјена намјене изворних функција шуме са собом носи одређене посљедице које се неријетко испољавају у негативном околишно-социолошком контексту. Потребно је израдити методiku о процјени околишног и социолошког утицаја када је у питању промјена изворне функције шума. Приликом промјене изворне намјене функције шума, по правилу се јављају оштећене стране којима треба осигурати праведну економску надокнаду и компензацију. У складу с тим, неопходно је дефинирати регулаторне инструменте шумарске политике за праведну економску надокнаду и компензацију, када је у питању промјена изворних функција шуме.

Стратешки циљ 1.1.11. Дефинирање критерија на основу којих ће се утврдити које шуме и под којим условима могу бити предметом концесије

Власник шуме и шумског земљишта има интерес да остварује користи на основу власништва, увођењем накнаде на основу уступања ресурса кориснику тј. издавања шума под концесију на одређени временски период. У том смислу, неопходно је дефинирати критерије и услове под којима се шуме могу издати под концесију. Да би се остварили предуслови за издавање шума и шумског земљишта под концесију, неопходно је извршити усклађивање закона о шумама и закона о концесијама.

Стратешки циљ 1.1.12. Промовисање предузетништва, малог и средњег бизниса у шумарству на бази јавно-приватног партнерства, те мјешовитог и приватног капитала у циљу развоја руралних подручја, диверзификације пословно-производног портфеља пословних система шумарства, промовисања мултифункционалног шумарства и коришћења свих производа и услуга шуме

Како је шумарство специфична привредна грана која у руралним подручјима представља важан извор примања за значајан број људи, неопходно је промовисати мали и средњи бизнис у шумарству на бази мјешовитог и приватног капитала у циљу развоја руралних подручја, коришћења свих производа и услуга шуме и упошљавања

локалног становништва у што већем броју. У том смислу, потребно је креирати специфичне инструменте шумарске политике у циљу подстицања предузетништва и снажнијег учешћа приватног капитала у шумарству. Да би приватни бизнис био успјешан, потребно је организирати специфичне видове едукације за појединце који намјеравају формирати приватна предузећа. Такођер је потребно подстицати формирање кластера малих и средњих предузећа, како би се на бази њиховог међусобног повезивања унапредило пословање истих.

Стратешки циљ 1.1.13. Унапређење ефикасности шумарске привреде повјеравањем нестратешких активности у сектору шумарства приватним предузећима до одређеног нивоа и реализацијом програма приватизације средстава рада и механизације у зависности од специфичних околности пословног окружења

У циљу повећања ефикасности рада и капитала у шумарству те приватизације дијела нестратешких активности, потребно је формирати базу података извођача радова у шумарству и процјену реализације проведених програма приватизације средстава рада и механизације у предузећима шумарства, зависно од специфичности предузећа.

Стратешки циљ 1.1.14. Препознавање значаја и унапређење улоге сектора шумарства у агенди јавне политике, програмима политичких партија и цивилном друштву

У циљу унапређења улоге и значаја сектора шумарства у агенди јавне политике, неопходно је да се препозна значај и да се укључи проблематика сектора шумарства у политичке програме. С тим у вези, потребно је едуцирати представнике политичких партија у вези са значајем шумарства, како би се проблематика сектора шумарства и околиша интегрирала у програме њихових партија. Значај сектора шумарства треба бити препознат и од стране најшире јавности и цивилнога друштва, што се може постићи кроз јавне кампање којима би се популаризирао значај сектора шумарства. Неопходно је осигурати медијску подршку таквим кампањама кроз наступе у електронским медијима те израду одговарајућих промотивних материјала и публикација.

1.2. ИНТЕГРАЛНИ ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ У ШУМАРСТВУ – ИИС

У сектору шумарства ФБиХ дјелује већи број субјеката, различитог нивоа организованости и екипираности и са различитим циљевима свога дјеловања. Као и у сваком организираном систему, очекује се да ће се тренутно затечена структура и даље мијењати и унапређивати. Досадашњим активностима на подручју информатизације у сектору шумарства постигнути су одређени предуслови за пуну интеграцију ИС-а. Иако су постигнућа у појединим организацијским саставницама врло хетерогена, а у неким чак и скромна, начелно се може закључити да је досадашњим активностима, од најнижег до највишег хијерархијског нивоа, успостављена платформа која омогућава покретање одређених активности које могу водити ка минимално потребној информатичкој интеграцији шумарских дјелатности на свим организационим нивоима. Хетерогеност информатизованости захтијева креирање таквих рјешења која ће задовољити потребе, како оних субјеката који су добро информатизовани, тако и оних код којих је информатизација тек у зачетку. Будућа интеграциона платформа базираће се, понајприје, на достигнутом нивоу практичне обучености знатног броја оперативног кадра у сектору шумарства, као и на спремности и способности руководећег кадра да

уочи и препозна потребу креирања и развоја интеграционог информационог система. Садашњи степен техничке опремљености свих организационих саставница система је задовољавајући, али је потребно успоставити и одржавати механизме континуираног обнављања дотрајале опреме и комплетирање исте тамо гдје опремљеност није задовољавајућа. Технолошки је развој нарочито уочљив на пољу комуникацијских технологија што је итекако битно за шумарство као дјелатност која се одвија на великим површинама. Важан ступ достигнуте платформе за даљњи развој ИС јесу и постојећа информатичка рјешења унутар појединих организационих саставница. При томе се не мисли на достигнута несистемска рјешења, реализирана појединачним акцијама уз употребу уредских рачуналних алата, већ на развијена системска програмска рјешења која се користе у појединим шумскопривредним друштвима (ШГД). Таква рјешења треба узети у обзир код даљњих интеграција и охрабривати њихов даљњи развој. Под условом да су оперативна и примјењива, рјешења постигнута на заједничком нивоу (GIS систем и База катастарских података) била би јако корисна основа за даљи развој. Подаци о шумама као општем добру, по више међународних конвенција, резолуција и декларација, али и по добрим праксама и обичајима, требају бити јавни, па их у одговарајућој мјери јавности треба и показати. Сличне, ако не и захтјевније потребе за тим подацима, имају и научне установе, локалне заједнице и невладин сектор. Стога у процесу изградње информационог система треба водити рачуна и о овим аспектима, на начин да се развија цјеловита база података о шумама у ширем смислу, уз истовремено успостављање и одржавање интернетског презентацијског система, који би те информације давао на увид заинтересованим странама. Анализом тренутне развијености информационог система у сектору шумарства ФБиХ, на основу до сада урађених пројеката, креиран је приједлог унапређења и развоја јединственог ИИС, те предложен акциони план за његову цјеловиту имплементацију. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је слjedeће:

- Стање програмских и апликационих рјешења у шумарским институцијама у ФБиХ врло је хетерогено. У институцијама јавне шумарске администрације на федералном и кантоналним нивоима не постоје значајнији програмерски продори, осим одређених напредака у вези с развојем и увођењем Интегралног информационог система на бази GIS-а, којим су успостављене основе система у инфраструктурном и програмском смислу.
- Генерално, кантонална шумскопривредна друштва, дјелујући самостално, остварила су значајнији напредак у развоју и имплементацији, како програмских, тако и апликационих рјешења. Та су рјешења углавном креирана „извана“ (оутсоурцинг), тј. нису резултат интерног развоја. Са аспекта неопходности креирања јединственог ИИС, постојећа хетерогеност је негативна јер локална достигнућа понекад онемогућавају или обесхрабрују тежње ка стандардизацији и трансформацији података из постојећих ИС. Очекивани отпор увођењу будућег ИИС могуће је превазићи једино досљедном примјеном принципа контролираног динамичког развоја.
- У производно-технолошком сегменту пословања постоје дјеломично интегрирана и заокружена програмска рјешења, али је примјена тих, иначе коректних рјешења, у неким случајевима упитна. У финансијско-књиговодственом сегменту пословања постоје размјерно добра рјешења, усклађена са релевантним правним и регулаторним оквиром, али недостају одређени сегменти, као што су информатичко праћење трошкова и аспект везе производње и трошкова.

- Хардверска основа је релативно задовољавајућа, али су и ти ресурси често испод оптималног нивоа због слабе покривености системским пословним обрадама. Уочен је велики раскорак између карактеристика расположиве хардверске опреме и активних обрада, односно примјене расположивих хардверских ресурса.
- Стање опремљености и обучености кадрова, а поготово комуникацијска инфраструктура су задовољавајући, уз сталну тенденцију даљњег развоја. У том контексту, посебно се истиче: (1) омасовљено коришћење Оффице алата и е-маил сервиса, (2) имплементација интернетских портала, (3) појединачни развој софтвера у сфери финансијско-књиговодственог пословања, (4) развој појединачних шумарских апликација и (5) шаролико коришћење GIS алата. Битно је нагласити да постигнути напредак у сфери коришћења персоналног софтвера, у основи не представља напредак у развоју ИИС.

На основу претходних анализа идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 1, као и стратешки циљеви који се односе на креирање, развој и коришћење Интегралног информационог система (ИИС) у шумарству.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 1.2.1. Постићи сагласност свих учесника око изградње Интегралног информационог система шумарства ФБиХ те осигурати потребне правне, финансијске и организационе оквире.

У сврху реализације овог стратешког циља потребно је примјеном различитих механизма (формирање интерорганизационог координационог тијела и организирањем координационих састанака и радионица) осигурати да све заинтересоване стране постану свјесне потребе и користи увођења ИИС за свој сегмент организационе структуре. Садашњим законским и подзаконским прописима дефинисани су начини и методе прикупљања података. Такав приступ је потребно задржати и након успоставе ИИС, како би крајњи корисници схватили да је достава информација новим технологијама једнако ефикасна, али истовремено и једноставнија.

Стратешки циљ 1.2.2. Израдити основе система и успоставити понављајући механизам развоја и имплементације модула ИИС у сектору шумарства ФБиХ

У сврху реализације овог стратешког циља нужно је успоставити стандарде по којима ће се изводити даљња имплементација цјелокупног ИИС. Начелно, ради се о спроведби имплементације три инфраструктурна модула: Терминологија, Шифарници и Систем. Увођење минималистичког ИС-а одвијаће се кроз имплементацију базе података (БП) и предвиђена 42 модула, подијељена у девет области, при чему је неопходно досљедно примјењивати принцип контролираног динамичког развоја. Спровођењем процеса консултација са свим заинтересованим странама, у складу са стварним потребама, неопходно је одредити приоритете, односно редослед којим ће се поједини модули развијати и имплементирати.

Стратешки циљ 1.2.3. Развити и имплементирати адекватна податковна и програмска рјешења свих модула

На основу претходно дефинисаних стандарда, израђених шифарника и развијене метабазе података, те усаглашених приоритета, потребно је развити, тестирати и имплементирати све модуле ИИС-а, укључујући контролне и сигурносне механизме.

Након испуњења свих претходно дефинисаних критерија потребно је омогућити коришћење модула за крајње кориснике.

Стратешки циљ 1.2.4. Успоставити механизме контроле квалитете и сигурности ИИС, као и процедура његовог даљњег континуираног развоја

За реализацију овог стратешког циља бит ће потребно установити сигурносно тијело које ће пратити интегритет система и сигурност самих података у бази, укључујући додјељивање права приступа систему и подацима. Исто тако, потребно је формирати орган који ће се оперативно бавити материјалном подлогом функционирања цијелог система. То подразумијева одржавање и доградњу базе података, успостављање и унапређивање комуникацијских капацитета, као и нужну хардверску основу цијелог ИИС. Потребно је успоставити систем праћења контролних индикатора – по могућности кроз систем (контролни модул). На основу прикупљених примједби, сугестија и захтјева бит ће покренута процедура дораде постојећих, односно израде нових програмских модула.

ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 2. ОДРЖИВО ГАЗДОВАЊЕ ШУМСКИМ ЕКОСИСТЕМИМА

ПРИНЦИПИ:

Осигурати трајну стабилности шумских екосистема примјеном адекватног система газдовања.

Осигурати претпоставке за газдовање шумама на принципима потрајности.

Стандардизирати газдовања шумама на националном нивоу.

Предност природној обнови у шумским екосистемима и преданост производњи и употреби шумског репродукционог материјала од домаћих врста дрвећа и грмља.

Оптimalно користити производни потенцијал шумских станишта.

Осигурати планску и модерну производњу шумског репродукционог материјала

Процес деминирања, у који су поред осталих укључене и све институције из сектора шумарства, представља предуслов за сигурност свих корисника шума и ефикасну мјеру заштите шума, како би се смањењем мински сумњивих површина повећао производни потенцијал шумских станишта.

Стручност, досљедност и техничка опремљеност предуслови су за интегрални приступ у заштити шума.

Превентивне мјере и интегрални приступ основе су заштите шума.

Поштивање међународних прописа из области интегралне заштите шума и усклађеност домаћег са међународним законодавством неопходни су за провођење интегралне заштите шума.

Осигурати правовремену и стручну санацију опожарених шумских површина.

Шумски екосистеми на кршу од посебног су значаја за Федерацију БиХ.

Потребно је осигурати очување биоразноликости на кршу.

Осигурати претпоставке за континуирани позитивни утицај шумских екосистема на кршу, на околиш.

Заштита биљног покроба на кршу и подизање нових шуме претпоставке су за очување и повећања шумовитости крша.

Потребно је осигурати континуирано и транспарентно финансирање радова на кршу.

2.1. ОЧУВАЊЕ СТАБИЛНОСТИ И УНАПРЕЂЕЊЕ ШУМСКИХ ЕКОСИСТЕМА

Тематика заштите животне средине и одрживог развоја тј. управљања природним ресурсима представља један од најактуелнијих проблема данашњице. Неопходно је успоставити баланс између свеукупног развоја, благостања друштва, очувања природних, енергетских и других ресурса и заштите животне средине. Управљање ресурсима своди се на усклађивање потреба за развојем са ограниченим могућностима природних ресурса. Циљ управљања шумским ресурсима јесте да се њиховим коришћењем задовоље тренутне потребе друштва, да се исти континуирано унапређују те сачувају за потребе будућих генерација. Очување стабилности и унапређење шумских екосистема намеће се као предуслов успостављања равнотеже између растућих захтјева друштва за производима шума и другим користима, уз очување стабилности шумских екосистема и њиховог диверзитета и поштивање принципа одрживог газдовања шумским ресурсима. Дефиниција појма Одрживо газдовање шумама установљена је резолуцијама Министарске конференције о заштити шума у Европи (сада: Forest Europe), коју је касније усвојио ФАО. Појам подразумијева управљање шумама и шумским земљиштем на начин и у степену који одржава њихов биодиверзитет, продуктивност, регенеративну способност, виталност и потенцијал за испуњавање, сада и у будућности, релевантних еколошких, економских и социјалних захтјева на локалном, националном и глобалном нивоу и не узрокује штете по друге екосистеме. Кроз призму ових питања, дефинисани су глобални принципи на којима треба базирати одрживо планирање, управљање и газдовање шумама. Основни принципи газдовања шумама (трајност, полифункционалност, економичност) као принципи шумарске политике садржани су у законодавству држава са напредним шумарством и данас представљају глобално питање које се дефинише низом међународно усвојених декларација. У циљу очувања стабилности шумских екосистема било је потребно анализирати досада примијењене системе газдовања, те начине превођења шума у виши узгојни облик, како би се утврдили принципи, критерији и смјернице за одрживо газдовање и унапређења шумских екосистема у ФБиХ. Поред тога, анализирани су досадашњи принципи, критерији и ограничења приликом формирања шумскопривредних подручја (ШГП), садржај и елементи шумскопривредних основа (ШГО) и активности усмјерене на унапређење стања у области сјеменарства и расадничке производње. Од нивоа научно-стручне оспособљености и технолошке развијености у многome зависи одговарајући процес обнове шума и подизања шумских култура и засада, усмјерених на постизање оптималног коришћења производних могућности шумских станишта. Због тога је посебан нагласак дат на анализу тренутног стања у производњи шумског сјемена и садног материјала, те provedбу мјера њега подигнутих шумских култура и засада. Како потрајно газдовања шумама подразумијева и постојање система сертификарања газдовања шумским ресурсима, те праћење стања шума кроз успоставу система биоиндикацијских тачака и трајних експерименталних плоха, проведена је цјеловита анализа досадашњег степена успоставе редовног мониторинга, достигнутог нивоа сертификарања, степена успостављања мреже биоиндикацијских тачака и повезивања истих на нивоу европског простора. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је сљедеће:

- Постојећа просторна подјела шума на шумскопривредна подручја не осигурава поштивање принципа континуитета газдовања шумама у свим шумскопривредним

подручјима. Неопходно је извршити коригирање или реконструкцију постојећег просторног уређења шума.

- Обавеза газдовања шумама на принципу трајности, полифункционалности и економичности, те дефинирање појма и принципа установљавања шумскопривредног подручја није законом утврђена категорија.
- Газдовање шумама у досадашњем периоду углавном се односило на производњу дрвне масе. Нове смјернице газдовања шумама требају одражавати диверзитет и динамику интереса и потреба друштва према шуми.
- Чињеница да су смјернице за газдовање типовима шума у БиХ превазиђене, узроковала је да се од техничких циљева, који су постављени за поједине газдинске класе, одступило у погледу препоручених оптималних мјера. Истовремено су циљеви газдовања, само декларативно усклађени са савременим принципима газдовања шумама, али без дефинисаних индикатора и успостављеног редовног мониторинга истих за провјеру усклађености стварног газдовања на реченим принципима. Из тих разлога је потребно што прије приступити изради дугорочних смјерница за газдовање шумама у ФБиХ, и у оквиру тога редефинисати техничке циљеве газдовања шумама.
- Шумскопривредна основа као основни документ за регулирање газдовања шумама на принципу трајности, полифункционалности и економичности, у досадашњем периоду није садржавала класификацију шума према намјени, нити дефинирала критерије за газдовање свим шумама. То се не односи само на шуме производног карактера, што је резултирало непостојањем јасне перспективе газдовања шумама посебне намјене, заштитним и заштићеним шумама, него и на газдовање изданаичким шумама и деградираним високим шумама. Такођер није постојала законска обавеза газдовања шумама на принципу континуитета за изданаичке и деградиране високе шуме, нити за остала шумска земљишта.
- Шуме у ФБиХ углавном су природног поријекла и имају добру генетску основу, што представља добре претпоставке за развој сјеменарства и расадничарства. Унаточ томе, проведене анализе указују на озбиљне пропусте у досадашњој сјеменској и расадничкој производњи. Ти се пропусти огледају у третирању ове дјелатности као трошка у шумарским предузећима, уз запостављање научноистраживачког рада, споро увођење нових технологија и недовољну рационализацију производње.
- Постојећа сјеменско-расадничка производња одвија се без дугорочних планова производње репродукцијског материјала, планова дистрибуције сјемена и садног материјала и без цјеловито уређених регистара расадника и сјеменских објеката.
- Постојање погодних површина за пошумљавање представља основну претпоставку за подизање шумских култура. Међутим, пошумљавање се не проводи у довољној мјери, и то из разлога непланског приступа подизању нових шумских култура и превелике зависности од расположивих финансијских средстава. Потребно је интензивирати радове на пошумљавању шумских голети и конверзији изданаичких шума како би се у што краћем производном периоду максимално искористиле могућности станишта.
- Проблематику подизања шумских култура често прати неуспјех који се огледа у сушењу садница, закоровљавању пошумљене површине и слабом квалитету дрвне масе у одраслим шумским културама због непровођења мјера његе. Пошто за шумске културе нису јасно дефинисани технички циљеви и прописане мјере његе, директна посљедица је њихов слаб раст и развој. Поред тога, присутне су и грешке

приликом пошумљавања неодговарајућим врстама дрвећа, избора начина и времена садње, размака садње и броја садница по хектару.

- У високим деградираним шумама због различитих разлога дошло је до нарушавања структуре и квалитета, што се одражава и на њихову стабилност. Пошто се ове шуме углавном налазе на продуктивним тлима, потребно им је што прије повећати производност, и с тим у вези хитно подузети активности на њиховој санацији. У случају негативног утицаја природних фактора, могуће је њихово дјеловање свести на минимум провођењем мјера његе. Штетан антропогени утицај манифестира се кроз нестручно газдовање и има за посљедицу даљње стварање типичних деградираних високих шума које су најчешће проријеђене, закоровљене, без природног подмлатка, са стаблима оштећеним патогенима, као и заосталим (након сјече) старим и технички безвриједним стаблима.
- Висок удио изданачких шума у укупном шумском фонду ФБиХ указује на важност провођења мјера газдовања у циљу њиховог бољег коришћења, са аспекта повећања производности и унапређења осталих општекорисних функција. Досадашња пракса, по којој су планским документима биле предвиђене обавезе његе само у оним изданачким шумама које је било могуће превести у високе шуме, показала се неадекватном. То је проузроковало стање да данас постоје знатне површине изданачких шума у којима се само акумулира дрвна залиха лошег квалитета. За успјешно реализирање овог комплексног задатка неопходно је провести свеобухватне анализе аспеката који произлазе из чињенице да су изданачке шуме у ФБиХ различите старости и квалитета стабала, хетерогене структуре и да се развијају у различитим педоклиматским условима.
- Значајне површине шумских голети подесних за пошумљавање указују на хитност спровођења мелиоративних захвата у циљу њиховог привођења шумским културама. За успјешну реализацију ових захвата, неопходно је провести категоризацију шумских голети према примјени узгојних поступака на подизању шумских култура, с обзиром на матични супстрат, степен деградације терена, орографске прилике (купираност терена, нагиб и експозиција) и климатске услове.
- Да би газдовање шумским ресурсима имало карактер одрживог, потребно је да буде еколошки прихватљиво, социолошки оправдано, економски исплативо и транспарентно. За досадашње системе газдовања који су се примјењивали у шумама ФБиХ, може се констатирати да су имали карактер одрживог газдовања уз уграђен принцип континуитета газдовања шумама као основни постулат. Недостатак се огледао у непостојању система редовног мониторинга кроз примјену дефинираног сета критерија и индикатора одрживог газдовања, што није у складу са тренутним процесима на паневропском нивоу (Forest Europe). Ово питање је посебно важно имајући у виду неминовност придруживања БиХ европским интеграционим процесима. Европско тржиште захтијева јасно документован доказ, издат од стране међународно акредитиране институције да је газдовање шумским ресурсима усклађено са унапријед дефинираним и међународно признатим стандардима. У контексту промјена у захтјевима друштва према шуми, трендова на међународном тржишту производа шумарства и дрвне индустрије и неопходности транспарентнијег и одговорнијег газдовања шумским ресурсима, концепт сертификарања у шумарству (сертификарање газдовања шумским ресурсима – СФМ) и дрвној индустрији (сертификарање надзорног ланца – ЦоЦ) прерастао је у важно питање шумарске и дрвопрерађивачке индустрије. Имплементација концепта

сертифицирања газдовања шумским ресурсима у ФБиХ представља потребу, али и неминовност.

- Европска економска комисија при УН иницирала је доношење Конвенције о прекограничном загађивању зрака и успоставу тијела задужених за њено провођење, праћење, извјештавање о постигнутим резултатима и креирање потребних акција у будућности. Поред тога покренут је и Међународни програм сарадње с циљем праћења и процјене штетних утицаја аерозагађења на шуме (ICP Forests). Поље дјеловања овог програма је подршка прикупљању садржајних и упоредивих података на националном нивоу о промјенама у шумама, у вези са постојећим околинским условима, посебно зрачним загађењем, укључујући и закисељавање земљишта. Анализом података жели се доћи до трендова у штетама на шумским екосистемама и до бољег разумијевања односа узрочник – посљедица. Овај однос се, са аспекта екосистема, анализира захваљујући прикупљеним подацима мониторинга на сталним огледним плохама распоређеним по систематској међународној квадратној мрежи. Научне институције европских и сусједних земаља које реализују послове мониторинг сервиса, представљају и одговорне националне центре за праћење стања шума по јединственој методици ICP Forests. Да би се успоставила мрежа биоиндикационих тачака за подручје БиХ, као саставни дио јединствене европске мреже овог типа, потребно је хитно осигурати политичку и стручну сугласност између ентитета у погледу приступања БиХ Програму ICP Forests.

На основу претходних анализа и разматрања, идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 2, као и стратешки циљеви који се односе на проблематику очувања стабилности и унапређења шумских екосистема у Федерацији БиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 2.1.1. Доношење нове легислативе из области шумарства

Реализација постављеног циља подразумијева уређену законску регулативу усаглашену са легислативом ЕУ, првенствено доношење закона о шумама и у оквиру закона јасно утврђену обавезу газдовања шумама на принципу трајности, полифункционалности и економичности. Поред тога, закон би морао дефинирати појам и принципе установљавања шумскопривредног подручја те прописати обавезни садржај шумскопривредних основа ради јединственог и одрживог газдовања шумама.

Стратешки циљ 2.1.2. Развој механизма за постизање потрајности газдовања шумама

Суштина принципа континуитета газдовања шумама садржана је у тежњи за постизањем равнотеже између човјекових потреба за производима и општекорисним функцијама шума и потенцијала шумских екосистема, што се постиже развојем и досљедном примјеном оптималних система газдовања шумама. Поред укључивања принципа потрајности газдовања шумама у законску регулативу и планске документе, као основног постулата у шумарству, неопходно је и доношење националних критерија и индикатора потрајног газдовања шумама. У контексту неопходности транспарентнијег и одговорнијег газдовања шумским ресурсима, неопходно је имплементирати концепт сертификарања газдовања шумским ресурсима у ФБиХ.

Стратешки циљ 2.1.3. Осигурање претпоставки за природну обнову

С обзиром на постојање знатних површина под деградираним високим и изданачким шумама, природној обнови треба дати предност над вјештачком. То је потребно реализирати кроз доношење планова за природну обнову, на основу станишту прилагођених метода обнове. Кључна претпоставка за реализацију овог циља јесте едукација одговарајућег стручног кадра.

Стратешки циљ 2.1.4. Осигурање претпоставки за успјешну вјештачку обнову шума и пошумљавање голети

При вјештачкој обнови шума, приоритет је употреба аутохтоног репродукционог материјала, првенствено имајући у виду чињеницу да су шуме у ФБиХ углавном природне и да се располаже добром генетском осномом, чиме су створене реалне претпоставке за производњу квалитетног сјемена и садног материјала. У специфичним и оправданим случајевима, може се користити и алохтони репродукциони материјал, али и тада треба дати предност провјереним локалним провенијенцијама.

Стратешки циљ 2.1.5. Осигурање претпоставки за модернизацију расадничке производње

Тренутни приступ сјеменској и расадничкој производњи у ФБиХ потребно је суштински измијенити, на начин да се исти заснива на савременим научним достигнућима, уз увођење нових технологија и рационализацију у производњи те промовисање производње шумског репродукционог материјала, у којој ће се обавезно користити сјеме познатог аутохтоног поријекла. Производњу садница на класичан начин потребно је комбинирати са повећањем учешћа садница са обложеним коријеновим системом и структуром у складу са реалним потребама.

Стратешки циљ 2.1.6. Планска производња садног материјала

Постојећа сјеменско-расадничка производња одвија се без дугорочних планова производње и планова дистрибуције сјемена и садног материјала те без цјеловито уређених регистара расадника и сјеменских објеката. Планску производњу садног материјала потребно је успоставити на основу стварних потреба шумарских предузећа, исказаних кроз средњорочне планове пошумљавања, засноване на унапред дефинираним површинама и структури садног материјала потребног за реализацију истих.

Стратешки циљ 2.1.7. Успостава (обнова) система праћење стања шума по јединственој методици ICP Forests

Ослањајући се на досадашње активности и пројекте, потребно је успоставити мрежу биоиндикационих тачака за подручје БиХ као саставни дио јединствене европске мреже овог типа. Уз то је неопходно осигурати политичку и стручну сагласност између ентитета у погледу приступања БиХ програму ICP Forests.

Стратешки циљ 2.1.8. Повећање површина под шумама и оптимизирање коришћења производних и других општекорисних функција шумских култура.

Имајући у виду низак проценат шумских култура у односу на укупну површину шума и шумског земљишта у ФБиХ, постојање реалних претпоставки за повећање истог, те потребу за континуираним унапређењем производних и других општекорисних функција шума, потребно је значајно повећати површине шумских култура.

Стратешки циљ 2.1.9. Повећање обима узгојних радова у шумским културама

У ФБиХ не проводе се мјере његе у обиму који би омогућио добар раст и развој постојећих шумских култура, због чега се намеће потреба континуираног повећања површина постојећих шумских култура, које ће бити обухваћене мјерама његе. Поред тога, у новоподигнутим шумским културама треба осигурати стално провођење одговарајућих мјера његе, и то сразмјерно површини која се пошумљава током једне године.

Стратешки циљ 2.1.10. Санација деградираних високих шума

Имајући у виду да се високе деградиране шуме у ФБиХ углавном налазе на продуктивним шумским земљиштима, неопходно је подузети мјере и активности на њиховој мелиорацији у циљу оптимизирања производних могућности шумских станишта.

Стратешки циљ 2.1.11. Санација изданачких шума

Висок удио изданачких шума у ФБиХ указује на потребу подузимања мјера и активности на унапређењу потенцијала тих станишта у смислу повећања производности и унапређења осталих општекорисних функција шума. Хетерогена структура и различити станишни услови изданачких шума, изискују претходну анализу многобројних фактора за доношење коначне одлуке о узгојним мјерама које треба у њима примијенити, а све у циљу оптимизирања производних могућности шумских станишта

Стратешки циљ 2.1.12. Санација шумских голети

Значајне површине под шумским голетима указују на хитност спровођења мелиоративних мјера у циљу привођења ових површина шумским културама. У том смислу, потребно је провести класификацију шумских голети с обзиром на матични супстрат и степен деградације тла, као и орографско-климатске услове. Тек након тога је могуће израдити план санације и донијети коначне одлуке о мјерама које треба примијенити у контексту оптимизирања производних могућности шумских станишта.

Стратешки циљ 2.1.13. Процјена социолошко-околишног утицаја активности газдовања шумама

Како у претходном периоду није постојала законска обавеза израде цјеловите и сталне процјене социолошко-околишног утицаја активности газдовања шумама, није било могуће процијенити ефекте шумарских активности (планирања и газдовања). У том смислу, неопходно је подузети активности на унапређењу садржаја пројеката за извођење радова у шумарству и законском регулирању ове проблематике, те предложити смјернице за израду јединствене методике процјене социолошко-околишног утицаја активности газдовања шумама.

2.2. МИНИРАНА ШУМСКА ПОДРУЧЈА

У смислу хетерогености и површине коју заузимају у односу на величину државе (преко 50% територије), шуме и шумска земљишта Босне и Херцеговине (БиХ) представљају велико богатство и један од главних природних ресурса. Процјена је да је у периоду 1992–1995. године минирано око 10% шума и шумског земљишта. Значајан удио чине и високо економске шуме које су основ за добро и успјешно газдовање. Евидентан је раскорак између стварно утврђених потреба и до сада проведених активности

деминурања због политике дефинирања приоритета у сектору, при чему деминурање шума и шумских земљишта није уврштено у листу приоритета. Уз ангажман свих надлежних институција, неопходно је изнаћи знатна финансијска средства за рјешавање овог проблема. У циљу стварања претпоставки за газдовање шумама и шумским земљиштима на контаминираним подручјима, проведена је просторна анализа и преглед минераности, предложен фазни и трошковни акциони план процеса деминурања те анализирани могући (домаћи и међународни) извори финансирања. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је сљедеће:

- У складу са дефинираним приоритетима „Стратегије противминског дјеловања Босне и Херцеговине 2009-2019 година” шуме и шумска земљишта сврстана су у II и III категорију приоритета.
- У „Концепту стратешког плана редукције мински сумњивих површина” планирано је поступно елиминирање мински сумњивих површина до 2019. године, и то за II категорију приоритета – генералним и техничким извиђањем и чишћењем мина, те спровођењем активности превенције хитног и трајног обиљежавања и упозоравања на мине; као и за III категорију приоритета – извиђањем уз провођење мјера превенције кроз истицање забране кретања.
- Процијењено је да укупна сумњива површина минама контаминираних шума и шумских земљишта у Федерацији БиХ износи 594 км², за чије чишћење су потребна финансијска средства у износу од 540.54 милиона КМ. Оперативним плановима противминског дјеловања предвиђено је да се средства за наведене операције осигурају из: (а) буџета БиХ/ФБиХ, (б) буџета кантона, градова и општина, (ц) међународних фондова (кредитних и донаторских средстава).
- Анализом је утврђено да у протеклом периоду нису осигуравана потребна финансијска средства дефинирана Стратешким планом, што доводи у питање његову реализацију и испуњење обавеза из члана 5. Конвенције о забрани употребе, складиштења, производње, превоза и уништавања противпјешадијских мина (Отава).

На основу претходних анализа и разматрања, идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 2, као и стратешки циљеви који се односе на проблематику деминурања шума и шумског земљишта у Федерацији БиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 2.2.1. Осигурати финансијска средства за деминурање шума и шумских земљишта

За реализацију овог циља потребно је све интересне стране (институције свих нивоа власти, привредни субјекти, невладин сектор, донатори и други) укључити у осигуравање финансијских средстава за реализацију „Стратегије противминског дјеловања Босне и Херцеговине 2009–2019. године”. Шумарски сектор није једини корисник шума и шумских земљишта и нема могућности самостално, из властитих прихода, финансирати послове на деминурању. Издвајање дијела финансијских средстава предузећа шумарства и других интересних страна убрзало би процес деминурања, ослободило би значајне шумске ресурсе и учинило их доступним за газдовање и коришћење без угрожавања људских живота. Наведено би у основи

резултирало повећањем површина за газдовање и смањењем могућност настанка и ширења узрочника страдања шумског фонда.

Стратешки циљ 2.2.2. **Укључивање компоненте деминирања у развојне пројекте**

Деминирање шума и шумског земљишта потребно је базирати на пројектима развојног карактера, који ће, поред отклањања минско-експлозивних средстава, имати изражен социо-економски утицај. Потребно је у сарадњи са локалном заједницом, привредним субјектима и потенцијалним инвеститорима припремати развојне пројекте деминирања шума и шумских земљишта у привредне, туристичке, рекреативне и друге сврхе.

2.3. ПРОГРАМ ИНТЕГРАЛНЕ ЗАШТИТЕ ШУМА

Потрајно газдовање шумама у условима када овај ресурс користи више субјеката, захтијева развој програма интегралне заштите шума, односно примјену свих мјера и средстава који се могу примијенити у заштити шума. Интегрални приступ у заштити шума подразумијева схватање сложеног и промјењивог односа човјека према шуми, те пуно разумијевање комплексности и мултифункционалности шумских екосистема. Интегрална заштита шума представља мултидисциплинарни концепт који заговара подељену одговорност свих субјеката који користе природне ресурсе – политичких актера (управљање шумама), стручних институција и предузећа (газдовање шумама) и јавности (коришћење општекорисних функција шума). Овакав приступ је могуће сагледати из два аспекта: (1) обавезе свих субјеката друштва (када се заштита шума као јавног добра посматра у ширем смислу) и (2) обавезе и активности шумарских институција (управе, предузећа, власници шума итд.) у случају кад говоримо о заштити шума у ужем смислу тј. о заштити као саставном дијелу одрживог газдовања шумским ресурсима. У том смислу, интегрална заштита шума представља више стратешки концепт него конкретну акцију, при чему је могуће да се овај појам различито тумачи, зависно од интереса и позиције различитих субјеката и актера шумарске политике. Интегрална заштита шума није значајна само за сектор шумарства, већ и за друге секторе (пољопривреда, рурални развој, заштита природе, комуникације итд.) и институције (законодавне, извршне, судске) на различитим нивоима власти (локални, кантонални, ентитетски, државни, регионални и глобални), али и за школство, медије, приватни и невладин сектор те комплетно цивилно друштво. Анализом релевантних међународних аката који се односе на интегралну заштиту шума и обавеза Федерације БиХ о овом питању, разматрањем тренутног стања о питању планирања и спровођења интегралне заштите шума у Федерацији БиХ од биотичких и абиотичких утицаја, те анализом мјера за спровођење интегралне заштите шума и функционирања мониторинга здравственог стања шума путем дијагнозно-прогнозне службе у земљама окружења (Хрватска, Србија, Црна Гора), предложене су смјернице за успоставу програма интегралне заштите шума. Анализом садржаја, начина израде и реализације планова заштите шума од пожара, њихове усклађености са законским актима, степена њиховог спровођења те законским обавезама власника шума, шумарских институција и корисника шума по питању заштите шума од пожара, дат је посебан нагласак на противпожарну заштиту и успоставу система праћења здравственог стања и виталности шума у складу са УН/ЕЦЕ и ЕУ методологијом. Такођер је предложен и начин спровођења, временски рокови и извори финансирања за санацију опожарених површина, те садржај Федералног програма интегралне заштите шума од биотичких и абиотичких утицаја, са приједлогом рејонизације и категоризације шума према степену

угрожености од пожара. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је сљедеће:

- Анализа кључних међународних аката који се односе на интегралну заштиту шума (са посебним освртом на заштиту шума од пожара) показала је да је БиХ потписала седамнаест конвенција и шест протокола, те да није потписала тринаест конвенција и неколико релевантних протокола и споразума. Поред тога, анализа је показала да шумарска легислатива у ФБиХ није усклађена са међународним обавезама. Овакво стање захтијева покретање поступка ратификације најважнијих конвенција преко надлежних институција (министарстава и парламената).
- Анализа постојећег стања по питању планирања и спровођења интегралне заштите шума у Федерацији БиХ од абиотичких и биотичких утицаја, показала је да не постоје одговарајући подзаконски акти који дефинирају послове планирања у области заштите шума, задужене особе, те вријеме и контролу над извођењем истих. Провођење мјера заштите шума врши се дјелимично и неквалитетно, или је у потпуности изостављено, а изводе их необучени радници. У циљу рјешавања ових проблема, потребно је израдити Правилник који дефинише послове планирања у области заштите шума, задужене особе, вријеме и контролу над извођењем истих, континуирану провјеру оспособљености служби за заштиту шума на свим нивоима и законско дефинирање поступка лиценцирања стручњака на пословима заштите шума.
- Анализом мјера за провођење интегралне заштите шума, те мониторинга здравственог стања шума путем дијагнозно-прогнозне службе у земљама окружења, утврђено је да једино на подручју БиХ не постоји системско и функционално праћење здравственог стања шума. Свеобухватно праћење абиотских и биотских фактора који детерминирају здравствено стање шума могуће је једино преко функционалног система мониторинга здравственог стања шума и дијагнозно-прогнозне службе. У циљу свеобухватног праћења утицаја абиотичких и биотичких фактора на здравствено стање шума у Федерацији БиХ неопходно је наставити активности на успостави система мониторинга здравственог стања шума и дијагнозно-прогнозне службе.
- Анализа садржаја, израде и реализације планова заштите шума од пожара, њихова усклађеност са законом и подзаконским актима и њихово провођење, показала је да одредбе Закона о шумама по питању класификације шума према степенима угрожености од пожара нису усклађене са четворостепеном класификацијом земаља из окружења. У два кантона нису уопште израђени планови заштите шума од пожара, а само у два кантона су исти у потпуности усклађени са позитивним законским прописима. Неопходно је израдом новог закона о шумама дефинирати четири степена угрожености шума од пожара, те израдити правилник о плановима заштите шума од пожара, мјере и методе за процјену угрожености шума од пожара, као подзаконски акт.
- Анализа обавеза власника шума, шумарских институција и корисника шума по питању заштите шума од пожара у складу са позитивним законским актима, показала је да Закон о заштити од пожара и ватрогаству представља основу за подузимање превентивних мјера у спречавању шумских пожара. Према одредбама овог Закона дефинирано је да се заштита од пожара у шумама, на шумском и пољопривредном земљишту организира и проводи у складу са прописима који се односе на шуме, шумско и пољопривредно земљиште. Неопходно је у нови закон о шумама уградити

одредбе које дефинирају организовање, осматрање, гашење шумских пожара, изворе финансирања, обавезе корисника и власника шума, локалне заједнице, органа управе, кантона и Федерације.

- Анализом начина спровођења, временских рокова те извора финансирања за санацију опожарених површина, утврђено је да се санација опожарених површина не проводи у предвиђеном року, који је према бившој законској регулативи износио двије године. Предложено је да нови закон о шумама треба да садржи одредбу према којој ће период санације опожарених површина износити четири године и дефинирати појачан надзор и мјере контроле на пожариштима, односно програмима њихове санације.
- На основу проведених анализа о успостави система интегралне заштите шума у Федерацији БиХ предложен је садржај Федералног програма интегралне заштите шума од биотичких и абиотичких утицаја. У циљу постизања оптималних ефеката потребно је извршити успоставу интегралног програма заштите шума од абиотичких и биотичких фактора, који укључује спречавање бесправних сјеча, те приједлог мјера за категоризацију и рејонизацију према степену угрожености од пожара.

На основу претходних анализа и разматрања, идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 2, као и стратешки циљеви који се односе на проблематику интегралне заштите шума у Федерацији БиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 2.3.1. Успостављање Мониторинг сервиса здравственог стања шума

За реализацију овог циља потребно је осигурати кадровске и материјалне претпоставке за функционирање Сервиса кроз: ангажовање довољног броја упосленика на свим нивоима, дизајнирање базе података, израду и уградњу софтвера, набавку потребне опреме и литературе те провођење одговарајућег едукационог програма (одржавање курсева и провјера обучености). Потом је потребно обавити прикупљање података и тестирање функционалности Сервиса, што подразумева израду карата са биоиндикацијским тачкама и њихово маркирање на терену, снимање потребних података на биоиндикацијским тачкама и израду збирног извјештаја о почетном стању те тестирање опреме. По утврђивању функционалности Сервиса, створиће се услови за израду и подношење апликације за пријем у мрежу ICP Forests.

Стратешки циљ 2.3.2. Ратифицирање и примјена међународних прописа из области интегралне заштите шума

С обзиром на то да БиХ није потписала значајан број међународних аката везаних за област заштите шума, а да потписане акте не примјењује, потребно је ратифицирати и примијенити међународне акте из области заштите шума и околиша. У ту сврху, федерална министарства за шумарство и околиш покренут ће иницијативу код надлежних органа за поступак ратификације преосталих конвенција, уговора и споразума. Неопходно је у процесу израде нове шумарске легислативе уградити одредбе међународно прихваћених прописа из области интегралне заштите шума.

Стратешки циљ 2.3.3. Задовољење стандарда рада служби противпожарне заштите у образовном и инфраструктурном погледу

Реализација овог циља спровести ће се кроз сљедеће четири повезане активности: изучавање значаја и мјера борбе против шумских пожара у шумарском образовном систему, формирање едукационих центара противпожарне заштите (тренинг центри), набавка противпожарних возила и опреме за гашење шумских пожара и набавка опреме и обука кадрова за рано откривање шумских пожара.

Стратешки циљ 2.3.4. **Доношење нове легислативе из области шумарства**

За реализацију постављеног циља неопходно је донијети нови закон о шумама ФБиХ који би био усаглашен са легислативом ЕУ и релевантним секторским законима и у којем би јасно биле утврђене обавезе из области интегралне заштите шума. Неопходно је законски дефинирати обавезну израду интегралног програма заштите шума од абиотичких и биотичких фактора који би укључивао и спречавање неправних сјеча те приједлог мјера за категоризацију и рејонизацију шума према степену угрожености од пожара и времену санације опожарених површина. По доношењу законске регулативе израдили би се и одговарајући подзаконски акти који се односе на поједине аспекте интегралне заштите шума (мониторинг сервис здравственог стања шума и дијагнозно-прогнозна служба, планирање и провођење мјера интегралне заштите шума, садржај планова заштите шума од пожара, мјере и методе за процјену угрожености шума од пожара).

2.4. ГАЗДОВАЊЕ КРШОМ

Крш обухвата облике рељефа и хидрографске процесе који су везани за кречњачка и доломитна подручја, и у Босни и Херцеговини простире се дуж цијеле њене југозападне границе. И изван ове, изразито крашке области, у унутрашњости БиХ постоје мање изолиране огољеле површине претворене у крш. Према досадашњим истраживањима на кршу је посебно изражен биодиверзитет, како васкуларне флоре, тако и многих животињских врста, посебно подземне фауне која је у значајној мјери ендемична. Сматра се да у кршу БиХ има око 3000 спелеолошких објеката, а бројни су и остали феномени крша, укључујући специфичне хидролошке феномене и кршка поља јединствене природне и естетске вриједности. Шуме на кршу, тамо гдје су преостале, имају прије свега заштитну функцију. Тла на кршу су плитка и евидентан је недостатак воде током љетних мјесеци. Сталном деградацијом нестаје биљни покров, тло се испира и неповратно губи те настају голети неподесне за пошумљавање. Потребно је имати у виду све наведене карактеристике приликом разумијевања улоге и значаја шумских екосистема и шумарства на кршу. Газдовање шумама на кршу најчешће је економски неоправдано. Стога шуме на кршу требају имати превасходно заштитну функцију која се огледа у заустављању ерозионих процеса, регулирању водног режима, ублажавању климатских екстрема и осигурању осталих општекорисних функција. У том смислу, неопходна је подршка и ангажираност најшире друштвене заједнице и свих нивоа власти у унапређењу стања шумских екосистема на кршу. На бази анализе релевантних домаћих и међународних искустава и докумената, идентифицирани су проблеми у вези са газдовањем кршом и могућности њиховог превазилажења. При томе су анализирана и ограничења која произлазе из тренутног политичког, правног и институционалног оквира, уз уважавање специфичног социо-економског, политичког и еколошког окружења. На основу идентифицираног стања дати су приједлози за унапређење организације, газдовања и финансирања шумарства на кршу, те мјере заштите шума и очувања биолошке разноликости. На основу проведених анализа из дјелокруга рада, утврђено је сљедеће:

- Неуређено стање у сектору шумарства ФБиХ по питању вишегодишње нефункционалне организације и непровођења зацртаних мјера шумарске политике, довели су до тога да су шуме и шумарство на кршу у изузетно тешком положају.
- Проблеми шумских екосистема на кршу посебно се огледају у континуираној деградацији, смањењу површина под шумом и изложеношћу шумских екосистема утјецају биотских и абиотских агенса у условима измијењених климатских прилика.
- Поред изузетно богате биолошке, геолошке и хидролошке разноликости, подручје крша карактеризира велики број ендемичних, ријетких, угрожених, љековитих и ароматичних врста. Истраженост овог богатства биолошке разноврсности још увијек није на задовољавајућем нивоу што, поред обавезе надлежних институција да проведу ова истраживања, представља важну основу за реализацију међународно релевантних истраживачких пројеката, поготово у контексту ЕУ интеграција.
- Посебан проблем представља систем финансирања шумарства на кршу. Скоро по правилу, приходи од продаје дрвета и недрвних производа предузећа шумарства на кршу недовољни су за покривање минималних трошкова газдовања. У том смислу, неопходно је осигурати додатне изворе финансирања шумарства на кршу, посебно за радове којима је циљ унапређење стања шума и шумских површина на кршу (пошумљавање, узгојне мјере, интегрална заштита шума, борба против пожара итд.).

На основу претходних анализа и разматрања, идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 2, као и стратешки циљеви који се односе на проблематику унапређења газдовања шумским ресурсима на кршу у Федерацији БиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 2.4.1. Унапређење организационо-финансијских аспеката управљања и газдовања шумским ресурсима на кршу

Постојећа неодговарајућа организација управљања и газдовања шумским ресурсима на кршу треба бити унапријеђена у процесу доношења нових законских рјешења у шумарству ФБиХ. При томе је потребно понудити рјешења у вези с прецизним дефинирањем граница подручја крша, привредно-територијалне организације, планских докумената, броја и надлежности пословних субјеката шумарства који би газдовали кршем и политике људских ресурса. Посебну пажњу потребно је посветити питањима институционалне надлежности у смислу управљања и евентуалног формирања јединственог стручног тијела за планирање, управљање и газдовања кршем, уз поштивање важећег уставног оквира. Финансирање шумарства на кршу треба се проводити на начин да се осигурају средства из различитих извора. Овдје је неопходно прецизно назначити који се послови финансирају из којих извора, како би се осигурао њихов континуиран, намјенски и транспарентан утрошак.

Стратешки циљ 2.4.2. Издавање подручја на кршу која су од изузетног значаја за очување биодиверзитета

У циљу очувања биолошке разноликости на кршу, неопходно је извршити детерминацију, картирање и обиљежавање станишта ендемских, ријетких и угрожених

врста флоре и фауне, те предложити подручја која би се издвојила у складу са међународно прихваћеним стандардима заштите природе.

Стратешки циљ 2.4.3. Одрживо газдовање високим шумама на кршу

Газдовање високим шумама на кршу треба бити засновано на економским и еколошким основама, како се неправилним мјерама газдовања не би нарушила стабилност ових шума. Код планирања газдовања овим шумама морају се примјењивати системи газдовања који ће осигурати њихову стабилност и унапређење. Неопходно је приступити ревизији постојећих система газдовања шумама на кршу и нова рјешења укључити у планске документе.

Стратешки циљ 2.4.4. Повећање површине шума на кршу пошумљавањем

Да би се остварио овај стратешки циљ, неопходно је провести класификацију шумских голети на кршу према њиховој погодности за пошумљавање. С тим у вези, потребно је извршити и унапређења/прилагођавања методике таксационих снимања у шумарству. Као предуслов за успјешну реализацију пошумљавања и повећање површине шума на кршу, неопходно је унапредити поступке издвајања сјеменских објеката, извршити ревитализацију расадника и пратећих објеката за производњу сјемена и садница прилагођених потребама за пошумљавање крша, унапредити постојећу шумску транспортну инфраструктуру и оптимизирати избор врсте дрвећа и технике садње на кршу.

Стратешки циљ 2.4.5. Побољшање квалитета постојећих шума мелиорацијом изданачких шума на кршу

Да би се остварио овај циљ, неопходно је провести класификацију изданачких шума на кршу с обзиром на узгојне потребе. На основу проведене класификације израдиле би се карте изданачких шума и шибљака на кршу са приоритетима у погледу реконструкције и превођења у виши узгојни облик.

Стратешки циљ 2.4.6. Унапређење интегралне заштите шума и биљног покрова на кршу

У циљу свеобухватне заштите шума и биљног покрова на кршу, потребно је унаприједити постојеће и развити нове мјере заштите од пожара, илегалних сјеча и неовлаштеног прекомјерног коришћења биљног покрова, спречавање интензивне испаше и брста, појаве каламитета инсеката и других узрочника биљних болести. У том смислу, потребно је успоставити ефективну и ефикасну службу интегралне заштите, те донијети одговарајућу регулативу која би прописивала мјере и препоруке неопходне за осигурање интегралне заштите шума и биљног покрова на кршу.

ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 3. СОЦИО-ЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ ГАЗДОВАЊА ШУМСКИМ РЕСУРСИМА

ПРИНЦИПИ:

Шуме и шумско земљиште требају осигурати вишеструке користи за друштво, и као такве требају бити свеукупно вредноване.

Значај и улога сектора шумарства у економском и друштвеном развоју треба бити препознатљива.

Званични статистички подаци који се односе на сектор шумарства требају бити адекватно исказани у складу са међународним стандардима.

Пословање предузећа шумарства засновано је на оперативном и стратешком планирању.

Рачуноводствено евидентирање и израда калкулација у свим сегментима пословања шумарских предузећа проводи се на јединствен и једнообразан начин.

Власник шума и шумског земљишта проводи континуирано праћење показатеља пословања предузећа шумарства.

Пословање предузећа шумарства и њихова конкурентност заснива се на тржишним принципима уз осигурање транспарентности и доступности информација јавности.

За развој мултифункционалног шумарства осигурава се стабилан, партиципативан и транспарентан систем финансирања.

Свим корисницима шумских ресурса као јавног добра потребно је осигурати једнакоправност код коришћења.

Власницима шуме припада право накнаде по основу коришћења њиховог ресурса.

Газдовање шумским ресурсима мора бити економски оправдано, околично прихватљиво и друштвено одговорно.

Социолошки аспект шума уз уважавање научних достигнућа треба бити препознат у шумарској легислативи.

Мултифункционално шумарство треба осигурати уравнотежен однос задовољења потреба различитих интересних група у односу на многобројне функције шума.

У развоју урбаног и периурбаног шумарства примјењује се плански приступ уз поштивање међусекторског дијалога и сарадње.

Формирање и управљање заштићеним подручјима у функцији је развоја руралних подручја и унапређења социјалног аспекта газдовања шумама.

У циљу осигурања финансијских средстава за унапређење социјалног аспекта газдовања шумским ресурсима примјењује се иновативан приступ.

Коришћење шумске транспортне инфраструктуре у складу са законским прописима никоме не може бити ускраћено.

Сви корисници шумске транспортне инфраструктуре партиципирају у трошковима њене градње и одржавања, сразмјерно користи коју имају њеним коришћењем.

Шумска транспортна инфраструктура пројектира се, гради и одржава у складу са најновијим научно-стручним достигнућима, добрим праксама и техничким елементима који осигуравају сигурност свим корисницима, уз поштивање законских одредница.

Шумска транспортна инфраструктура јесте добро од општег значаја и не може се приватизирати.

Оптимална отвореност шума утврђена дугорочним плановима отварања на нивоу шумскопривредног подручја, представља задовољавајући ниво отворености шума у Федерацији БиХ.

3.1. ВРИЈЕДНОСТ ШУМА И ШУМСКОГ ЗЕМЉИШТА

Шума је јавно добро које пружа двије групе користи за људско друштво. У прву групу спадају материјална добра која се најчешће појављују у форми шумских дрвних сортимената и тзв. недрвних шумских производа, као што су разни плодови, љековито и јестиво биље, гљиве, смола, плуто, дрвени угаљ и др. У другу групу спадају користи материјалне (туризам, заштита од ерозије, повећање приноса у пољопривреди, регулирање водног режима и сл.) и нематеријалне природе (повољан утицај на здравље, могућност психо-физичке рекреације, естетски аспект и сл.). Упркос томе, укупна вриједност шума као екосистема и шумских земљишта није утврђена коришћењем научно заснованих метода. У таквим околностима, власник не располаже са подацима о вриједности овог, за ширу друштвену заједницу изузетно важног јавног добра. У многим су земљама развијене различите методе свеукупног вредновања шумских ресурса на основу којих се врши категоризација шума према њиховој укупној вриједности. Вредновање шума, на основу којег се може разумјети допринос шума, шумарства и дрвне индустрије националној економији и друштву у цијелости, представља један од најважнијих предуслова за унапређење газдовања шумским ресурсима и креирање цјеловите шумарске политике и стратегије на нивоу Федерације БиХ. На основу идентифицираних главних производа и услуга које шума као јавно добро даје друштву, утврђене су научно засноване претпоставке за процјену укупне вриједности шумских екосистема. То ће свакако дати допринос потпуном разумијевању користи које друштво има од шуме и доприноса шумарства националној економији. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је сљедеће:

- Анализом главних производа и услуга шума у Федерацији БиХ дат је детаљан преглед свих производа од шуме који се реално могу користити. Учено је да пословни системи шумарства у Федерацији БиХ, с обзиром на изузетне могућности коришћења различитих производа и услуга шума, нису развили шири портфељ производа и услуга. Промјене у захтјевима друштва у односу на шумске ресурсе, намећу потребу развоја напреднијег програма производа и услуга, које би предузећа шумарства требала понудити тржишту и јавности. Зависност предузећа шумарства искључиво од дрвета не може осигурати дугорочну одрживост шумских екосистема. Власник државних шума има интерес за коришћење укупних производних потенцијала те би требао од корисника (предузећа) захтијевати њихово свеукупно коришћење у циљу повећања укупног прихода и повећања укупне новостворене вриједности у сектору шумарства. Неопходно је да шумарска предузећа диверзифицирају пословно-производни портфељ, што би утјецало и на осигурање одрживости шумских екосистема.
- Детаљном анализом релевантних свјетских искустава у утврђивању свеукупних вриједности шума и шумских земљишта, дошло се до општег закључка да не постоји усаглашена метода израчунавања свеукупне вриједности шума. Посебне се потешкоће јављају у вредновању нетржишних вриједности производа и услуга за које се примјењују различите методе. Постоји низ фактора који ограничавају реалну процјену вриједности. Субјективност је један од основних ограничавајућих фактора а резултати процјене различитих интересних група могу бити различити, што зависи од процјене очекиваних прихода и трошкова у будућности. Због тога је процијењена вриједност шуме у многим случајевима често различита. Отежавајућа околност је и чињеница да свеукупна вриједност шума у ФБиХ никада до сада није утврђена. Свеукупно вредновање шума важно је из више разлога, а прије свега у циљу објективног обештећења у случајевима настанка штета било ког облика, утврђивања ренте на основу коришћења шума, одређивања износа за коришћење општекорисних функција шума, давања концесија на трговину карбоном итд. Зато је потребно на бази свјетских искустава развијати методiku којом ће бити обухваћене све вриједности, односно све функције шума.
- Будући да у ФБиХ не постоји јединствена методика свеукупног вредновања шумских ресурса, потребно је предложити елементе исте са смјерницама за категоризацију шума према њиховој укупној вриједности. При изради ове методике потребно је: (1) одредити сврху (намјену) вредновања, (2) дефинирати главне производе и услуге које шума пружа, (3) извршити категоризацију производа и услуга на директне вриједности – тржишна вриједности (дрво и производи од дрвета, недрвни шумски производи) и нетржишне употребне вриједности (нпр. рекреација, едукација, наука), као и индиректне вриједности (еколошко-заштитне вриједности).
- Обрачун директних и индиректних вриједности базирати на тржишним принципима или различитим нетржишним методама (нпр. спремност конзумента да плати за услугу) које нетржишне вриједности претварају у тржишне. За вредновање директних користи могу се примијенити класичне методе вредновања. Проучавајући методе вредновања индиректних користи које се користе у свијету, треба користити искуства земаља са сличном културолошко-историјском традицијом, еколошко-социолошким амбијентом, ступњем економског развоја, нивоом развоја еколошке свијести и сл. Свеукупна вриједност шума добивена комбинацијом класичних метода вредновања и предложеном методом вредновања општекорисних функција шума,

могла би послужити као основа за категоризацију шума према њиховој вриједности, а у зависности од категорије шуме одредити приоритете за инвестирање и креирање различитих пословних одлука. Зато је неопходно да надлежне федералне институције осигурају политички консензус, финансијска средства и одговарајућу кадровску основу за провођење свеукупног вредновања шума и шумског земљишта и њихову категоризацију.

- БДП Федерације БиХ је у посљедњих десет година имао континуиран тренд раста, изузев 2009. године у којој су дошли до изражаја глобални економски поремећаји. БДВ производње у шумарству ФБиХ је у анализираном периоду имала релативно спор пораст, што је имало за посљедицу опадање процентуалног удјела БДВ производње у шумарству у укупном БДП ФБиХ са 1.27% на 0.67% од укупног БДП ФБиХ. Анализа дрвног сектора, кога чине све прерађивачке дјелатности базиране на дрвету и производњи намјештаја од дрвета, показује позитиван тренд БДВ, али је релативно учешће БДВ производње дрвног сектора у БДП Федерације БиХ континуирано опадало у анализираном периоду са 1.63% на 1.27%. Логично, и заједно су ови сектори имали опадајући тренд учешћа у БДП и то са 2.9% на 1.9% у укупном БДП ФБиХ. С обзиром на расположиве потенцијале шумских ресурса, може се рећи да је постотак учешћа шумарства и дрвне индустрије у БДП прилично низак. Уз значајна инвестициона улагања и унапређење производно-пословног портфеља, обим производње у шумарству објективно се може повећати. Допринос шумарства цјелокупној националној економији далеко је већи од показатеља учешћа бруто друштвене вриједности у укупном бруто друштвеном производу. Допринос еколошко-заштитних вриједности шума није једноставно исказати због постојања низа ограничења, али постоје позитивна искуства из свијета која свакако треба користити.
- Анализом кључних економских показатеља утврђено је сљедеће: (1) укупна вриједност извоза и увоза свих роба у ФБиХ имала је растући тренд, али уз стални пораст дефицита, док је вриједност увоза и извоза производа шумарства била у сталном порасту уз остварени суфицит, (2) релативно учешће вриједности извоза шумарства у укупном извозу Федерације БиХ у анализираном периоду варирало је од 0.92% до 1.51%, (3) у структури извезених производа шумарства у овом периоду уочава се тренд континуираног повећања учешћа вриједности огрјевног дрвета и дрвеног угља, док је опадало учешће обловине, (4) удио увоза производа шумарства у укупном увозу у анализираном периоду износи од 0.03% до 0.17% са трендом повећања, (5) поред повећања вриједности увезеног дрвеног угља и огрјевног дрвета, значајан пораст у укупном увозу чини вриједност трупаца, (6) дрвопрерађивачка индустрија је у анализираном периоду остварила суфицит, (7) релативно учешће извоза дрвопрерађивачке индустрије у извозу Федерације БиХ имало је опадајући тренд од 15.8% до 6.7%, а с друге стране процентуално учешће вриједности увоза у укупном увозу ФБиХ износи од 1.63% до 2.16%, (8) шумарство и прерађивачка индустрија заједно су имале позитиван тренд како извоза тако и увоза, с тим што је извоз растао споријим темпом од увоза, (9) удио извоза шумарства и дрвопрерађивачког сектора заједно је константно опадао од 17% до 7.4 % од укупне вриједности извоза ФБиХ, (10) удио увоза производа шумарства и дрвне индустрије у укупном увозу ФБиХ у анализираном периоду имао је исти тренд и износио је 1.7% до 2.2%.
- Наведени показатељи указују на незадовољавајући тренд учешћа вриједности шумарства и дрвне индустрије у укупном извозу Федерације БиХ. С обзиром на компаративне предности сектора шумарства, као и на потенцијалне прилике, постоји

реална основа за успјешан развој дјелатности прераде дрвета, и то са већим степеном финализације, како би се повећала додана вриједност производње. То подразумијева значајна инвестициона улагања у развој дрвне индустрије, што треба сагледати у контексту стварања могућности за развој предузетништва и страних улагања. На тај начин ће се повећати бруто друштвена вриједност сектора и допринијети повећању укупног БДП Федерације БиХ. С друге стране, нужно је различитим економско-регулаторним инструментима стимулирати извоз финалних производа, али исто тако дестимулирати извоз производа са ниским ступњем обраде (нпр. трупци, резана грађа и сл.), избјегавајући непопуларне административне мјере забране извоза.

- Такођер је потребан развој маркетиншких активности и примјена различитих инструмената маркетинга који могу промовисати коришћење домаћих производа од дрвета (кампање, сајамски наступи, промотивне активности, стварање брендова и сл.). Оријентација на коришћење домаћих производа би потакла развој прерађивачких дјелатности, повећање могућности упошљавања и спречавање одлива девизних средстава за увоз производа који се могу успјешно производити и у властитој режији.
- Поред прераде дрвне сировине, расположиви потенцијали различитих споредних шумских производа, љековитог билља, гљива, шумских плодова, етеричних уља, смоле, шумске биомасе итд. представљају реалну претпоставку за развој прераде тзв. недрвних производа. Све то даје изузетне шансе за развој приватног предузетништва у шумарству. За реализацију ових активности потребна су висока маркетиншка знања и способности. То подразумијева постојање развијене маркетиншке службе која ће пратити и анализирати трендове на међународном тржишту производа шумарства и дрвне индустрије.
- Анализа укупног броја запослених и броја запослених у шумарству и прерађивачкој индустрији који се базира на дрвету, укључујући јавни и приватни сектор у Федерације БиХ, показала је да према важећем Закону о класификацији дјелатности БиХ, област шумарство и искориштавање шума припада подручју пољопривреда, шумарство и риболов. Подаци о броју запослених које објављује статистика БиХ за област шумарства и искориштавања шума односи се на број упослених у ШПД и друштвима која за њих врше услуге у шумарству. Релативни удио запослених у шумарству и искориштавању шума у анализираном периоду у укупном броју запослених у ФБиХ имао је опадајући тренд са 1.6% на 1.2%. Број запослених у прерађивачкој индустрији на бази дрвета у анализираном периоду имао је, такођер, опадајући тренд са 3.8% на 2.8% од укупног броја запослених у ФБиХ, док је крајем 80-их година овај постотак износио око 10%. Исказани подаци о броју запослених су нереални услјед изражене појаве „рад на црно“, који је у значајној мјери присутан, посебно у привредним друштвима која изводе услуге сјече и извоза у прерађивачкој индустрији. Ангажман надлежних инспекцијских органа у сузбијању ове појаве могао би битно измијенити стање броја упослених у сектору шумарства и дрвне индустрије. Шумарство и дрвна индустрија, реално, пружају могућности за већу упосленост у односу на званичне статистичке податке. Претпоставке за то су реализација производње расположивог етата, унапређење производно-пословног портфеља и повећање степена финализације.
- Анализом начина и процедура исказивања официјелних статистичких података који се односе на шумарство утврђено је да се класификација дјелатности у БиХ заснива на статистичкој номенклатури економских активности Европске уније НАЦЕ РЕВ, која

је успоредива са међународном класификацијом дјелатности Уједињених народа, те се усклађује са њиховим промјенама. Агенција за статистику БиХ надлежна је да доноси одлуке о класификацији дјелатности БиХ у сарадњи са Федералним заводом за статистику и Заводом за статистику Републике Српске. Активности у шумарству БиХ прате се кроз прописане статистичке обрасце. Недостатак се огледа у непостојању статистичких образаца у којима се обрађују цијене производа у шумарству и економски рачуни у шумарству. За статистику вањске трговине је главни извор података Јединична царинска исправа (ЈЦИ). Недостатак се огледа у томе што се кроз статистику вањске трговине не врши објава аналитичких података о увозу/извозу дрвета по врсти, цијенама и јединици мјере. У БиХ не постоји регистар давалаца података који би користио лакшем добивању аналитичких података неопходних одређеним корисницима – извјештаји за државни и приватни сектор прикупљају се од стране различитих давалаца. Кроз статистичка извјештавања у Федерацији БиХ није предвиђено праћење ловне привреде, што је неопходно с обзиром на њен значај.

- С обзиром на важност сектора шумарства у ФБиХ и његове многобројне користи које се не могу тржишно валоризирати, постоји оправдан разлог да се у класификацији дјелатности шумарство издвоји као посебна дјелатност. То подразумијева пуну укљученост Федералног министарства за пољопривреду, водопривреду и шумарство код дефинирања задатака програма статистичких истраживања и исказивања статистичких података у ФБиХ.

На основу анализа проведених за активности из дјелокруга рада, предложени су кључни принципи општег дијела Шумарског програма ФБиХ који су приказани на почетку поглавља 3, као и стратешки циљеви усмјерени дефинирању научно заснованих претпоставки за процјену укупне вриједности шумских екосистема у циљу потпуног разумијевања користи које друштво има од шуме и доприноса шумарства националној економији.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 3.1.1. Укупно вредновање шумских ресурса и осигурање њиховог одрживог коришћења

Како би се постигла максимална корист од шума, потребно је у складу с намјеном извршити валоризацију свих функција шума те проводити активности које ће осигурати њихово одрживо коришћење. Због тога је потребно развити методiku у складу с потребом исказивања вриједности и намјеном, односно дефинирати регулаторни оквир. На бази утврђене методике извршити обрачун свеукупне вриједности шума и шумског земљишта, што је основа за категоризацију шума према њиховој вриједности. У циљу препознавања и уважавања свих функција шума од стране цјелокупне друштвене заједнице, потребно је унапређење одредби шумарске легислативе, као и легислативе унутар других сектора, који посредно или непосредно имају корист од шуме. Поред тога, неопходно је јачање институционалних капацитета ових сектора у циљу промовирања интерсекторске сарадње, уз осигурање законског и институционалног оквира за подршку еколошким и заштитним функцијама. Такођер је потребно развити поступке ефикасног коришћења средстава намијењених очувању и унапређењу стања шума.

Стратешки циљ 3.1.2. Јачање улоге сектора шумарства у економском и друштвеном развоју ФБиХ

Како би се ојачала улога сектора шумарства у економском и друштвеном развоју ФБиХ, потребно је успоставити оптимални модел организације газдовања шумским ресурсима који би довео до повећања вриједности постојећег обима производње (потпуна реализација планова производње, рационално коришћење сировине, продаја производа уз примјену тржишних принципа, стимулативне мјере за извоз производа од дрвета са већим степеном финализације), унапређења производно-пословног портфеља предузећа, на начин идентификације расположивих потенцијала шумских дрвних и недрвних производа и израду планова њиховог коришћења, могућности пружања различитих врста услуга (туризма, рекреације, ловства и сл.) те успоставе и јачања маркетиншке функције у шумарству и дрвној индустрији.

Стратешки циљ 3.1.3. Унапређење методике исказивања званичних статистичких података из сектора шумарства и њено усклађивање са захтјевима EUROSTAT-а

У циљу осигурања квалитетне међународне успоредивости статистичких података из сектора шумарства БиХ са другим земљама ЕУ и изван ње, потребно је приступити унапређењу форме постојећих и изради нових статистичких образаца, унапређењу начина исказивања и објављивања података, те осигурању доступност података потенцијалним корисницима, а све у складу са захтјевима EUROSTAT-а.

3.2. ПЛАНИРАЊЕ, ЕКОНОМИКА И МАРКЕТИНГ ШУМАРСКОГ ПОСЛОВАЊА

У периоду договорне економије и доходне повезаности са дрвном индустријом, сектор шумарства није био тржишно оријентиран, а стратешко планирање на нивоу пословних система било је у знатној мјери запостављено. Са промјеном друштвено-политичког и економског окружења, предузећа шумарства постепено настоје организирати своје активности у складу са тржишним околностима. Међутим, стратешко и оперативно планирање на нивоу предузећа још увијек је недовољно развијено. Непостојање јединственог система рачуноводствене и праксе израде калкулација у свим предузећима шумарства, отежава међусобно поређење резултата пословања и ефеката газдовања шумским ресурсима. Уз различите приступе у креирању цијена и недовољно коришћење свих потенцијала домаћих и међународних тржишта, посебан проблем представља оријентисаност предузећа искључиво на приходе од шумских дрвних сортимената. То у значајној мјери отежава профитабилно оријентирано и дугорочно стабилно пословање предузећа шумарства. Разумијевање постојећих пракси и могућности унапређења планирања на нивоу пословних система шумарства, те промовисање тржишно оријентираног пословања у шумарству, требају бити неизоставни сегменти шумарске политике и стратегије развоја сектора шумарства. На основу анализе постојећег система пословног планирања и микроекономских аспеката пословања у предузећима шумарства Федерације БиХ, предложене су смјернице за унапређење постојећег стања, у смислу развоја сектора шумарства, са посебним нагласком на промовисање принципа тржишног пословања. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је сљедеће:

- Иако дугорочно планирање представља основу процеса управљања сваког пословног система, стратешко планирање није присутно у пракси планирања предузећа шумарства у ФБиХ. Закон о јавним предузећима у ФБиХ прописује само обавезу израде годишњих и трогодишњих (средњорочних) планова пословања. И ранија и важећа законска регулатива у шумарству је под појмом „планирања у шумарству” подразумијевала искључиво израду и реализацију одредби техничке

планске документације (шумско привредна основа, годишњи план газдовања и изведбени пројекат).

- Усвајање јединствене методике за израду десетогодишњих стратешких планова у предузећима шумарства предуслов је за примјену стратешког планирања и поштивања принципа корпоративног управљања у шумарству. Та би методика укључивала (али се не би ограничавала) сљедеће аспекте: приказ управљачке, власничке и правне структуре, законски оквир за израду и доношење плана, период за који се план израђује, процедуре доношења и усвајања, пословна мисија, визија и реални стратешки циљеви, анализа екстерног и интерног пословног окружења, одговарајуће стратегије за достизање циљева, инструменти стратешке контроле, изабрани плански параметри и кључни показатељи пословних перформанси.
- У циљу унапређења стратешког планирања и поштивања принципа корпоративног управљања у шумарском пословању ФБиХ, предлаже се израда јединствене методике континуираног (свакогодишњег) бенцхмаркинга ради утврђивања и праћења сета кључних индикатора – показатеља пословања са еколошког, социолошког и економског аспекта. На тај начин би се осигурало праћење извршења стратешких циљева у појединим предузећима и створиле претпоставке за континуирано унапређење пословних перформанси. Претпоставка за успјешно провођење бенцхмаркинга јесте примјена јединственог приступа у изради калкулација у свим сегментима шумарског пословања, те рачуноводствено евидентирање на истим принципима и основама у свим предузећима шумарства.
- Не постоји јединствена методика израде средњорочних и годишњих планова пословања у предузећима шумарства. Ради осигуравања благовремених и једнообразних информација о свим аспектима пословања предузећа шумарства на подручју ФБиХ које су потребне власнику шума и јавној шумарској администрацији, неопходно је израдити јединствену методичку за израду годишњих и средњорочних планова (разлика би била само у нивоу анализе и обраде података), која би укључивала (али се не би ограничавала) сљедеће планске аспекте: производња и продаја ШДС и осталих производа шумарства (дрвних и недрвних), расадничка производња, шумско-узгојни и радови на заштити шума, биолошка обнова шума, радна снага и људски ресурси, приходи и расходи (по врсти) са упоредним показатељима из претходног периода, финансијски показатељи пословања, маркетинг, тржиште, инвестиције, улагања у стална средства и односи са јавношћу.
- Анализа досадашњих искустава у пракси рачуноводственог евидентирања и праћења биолошких инвестиција у шумарству показала је неуједначеност (средства издвојена за просту репродукцију требала су се водити на посебном рачуну предузећа, а средства за проширену репродукцију уплаћивати у корист буџета ФБиХ и буџета кантона). Такођер је уочено да су при евидентирању коришћења резервисаних средстава просте репродукције предузећа користила различите приступе. Код „брutto” принципа евидентирања, остварени радови евидентирани су у истом износу, као приход и као расход. Предузећа која су примјењивала „нето” принцип вршила су евидентирања кроз умањење расхода за остварене трошкове биолошких инвестиција. У складу са Међународним рачуноводственим стандардом (МРС 37) резервисање за расходе и обавезе могуће је само за онај дио средстава просте репродукције која се планирају утрошити за будуће издатке (који имају карактер трошкова/расхода у рачуноводственом смислу), док се за планирани дио средстава просте репродукције која се планирају утрошити за повећање средстава (нпр. изградња камионских путева) не може извршити резервисање. Издвајање

средстава за проширену репродукцију не може имати третман резервисања и предузећа су ова издвајања требала евидентирати као трошак. Уредба о шумама ФБиХ отклонила је ове недостатке и предвидјела другачији начин прикупљања и трошења средстава биолошке репродукције. За средства просте репродукције, корисник државних шума више не врши резервисање, већ се послови биолошке обнове извршавају у обиму који је предвиђен шумскопривредним основама и евидентирају као трошак текуће године.

- Анализа досадашњих искустава код израде калкулација у свим сегментима шумарског пословања у ФБиХ показала је да се као основа за израду планских калкулација користе постојећи нормативи о утрошку материјала и радне снаге. Због разлика у нормативима међу појединим предузећима, као и разлика у структури трошкова, отежана је упоредивост података. Неопходно је усвојити одговарајуће акте којим би се уредила ова проблематика у смислу стварања претпоставки за испуњење основних захтјева при изради калкулација (тачност, прегледност, прилагођеност и упоредивост). Јединствен приступ у изради калкулација у шумарском пословању требао би се базирати на сљедећим принципима: свеобухватност директних и индиректних трошкова, тачност (обрачун базиран на усвојеним нормативима) те израда калкулација према времену и начину израде.
- Када је ријеч о рачуноводственом евидентирању и праћењу, анализа је показала неуједначеност између предузећа шумарства у ФБиХ по питању тачности, поузданости, свеобухватности, правремености и појединачног исказивања пословних догађаја, као јединствених принципа који произлазе из Међународних рачуноводствених стандарда и позитивних законских прописа ФБиХ (примјери: евидентирање шума као капитала предузећа вс. евидентирање кроз ванбилансне евиденције, „нето“ вс. „брutto“ принцип у евидентирању биолошких инвестиција итд.). У циљу омогућавања упоредивости евиденција о имовини предузећа шумарства и резултатима њиховог пословања, потребно је донијети одлуке којима би се отклонили уочени недостаци (нпр. утврдити процедуру искњижавања вриједности шума из капитала шумарских предузећа).
- Анализа пословно-производног портфела предузећа шумарства у Федерацији БиХ указује на оријентисаност ка производњи дрвне масе. Потенцијали и тржишне могућности за унапређење пословно-производног портфела предузећа шумарства значајни су, али углавном неискориштени. Овдје не треба занемарити могућности за боље искоришћење дрвне масе (увођење иновационих технологија у искориштавању шума, унапређење кројења и класирања шумских дрвних сортимената, организовања комерцијално-маркетиншка служба итд.) иако се, прије свега, мисли на проширење производно-пословног портфела путем планског коришћења недрвних шумских производа (шумски плодови, гљиве, ловна дивљач и др.), као и осмишљавање нових производа и услуга везаних за социолошке функције шума (туристичке, амбијенталне, рекреационе и др.).
- Основне карактеристике домаћег тржишта понуде шумских производа су: оријентисаност углавном на производњу ШДС као главни извор прихода, скромни финансијски ефекти у смислу добити, вишак радне снаге, просјечна реализација годишњег сјечивог етата на нивоу од 85%, фрагментираност тржишта по ентитетским и кантоналним границама, недовољна понуда сертификираних трупца, продаја углавном путем годишњих уговора, неконзистентност у продаји пиланских трупца и пракси одређивања цијена и неуређеност тржишта понуде недрвних производа шумарства. Основне карактеристике домаћег тржишта

потражње шумских производа су: предимензионирани инсталирани капацитети за примарну прераду дрвета, неприлагођени капацитети индустријске производње у смислу прераде ШДС малих димензија, низак степен финализације, застарјела технологија, скромна индустријска прерада дрвног отпада у смислу производње енергије из биомасе, ниска продуктивност рада, а самим тим и умањена конкурентност прерађивачке индустрије изван локалног тржишта, недовољан дијалог између сектора дрвне индустрије као купаца и предузећа шумарства као понуђача.

- Анализа трендова на најважнијим страним тржиштима шумских производа и услуга односила се на цијене главних дрвних сортимената (трупци, целулозно дрво и дрво за енергију). У анализираном периоду, констатан је раст цијена трупаца све до 2008. године, када је услед глобалне економске кризе забиљежен значајан пад цијена, а самим тим и пад производње трупаца у ФБиХ. Слични су и трендови кад је у питању целулозно дрво. И поред економске кризе, потражња за огрјевним дрветом није смањена. Разлог томе треба тражити у глобалним трендовима (обновљиви извори енергије) и поремећајима на тржишту нафтних деривата.
- Анализа досадашњих искустава и ограничења код формирања цијена производа шумарства показује да су шумарска предузећа формирала цијене производа на основу интерних цјеновника о продаји роба и услуга. С обзиром на непостојање јединствене методике израде минималних цијена, постоје значајне разлике у цијенама производа у различитим предузећима. Евидентне су и појаве вршења притисака од стране неких „повлаштених” купаца како би се осигурале повољније цијене. Уз наклоњеност извршних власти, у неким случајевима су се доносиле и одлуке о отписивању дуга дрвне индустрије према шумарству. Неопходно је усвојити јединствену политику и методу за утврђивање цијена производа шумарства, који би уважавали принципе понуде и потражње прије свега. Модел по којем Влада ФБиХ одређује методу за обрачун резервне/минималне цијене на крају сваке године за наредну годину, при чему се те цијене уграђују у цјеновнике предузећа и јавно објављују, представља само прелазно рјешење ка слободном формирању цијена производа шумарства. У разради модела за утврђивање цијена дрвних сортимената код пања и на пању, неопходно је у обзир узети калкулације у фазама сјече, извоза и износа, тако да се износ тих трошкова одузима од цијене на међустоваришту. Предуслов за израду јединствене методике за утврђивање цијена ШДС јесте израда и адекватна примјена стандарда и норматива у калкулирању трошкова свих активности које се обављају у шумарству, како би се могла утврдити реална цијена дрвета на свим паритетима (на пању, код пања, шумском стоваришту, камионском путу и централном стоваришту).
- На продају дрвета (у смислу начина продаје, транспарентности и равноправности купаца) утицао је Акциони план за сузбијање незаконитих активности у сектору шумарства и дрвне индустрије из 2006. године. Влада ФБиХ је овим Планом прописала примјену тржишно базираних механизма за формирање цијена приликом продаје дрвета. Општи услови продаје дрвних сортимената из државних шума у ФБиХ прописани су 2008. године у циљу транспарентног и тржишног начина продаје шумских дрвних сортимената. Овим су утврђени: продаја путем уговора за сукцесивну испоруку, продаја путем лицитације, продаја високовриједних сортимената и продаја за потребе локалног становништва. Посебне услове продаје прописују предузећа шумарства путем интерних аката о начину и критеријима продаје и избора купаца ШДС.

- SWOT анализа конкурентности сектора шумарства у Федерацији БиХ у односу на окружење (регион западног Балкана) указује на постојање значајних компаративних предности у смислу потенцијала шумских екосистема. Међутим, то само по себи није довољно да би се постигао и очувао жељени ниво конкурентности сектора шумарства. Одсуство јасне стратегије развоја, непостојање закона о шумама на нивоу ФБиХ, високи трошкови услјед великог броја упослених и неефикасних процеса, техничко-технолошка застарјелост опреме, недовољно развијена маркетиншка функција у предузећима, слаба сарадња са дрвопрерађивачком индустријом, мала отвореност шума, недовољна искоришћеност недрвних производа, неповољан имиџ у јавности и недовољно сертификираних шума, само су неке од интерних слабости сектора шумарства у ФБиХ. У таквим околностима, сектор шумарства у Федерацији БиХ није довољно атрактиван за финансирање и страна улагања, у поређењу са другим секторима на нивоу националне економије. Овдје се не мисли на средства подршке развоју сектора шумарства која су добијена од међународних финансијских институција у контексту свеобухватне помоћи Међународне заједнице БиХ.

На основу проведених анализа предложени су кључни принципи општег дијела Шумарског програма Федерације БиХ који су приказани на почетку поглавља 3, као и стратешки циљеви по питању планирања, економике и маркетиншке функције у предузећима шумарства и комплетном сектору, а све у контексту унапређења социоекономских аспеката газдовања шумским ресурсима ФБиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 3.2.1. Унапређење оперативног и стратешког планирања у предузећима шумарства

У оквиру овог циља потребно је израдити и усвојити јединствену методикку за израду годишњих, средњорочних и стратешких планова пословања, успоставити систем континуираног бенчмаркинга у шумарским предузећима и утврдити јединствене принципе у изради калкулација и рачуноводственом евидентирању у шумарском пословању, у складу са међународним и домаћим прописима који регулирају ову област.

Стратешки циљ 3.2.2. Повећање вриједности производње предузећа шумарства

У оквиру овог циља потребно је провести активности које би резултирале унапређењем производно-пословног портфеља предузећа шумарства, њиховим ефикаснијим пословањем и успоставом цјеловитог система интерне контроле.

Стратешки циљ 3.2.3. Тржишно формирање цијена и успостава транспарентног система продаје производа шумарства

Дефинирањем јединствених стандарда шумских дрвних сортимената на подручју ФБиХ и успоставом транспарентног система продаје производа шумарства унаприједила би се комплетна маркетиншка функција у сектору шумарства.

Стратешки циљ 3.2.4. Унапређење конкурентности предузећа шумарства и дрвне индустрије из ФБиХ на међународном тржишту

У оквиру овог стратешког циља потребно је реализирати специфичне циљеве, као што су: сертификирање газдовања шумским ресурсима у ФБиХ, сертификирање надзорних

ланаца у дрвној индустрији и усклађивање стандарда шумских дрвних сортимената са стандардима ЕУ.

3.3. ФИНАНСИРАЊЕ МУЛТИФУНКЦИОНАЛНОГ ШУМАРСТВА

Шума као обновљиви природни ресурс јесте добро од општег интереса те заслужује посебну бригу и заштиту друштва. На бази овог ресурса развија се шумарство као дјелатност и шумарска производња која има низ специфичности, што је чини различитом у односу на друге привредне дјелатности. Због тога се при рјешавању било којег питања у овој дјелатности морају уважавати њене специфичности, као што су: дугорочност производње, велики временски размак између улагања и очекиваних економских ефеката и недостатак економске мотивисаности улагача за издвајање средстава у дугорочна улагања. Поред тога, значајна специфичност производње у шумарству огледа се у различитости природних услова привређивања. Генерално, ову дјелатност прати неусклађеност потреба за улагањима и расположивих финансијских средстава. Да би газдовање шумским ресурсима било одрживо, оно мора бити еколошки оријентирано (заштита биодиверзитета, станишта, земљишта и вода, осигурање повољних климатских услова, складиштење карбона итд.), социолошки оправдано (наука, истраживање, образовање, одбрана, заштита насеља, објеката и инфраструктуре, туризам, рекреација, пејзажно-естетска функција, унапређење квалитета живљења становништва итд.) и економски одрживо (осигурање прихода од производње дрвета и недрвних шумских производа и општекорисних функција шума). У настојањима да се понуде рјешења за осигурање ефикасног, транспарентног и одрживог модела финансирања узгојно-заштитних мјера, општекорисних функција шума и јавне управе те промовисање мултифункционалног коришћења шумских ресурса на свим нивоима, извршене су анализе законских одредби које регулирају финансирање узгојно-заштитних мјера (извори средстава, начин прикупљања и трошења средстава, инструменти контроле), финансирање општекорисних функција шума (накнаде по основу општекорисних функција шума, начин прикупљања и трошења средстава, инструменти контроле) и финансирање функција јавне шумарске администрације. На основу проведених анализа из дјелокруга рада уочени су сљедећи недостаци који се односе на проблематику финансирања мултифункционалног шумарства:

- Ранија законска рјешења финансирања узгојно-заштитних мјера (издвајања по основу једноставне и проширене биолошке репродукције) недоречена су по питању могућности разграничења просте и проширене биолошке репродукције, начина евидентирања обавеза и праћење утрошка прикупљених финансијских средстава.
- Анализа издвојених и утрошених средстава у шумскоузгојне радове, показује да се намјенски издвојена средства једноставне репродукције нису трошила у укупном износу за предвиђену намјену.
- Начин евидентирања обавеза и транспарентног праћења утрошка средстава издвојених за биолошку репродукцију шума није био законом прописан, а самим тим ни унифициран ни транспарентан.
- Контрола утрошка средстава издвојених за биолошку репродукцију и контрола извршења радова била је истовремено у надлежности интерне контроле предузећа и шумарске инспекције. Преклапање надлежности, као и чињеница да интерна контрола није могла осигурати непристрасну оцјену, а надлежни инспекцијски

органи, због недостатка кадрова, нису имали капацитета за адекватну контролу, имало је за посљедицу трошење намјенских средстава без икакве озбиљне контроле.

- На основу проведене анализе прикупљања и утрошка средстава на основу коришћења општекорисних функција шума, констатирано је да иста нису системски прикупљана, нити је њихово трошење било транспарентно. У том смислу, средства прикупљена у намјенске фондове често су, због опште ситуације у друштву, била кориштена ненамјенски, критерији расподјеле нису били јасни, а систем контроле био је неучинковит.
- Подаци о висини обавезе (обрачунате накнаде за појединачне обавезнике) за општекорисне функције шума у анализираном периоду нису евидентирани и објављивани од стране нити једне институције, из чега произлази нетранспарентност њиховог убирања.
- Контролу уплате накнада за коришћење општекорисних функција шума у анализираном периоду вршила је финансијска полиција и шумарска инспекција, што се показало као неодговарајуће рјешење. Проблеми се огледају у адресирању ове проблематике на институције без кредибилитета (финансијска полиција) или институције са недовољном кадровском оспособљеношћу (шумарска инспекција) за провођење ефикасне контроле.
- Анализом тренутног модела организације и финансирања јавне управе утврђено је да се институције јавне шумарске администрације финансирају средствима буџета надлежних ресорних министарства или управа за инспекцијске послове. Постојећи начин исказивања одређених буџетских средстава не омогућава прецизан приказ припадајућих новчаних средстава за финансирање институција јавне шумарске администрације. Та средства су често недостатна за елементарне потребе финансирања јавне шумарске администрације. Осим тога, постојећи степен попуњености ових институција стручним кадром није у складу с потребама, те стога поједине институције јавне шумарске администрације нису у потпуности преузеле све законом прописане надлежности.
- Анализа уплате припадајућих намјенских средстава локалним заједницама показала је да се исте не измирују у потпуности, различито од кантона до кантона, и у зависности од степена устројства и преузимања надлежности кантоналних шумарских институција.

На основу претходних анализа идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма Федерације БиХ који су приказани на почетку поглавља 3, као и стратешки циљеви који се односе на финансирање мултифункционалног шумарства.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 3.3.1. Успостава одговарајућег система финансирања шумскоузгојних радова

Основи предуслов одрживог газдовања шумама јесте успостава одговарајућег модела финансирања шумскоузгојних радова. То подразумијева доношење одговарајућих законских рјешења, израду методике утврђивања припадајућих накнада и осигурање транспарентног усмјеравања средстава прикупљених на основу тих накнада, уз успоставу адекватног надзора над трошењем тих средстава.

Стратешки циљ 3.3.2. Развој одговарајућих механизма и инструмената за прикупљање средстава општекорисних функција шума и праћење њиховог утрошка

Потребно је развити и примијенити одговарајуће инструменте и механизме који ће осигурати успјешну и транспарентну реализацију прикупљања, праћења и контроле утрошка средстава општекорисних функција шума, кроз доношење одговарајућих законских прописа, осигурање ефикасног метода (укључујући и прописане јединствене обрасце) прикупљања средстава од општекорисних функција шума, уз транспарентно трошење истих, путем доношења и примјене Правилника о њиховом утрошку, који би укључивао јасне и мјерљиве критерије за њихово усмјеравање.

Стратешки циљ 3.3.3. Успостава функционалног система финансирања јавне шумарске администрације

Потребно је успоставити функционално финансирање јавне шумарске администрације на начин да се ова проблематика дефинише законом о шумама те да се успостави систем вертикалне координације (прецизно дефинирају надлежности и одговорност јавне шумарске администрације на свим нивоима). Постизање консензуса у вези с моделом организационе структуре јавне шумарске администрације представља кључни предуслов за успостава функционалног система финансирања јавне шумарске администрације. При томе је потребно имати у виду да од избора модела финансирања мултифункционалног шумарства и његове реализације у пракси, зависи очување трајности газдовања шумским ресурсима.

Стратешки циљ 3.3.4. Коришћење доступних међународних фондова у сектору шумарства

У циљу стварања предуслова за коришћење доступних међународних фондова у сектору шумарства (првенствено ЕУ фондова) неопходно је приоритетно провести одговарајуће програме едукације и оспособљавања упослених у сектору шумарства у смислу овладавања прописаним поступцима и процедурама за њихово коришћење. Такођер је потребно да све институције у сектору шумарства (јавна шумарска администрација, предузећа шумарства, научноистраживачке организације, струковне шумарске организације итд.) посвете посебну пажњу развоју властитих кадровских капацитета за коришћење доступних међународних фондова.

3.4. СОЦИЈАЛНИ АСПЕКТ ГАЗДОВАЊА ШУМСКИМ РЕСУРСИМА

Шумски екосистеми осигуравају људском друштву многобројне благодати које човјек ужива кроз материјална добра у облику различитих шумских производа и користи нематеријалне природе. Те користи се огледају кроз позитиван утицај на људско здравље преко осигурања чистог зрака, регулације климатских фактора, осигуравајући могућност рекреације у циљу побољшања психо-физичког стања човјека, заштите земљишта и насеља од различитих елементарних непогода, те задовољења културолошко-естетских потреба. С временом су се потребе друштва за шумом мијењале те су и аспекти газдовања шумским ресурсима попримили карактер временски промјенљиве категорије. Паралелно са порастом диверзитета интереса повећао се и број актера шумарске политике са различитим, неријетко и супротстављеним захтјевима. Генерално узевши, са порастом значаја и комплексности еколошких и социолошких функција, демократизацијом друштва и плурализацијом политичких система, усложњавају се и односи између различитих интересних група и

видова коришћења шумских ресурса. Имајући у виду разноврсност и промјенивост потребе друштва за доприносима које пружа шума, потребно је социјалном аспекту газдовања шумским ресурсима посветити дужну пажњу како би исте биле укључене у смјернице развоја шумарске политике. То подразумијева cjеловиту анализу тренутног стања и ефеката газдовања шумским ресурсима у смислу задовољења потреба друштва за шумом и осигурања одрживог коришћења шумских ресурса на начин да се задовоље потребе различитих интересних скупина сада и у будућности. При томе се не смије заборавити да у демократском друштву ниједна одлука не може бити легитимна ако се не заснива на транспарентности, слободном приступу информацијама, учешћу јавности у доношењу одлука и постизању консензуса међу свим актерима шумарске политике и интересним групама на које се те одлуке односе. На основу проведених анализа из дјелокурга рада утврђено је слjedeће:

- Шуме и шумска земљишта представљају један од најважнијих природних ресурса у БиХ. Шумски дрвни сортименти представљају најважнији производ шума, при чему се остали производи и услуге веома мало или неорганизовано користе. При томе, стихијско и непланско коришћење осталих производа може водити девастацији станишта па чак и угрожавању опстанка појединих врста. Одрживо коришћење шуме и свих њених благодети кроз генерације могуће је само ако активности газдовања не угрожавају природни потенцијал шумских ресурса. Примјена концепта мултифункционалног шумарства који осигурава уравнотежен однос потреба различитих интересних и корисничких група у односу на многобројне функције шуме, намеће се као једино конзистентно, али недвојбено и најкомплексније рјешење.
- Иако је дијапазон производа и услуга које нуди шума врло широк, тренутни производно-пословни портфељ пословних система шумарства у Федерацији БиХ врло је скроман и углавном се своди на производњу дрвета. Промјене у захтјевима друштва у односу на шумске ресурсе неминовно намећу потребу „шире” палете производа и услуга које би предузећа шумарства требала понудити тржишту и јавности, а у циљу стварања нових радних мјеста (посебно у руралним подручјима), повећања укупног прихода и креирања додатне новостворене вриједности у сектору шумарства. Проширење производно-пословног портфеља шумарских предузећа и интензивније коришћење недрвних шумских производа и услуга, отвара могућност развоја предузетништва, што би резултирало успоставом својеврсног модела јавно-приватног партнерства на основу кооперативних односа између јавних предузећа шумарства и локалног становништва.
- Осигуравајући угоднији амбијент у којем човјек може развијати неслућен дијапазон дјелатности и активности, шума представља специфичан еколошко-социјално-економски феномен који својим постојањем значајно доприноси квалитету свеукупног животног окружења. При томе је парадоксално да одређени фактори околине, укључујући прије свега активности човјека, неријетко негативно дјелују на шуму, уз истовремено позитивно дјеловање шуме на околину, од којег највише профитира управо човјек. Шума као својеврстан „инфраструктурни објект” за живот човјека, ублажава температурне екстреме, регулира водни режим, зауставља ерозионе процесе, складишти карбон из атмосфере и смањује буку. При томе, шума представља идеалан простор за одмор и рекреацију савременог човјека. Све то утиче да насеља која су подигнута у близини овог „инфраструктурног објекта” имају већу компаративну предност у односу на насеља и градове у обешумљеним подручјима. Насеља која карактеризира близина шуме одликују се бољим условима

живљења што резултира бољим општим здравственим стањем грађанства. У том смислу, знатно су мања примарна социјално-здравствена издвајања, али и улагања заједнице и појединаца у превенцију и санацију штета од елементарних непогода, него што је то случај са обешумљеним подручјима. Због свега наведеног, планском подизању, заштити и његовању шума у непосредној близини насељених мјеста и градова потребно је дати далеко већи значај.

- Брз раст и велика концентрација популације у урбаним срединама узрокују да урбане шуме и зелене површине добијају све важнију улогу у побољшању услова живљења у градовима. Због све већег притиска становништва у градским и приградским подручјима, шуме све више добивају на важности у контексту ширих друштвено-културолошких, економских и еколошких потреба. Као и друге државе у окружењу и БиХ је изложена све израженијим климатским промјенама које карактеризирају дуги сушни периоди, недостатак падавина и појава шумских пожара широких размјера. Интензитет и учесталост осталих природних непогода (земљотреси, пјешчане олује, ерозија тла и поплаве) у директној је вези са постојањем шума у урбаним и периурбаним подручјима. Неопходно је усвојити и имплементирати стратешке и проведбене документе који се односе на урбане шуме, посебно у сфери легислативе, финансирања и учинковитих институционалних рјешења те подузети мјере на промицању урбаног и периурбаног шумарства.
- Проблематику урбаног и периурбаног шумарства могуће је разматрати и кроз призму „агрофорестри” приступа, тј. подизања интензивних насада шумског дрвећа и пољопривредног биља. На овај начин би се могла осигурати већа количина дрвне масе (посебно за енергију), уз осигурање других поливалентних функција шуме и производњу хране. ФБиХ располаже значајним површинама напуштеног пољопривредног земљишта и необраслог шумског земљишта, тако да би примјена наведеног концепта отворила могућности за додатно запошљавање локалног становништва и зауставила миграционе процесе на релацији село – град.
- Различити типови пејзажа и укупно богатство биолошког диверзитета представљају јединствено природно наслеђе БиХ, које треба бити препознато, издвојено и валоризирано као подручје од изузетног значаја. Неопходно је осигурати да естетске вриједности шуме и биолошки диверзитет буду у пуном капацитету доступне свим облицима научног истраживања, образовања и одгоја, чиме би се адекватно задовољио аспект коришћења и заштите шуме или дијелова шуме као природне „лабораторије“, али и инспирације умјетницима свих профила. Очување генетичке разноликости потребно је посматрати и у контексту измијењених еколошких услова на глобалном плану (изазваних климатским промјена), као потенцијала за адаптацију појединих шумских врста.
- „Шумарска педагогија“ намијењена дјеци предшколског и школског узраста може се остварити кроз различите видове едукације које се могу организирати у шуми, чиме би се задовољио аспект коришћења и заштите шуме као „отворене учионице“ у којој дјеца разног узраста и нивоа образовања стичу драгоцјена знања о динамици односа човјек – шума.
- У ери опште глобализације намеће се потреба да се шума посматра као елемент свеукупне свјетске културне и природне баштине, те да се ради на подизању свијести о цјеловитом разумијевању унутарњих веза између човјека и његовог материјалног и нематеријалног наслеђења. Сложеност интеракције односа човјек – околина и култура – природа, намеће потребу препознавања културолошких

вриједности шуме, његовања наслијеђа повезаног са шумом као дио националног, европског и свјетског идентитета и развијање иновативних инструмената заштите културних вриједности шума или крајолика. Повијесни однос човјека спрема шуму резултирао је посебним односом, заштитом и поштивањем култа старих стабала. Широм Босне и Херцеговине налазе се поједина изразито стара стабла, свједоци бурне повијести, којима народ придаје света, мистична и култна значења. Та стабла су свједоци прохујалих времена и она на посебан начин чувају обиље корисних података о нашој прошлости. Брига о старим стаблима омогућила је развој једне посебне научне области познате као дендрохронологија. Важно је сачувати што више старих стабала од што више врста, јер свака врста „памти“ на посебан начин. Само заједничком анализом можемо добити свеобухватну слику прошлости, климатских промјена развоја шуме и дјеловања човјека на исту. Ова стабла представљају и посебну ризницу аутохтоних гена, те на тај начин представљају посебну вриједност за будуће активности на оплемењивању шумског дрвећа и очувању аутохтоног генофонда. Поред тога, не треба занемарити ни чињеницу да ова стабала могу бити специфична туристичка атракција.

- На основу постојеће биолошке разноликости (четири различите климатске и фитоценолошке зоне, 250 ендемских врста биља, бројне врсте флоре и фауне, осам прашума итд.), екотуризам у БиХ има добру перспективу, што се односи и на развој ловног туризма, као специфичне гране туризма везане за шуму.
- У земљама у развоју присутна је растућа свијест о потенцијалом доприносу и важности инвестирања у сектор шумарства у циљу свеукупног привредног и социјалног развоја, што проблематизира питања проширења и диверзификације финансијске основе за одрживо газдовање шумама. Евидентан је развој нових облика међународног финансирања у сектору шумарства земаља у развоју, који се превасходно односе на финансирање трговине карбоном, производње шумске биомасе као извора енергије, заштите биодиверзитета итд. Сектор шумарства увијек је имао потешкоћа у конкурирању за ограничене ресурсе са другима хитнијим потребама, као што је пољопривреда и производња хране код међународних институција. Један од разлога за напријед наведено јесте генерално непознавање проблематике инвестиција у шумарству. Евидентан је и недостатак знања дјелатника у сектору шумарства за идентифицирање и припрему пројеката који би се могли кандидирати за финансирање од стране домаћих и страних финансијских институција. Потребно је доносиоцима одлука предочити проблематику финансирања сектора шумарства у смислу препознавања доприноса инвестиција у шумарство свеукупном националном развоју и вишеструким користима за националну економију и социјални развој. У том смислу, потребно је креирати адекватан модел дугорочног финансирања сектора шумарства који би укључивао и потпору Владе у виду субвенција.

На основу проведених анализа предложени су кључни принципи општег дијела Шумарског програма Федерације БиХ који су приказани на почетку поглавља 3, као и стратешки циљеви усмјерених задовољењу различитих потреба друштва за шумом на основу директног и индиректног доприноса шуму социјалном аспекту газдовања шумским ресурсима.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 3.4.1. Доношење закона о шумама са унапређењима везаним за социјални аспект газдовања шумским ресурсима

Реализација постављеног циља подразумијева усвајање адекватног законског оквира, првенствено доношење закона о шумама ФБиХ, са унапређењима везаним за социјални аспект газдовања шумским ресурсима заснованим на научним достигнућима у овој области. Поред тога, унапређење законског оквира захтијева усаглашавање закона о шумама са осталом постојећом легислативом у ФБиХ која третира предметну област. Законска регулатива треба да је заснована на унапређењима произашлим кроз поступак усаглашавања са релевантном ЕУ легислативом.

Стратешки циљ 3.4.2. Унапређење производно-пословног портфеља шумарских предузећа прилагођеног промјењивим захтјевима друштва према шуми

Битну претпоставку испуњења овог циља представља очување права легитимног газдовања свим шумским ресурсима од стране пословних система шумарства. То се односи како на заштићена, тако и на остала шумска подручја, без обзира на намјену шуме коју је могуће постићи примјеном сувремених достигнућа шумарске науке и имплементацијом концепта мултифункционалног шумарства као елемената препознатљивости пословања. То је основ за израду и реализацију планова диверзификације која треба резултирати проширењем производно-пословног портфеља шумарских предузећа.

Стратешки циљ 3.4.3. Промицање и развој урбаног и периурбаног шумарства у циљу побољшања општих услова живљења становништва

Остварење постављеног циља подразумијева успоставу међусекторског дијалога и партиципаторног приступа у планирању и реализацији пројектних активности усмјерених ка промовирању и унапређењу урбаног и периурбаног шумарства.

Стратешки циљ 3.4.4. Креирање одрживог модела финансирања социјалног аспекта газдовања шумама

Реализација постављеног циља захтијева успоставу адекватне структуре финансирања коју је могуће постићи промјеном у портфељу производа и услуга, промјеном у структури финансијских извора, коришћењу потицајних мјера од стране других правних лица, као и потицајних мјера ЕУ, усмјерених на подршку очувању и унапређењу друштвенкорисних функција шума и подршку руралном развоју. Наведено, такођер, подразумијева успоставу међународне сарадње и укључивање у разне форуме који се баве проблемом заштићених подручја и заштитом биодиверзитета у циљу осигурања адекватне структуре финансирања у шумарству од стране међународних финансијских институција.

3.5. ШУМСКА ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА

Са интензивирањем коришћења шума, изградњом дрвноиндустријских капацитета, развојем технологија у фазама привлачења и превоза дрвета, дошло је до изградње и развоја шумске транспортне инфраструктуре. Значај шумске транспортне инфраструктуре за развој шумарства као привредне гране је велик и вишеструк, јер омогућава примјену савремених техника и технологија у свим фазама рада, чиме се постиже читав низ предности, од хуманизације рада до економских ефеката. Довољно

изграђена мрежа шумских камионских путева и остале шумске транспортне инфраструктуре представљају битан предуслов за рационално и дугорочно одрживо газдовање шумама. Градња шумске транспортне инфраструктуре захтјева ангажирање значајних финансијских средстава у кратком временском периоду, а њихов се поврат ријетко може остварити кроз једну опходњицу, па се финансирање градње шумске инфраструктуре и данас појављује као актуалан проблем. Крајњи циљ у отварању шума јесте да се на научно-стручним основама осигура оптимална мрежа шумске транспортне инфраструктуре која мора бити економски одржива, уз минималне трошкове технолошких процеса. Та мрежа мора бити и еколошки прихватљива, а штете на екосистему изазване њеном изградњом и одржавањем требају бити сведене на најмању могућу мјеру. Такођер, мрежа шумских камионских путева и остале шумске транспортне инфраструктуре морају бити и социјално оправдане, односно да служе развоју руралних подручја, да су ријешени имовинско-правни односи и да је подржана од локалне заједнице. Да би се одговорило на низ питања у вези са шумском транспортном инфраструктуром у Федерацији Босне и Херцеговине (ФБиХ), детаљно је анализирана постојећа отвореност шума, утврђено тренутно стање ШТИ, анализиран законски оквир у вези са ШТИ и проблематика власничких односа. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је сљедеће:

- Тренутна отвореност шума у ФБиХ далеко је испод европских стандарда. Анализе показују да су до сада углавном отворане високе шуме и отвореност истих креће се у граници минимално потребне отворености (15 м/ха). Отвореност осталих категорија шума далеко је испод минимума и представља примарно ограничење за провођење било каквих озбиљних планских мјера у газдовању шумским ресурсима. Из наведеног произлази да тренутна отвореност није задовољавајућа и да је исту неопходно повећавати.
- До сада су шумски камионски путеви, углавном грађени на релативно повољнијим теренима, док су за отварање новим путевима остала теже приступачна подручја, што ће у случају градње на оваквим теренима довести до значајно већих трошкова. Поред наведеног, приликом планирања и градње у будућности требаће посветити знатно већу пажњу очувању околиша у односу на досадашњу праксу, што би, такођер, могло довести до већих трошкова градње.
- Већина постојећих шумских камионских путева изграђена је прије 50 и више година, пројектовани су и грађени према техничким нормативима која су задовољавали тадашње стандарде. Наведени путеви грађени су са великим бројем хоризонталних кривина минималних радијуса, као и коловозном конструкцијом чије димензије не могу поднијети осовинска оптерећења савремених возила које се у данашње вријеме крећу шумским камионским путевима. Реконструкција и модернизација постојећих путева намеће се као приоритетан задатак.
- Шумски камионски путеви у ФБиХ углавном су грађени са једном саобраћајном траком, док је у развијеним европским земљама тежња да се главни ШКП пројектирају и граде са двије саобраћајне траке те ће за модернизацију постојећих главних ШКП, у овом смислу, бити неопходно издвојити значајна финансијска средства.
- Релативно високо учешће путева са максималним нагибима (преко 7%) отежава рјешавање проблематике одводње површинских вода, услјед чега долази до спирања коловозне конструкције и повећања трошкова редовног одржавања. Објекти који су грађени на шумским камионским путевима, првенствено мостови, у

врло су лошем стању. Проведене анализе указују на учешће великог броја дрвених мостова који захтијевају хитну и потпуну реконструкцију. Наведени показатељи стања јасно указују да и постојећа шумска транспортна инфраструктура захтијева озбиљну интервенцију, за коју је потребно издвојити значајна финансијска средства.

- Градњу тракторских путева као секундарне мреже шумских путева чија се потреба за изградњом у принципу повећава као последица недовољне отворености мреже главним ШКП, у условима газдовања шумама који превладавају у ФБиХ (планински услови терена), карактеризирају, углавном, захтјевни земљани захвати, при чему се исти врло често граде мимо свих техничко-технолошких и еколошких стандарда и принципа, са великим уздужним нагибима и на слабо носивим подлогама. Коришћење оваквих тракторских путева у неадекватним временским условима те њихова неправовремена санација имају озбиљне еколошке последице, кроз развој бујичних токова и нарушавање режима вода.
- Заступљеност шумских жичара у процесу транспорта шумских дрвених сортимената у шумарској оперативи ФБиХ, готово је занемарива. Искуства других земаља показују да су оштећења тла у случајевима примјене жичара у односу на тракторске влаке сведена на минимум. Да би се дала коначна препорука о ефикасности коришћења жичара, неопходно је провести теренска истраживања за конкретне типове жичара, чиме би се утврдили прецизни услови, могућност и ефекти коришћења истих.
- Обим и квалитет пројектирања ШТИ у шумарским предузећима ФБиХ, на доста је скромном нивоу и подаци проведених анализа указују на чињеницу да се у овој области и даље задржао традиционалан начин пројектирања. Неопходно је увести коришћење одговарајућих софтверских рјешења намијењених за пројектовање ШТИ, а што би, уз додатну едукацију и специјализацију стручног кадра, значајно унаприједило и повећало ефикасност у овој области.
- У пројектирању, градњи и одржавању шумске транспортне инфраструктуре у ФБиХ још увијек су у примјени „Смјернице за пројектирање, градњу и одржавање ШТИ” из 1957. године. Како елементи наведени у постојећим „Смјерницама” не задовољавају тренутне потребе, неопходно је израдити нове упуте и смјернице за планирање, пројектирање, категоризацију, градњу и одржавање ШТИ, које треба да осигурају да се планирање, пројектирање, категоризација, градња и одржавање ШТИ врше у складу са важећим законима свих области које дотичу проблематику ШТИ, те да третирају актуална техничко-технолошка достигнућа у области пројектирања и градње ШТИ, којом ће се омогућити сигуран саобраћај свим корисницима и максимална заштита и очување шума у поступку пројектирања, градње и одржавања ШТИ.
- Проведене анализе показују да шумскопривредна друштва не располажу са свим потребним подацима о постојећој мрежи ШТИ, што указује на потребу за детаљним снимањем постојеће мреже ШТИ са објектима, на основу чега би се могло извршити планирање градње и реконструкције ШТИ, са утврђеном динамиком реализације радова и изградњом неопходне листе приоритетних послова у овој области.
- Планирање, пројектирање, градња и одржавање ШТИ проблематика је која се регулира шумарском легислативом, те услјед престанка примјене Закона о шумама ФБиХ (2002), тренутно не постоји законски оквир на нивоу ФБиХ који уређује питања везана за ШТИ. Остали секторски закони (Закон о водама, Закон о грађењу, Закон о цестама, Закон о просторном планирању и Закон о рударству) само се у неким сегментима дотичу области ШТИ, те је потребно, доношењем

закона о шумама ФБиХ, успоставити одговарајући законски оквир за ШТИ и, паралелно са доношењем истог, извршити хармонизацију, односно усклађивање надлежности закона о шумама и осталих закона који уређују проблематику ШТИ.

- Детаљном анализом ранијег законског оквира у ФБиХ, како Закона о шумама тако и сродних закона који дотичу област ШТИ, уочена су недовољно прецизна и нејасна рјешења по многим питањима битним за област ШТИ. Због тога је потребно на научно-стручним основама и кроз учеснички приступ свих интересних група у поступку израде законске регулативе, осигурати да припадајућа права и обавезе сваке од интересних група, а на основу власничких односа, планирања, пројектирања, изградње, одржавања, коришћења, надгледања и финансирања шумске транспортне инфраструктуре, у закону буду прецизно и јасно дефинирана и да се законом осигурају механизми provedбе истих.
- Непостојање адекватног законског оквира и непрецизност претходних законских рјешења, узроковали су неуједначен приступ питањима финансирања ШТИ, што је резултирало слабостима у планирању отварања шума у претходном периоду и недовољном реализацијом у односу на планирано. Потребно је израдити и осигурати досљедну provedбу планова отварања шума у оквиру израде шумскопривредних основа, како би се постигла оптимална отвореност шума мрежом ШТИ сваког шумскопривредног подручја.
- Пројектирање, изградња, реконструкција и одржавање шумске транспортне инфраструктуре захтијевају значајна финансијска средства која се улажу у кратком временском периоду, а ефекти њихове градње показују се дуги низ година. Шумарска предузећа не могу у кратком периоду из редовног пословања одвојити довољна средства за инвестирање у ШТИ. Неопходно је укључивање свих нивоа друштвено-политичке заједнице, као и осталих интересних група у ову проблематику. Уважавајући значај и вишефункционалне користи ШТИ, као и немогућности сектора шумарства да сам осигура неопходна финансијска средства којима би се отвореност наших шума у догледно вријеме оптимизирала, друштвено-политичка заједница треба подузети активности како би се шумарским предузећима осигурале повољне кредитне линије, осигурала буџетска подршка на свим нивоима и олакшао приступ расположивим домаћим и међународним финансијским изворима.

На основу проведених анализа предложени су кључни принципи општег дијела Шумарског програма Федерације БиХ који су приказани на почетку поглавља 3, као и стратешки циљеви за унапређење постојећег стања, у смислу достизања задовољавајућег нивоа отворености државних шума мрежом шумске транспортне инфраструктуре, а све у циљу осигурања континуиране техничко-технолошке подршке одрживом газдовању шумским ресурсима.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 3.5.1. Доношење нове легислативе из области шумарства са унапређењима везаним за ШТИ

Доношењем закона о шумама ФБиХ успоставио би се одговарајући законски оквир за ШТИ и паралелно са доношењем истог извршила би се хармонизација, односно усклађивање одредби закона о шумама и осталих закона који уређују проблематику ШТИ. Због тога је у израду новог закона потребно активно укључити стручњаке из области ШТИ, како би се на научно-стручним основама и кроз учеснички приступ свих

интересних група уредила законска регулатива, која ће осигурати да припадајућа права и обавезе сваке од интересних група; а по основу власничких односа, планирања, пројектирања, изградње, одржавања, коришћења, надгледања и финансирања шумске транспортне инфраструктуре; у закону буду прецизно и јасно дефинирана и да се законом осигурају механизми provedбе истих.

Стратешки циљ 3.5.2. Осигурање адекватног и дугорочног финансирања ШТИ

Први корак у реализацији овог циља јесте усвајање закона о шумама који би садржавао рјешења за унапређење финансирања шумске транспортне инфраструктуре у ФБиХ, на начин да се прецизно дефинирају обавезна издвајања која у основи имају карактер намјенских средстава за област ШТИ, као и обавезници издвајања. Да би законским оквиром успостављени механизми за финансирање ШТИ дали жељене резултате, потребно је успоставити систем спровођења и контроле законских одредби по питању финансирања ШТИ и осигурати његово несметано функционирање.

Стратешки циљ 3.5.3. Достизање оптималног нивоа отворености шума израдом и реализацијом дугорочних планова отварања

Свако шумскопривредно подручје карактеризирају посебности, како по врсти и квалитету шуме, тако и по геолошкој и педолошкој подлози, климатским, хидрографским и орографским карактеристикама терена. Поред тога, присутне су и разлике у постојећем стању и карактеристикама ШТИ, те у машинама и уређајима који се користе у фази транспорта дрвета. То указује на потребу израде дугорочних планова отварања шума у оквиру планске документације (укључујући и шумскопривредну основу), како би се осигурало да су наведени планови усклађени са плановима газдовања шумама и финансијски оправдани те кроз досљедну реализацију дугорочних планова отварања шума на терену постигла оптимална отвореност шума у Федерацији БиХ.

ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 4. ОДНОСИ ШУМАРСТВА И ДРВОПРЕРАЂИВАЧКЕ ИНДУСТРИЈЕ

ПРИНЦИПИ:

Технологије у шумарству усклађене су са техничко-технолошким условима рада уз поштивање економских, еколошких и социјалних параметара.

Хуманизација рада у искориштавању шума.

Употреба еколошки прихватљивих горива и мазива у искориштавању шума.

Примјена јединствених стандарда за шумске дрвне сортименте и производе шумарства.

Оптимално коришћење потенцијала шума и шумског земљишта за производњу шумске биомасе.

Развој и конкурентност сектора шумарства и дрвопрерађивачке индустрије базира се на искуствима добре праксе, резултатима научноистраживачког и стручног рада.

Институционална усклађеност и повезаност као основ одрживог развоја шумарства и дрвопрерађивачке индустрије.

Препознавање и унапређење улоге и значаја сектора шумарства и дрвопрерађивачке индустрије за одрживи развој националне економије.

Транспарентност тржишта и рационално коришћење дрвних производа.

4.1. ТЕХНОЛОГИЈА У ШУМАРСТВУ, СТАНДАРДИ ШУМСКИХ ДРВНИХ СОРТИМЕНАТА И ШУМСКА БИОМАСА

Научна достигнућа у свим сферама развоја људског друштва резултирала су динамичним промјенама технологија рада и у шумарству, што се, прије свега, огледа у увођењу нових средстава рада. С друге стране, непланско увођење механизације у шумарству имало је значајне негативне посљедице на шумске екосистеме, али и на здравље и радну способност радника у шумарству. Од шумарских стручњака очекује се да примијене технологије које ће уз минималне трошкове осигурати што квалитетнији асортиман производа шумарства, уз еколошки и социјално прихватљиве технолошке процесе и средства рада. Због тежине шумских радова, као и знатног оптерећења радника у шумарству, веома су важне и ергономске карактеристике стројева. Оптимално коришћење дрвне масе код радова у шумарству један је од важнијих елемената за успјешно пословање предузећа шумарства и дрвне индустрије. Упркос томе што европско тржиште производа од дрвета захтијева примјену европских стандарда за пиланске трупце, обло дрво и производе шумарства, класирање и разврставање шумских дрвних сортимената још се увијек врши по превазиђеним и у пракси непримјењивим стандардима. У циљу спречавања глобалних климатских промјена, биомаса постаје све важнији еколошки прихватљив и обновљив извор

енергије. У том контексту, посебно су значајне шуме и шумска земљишта, те њихов потенцијал за производњу биомасе. При томе је неопходно успоставити баланс између императива очувања стабилности шумских екосистема и економске оправданости производње енергије на бази биомасе. На основу анализе стварних могућности, а имајући у виду најбоља међународна искуства и начела одрживог развоја, предложене су активности за увођење савремених технологија и средстава рада у шумарству, те утврђене могућност њихове стандардизације уз задовољавање економских, еколошких и социјалних параметара. У складу са предложеним рјешењима за технологије и средства рада, анализирани су и адекватне и прихватљиве ергономске мјере у оквиру домаћег законодавства и директива ЕУ. Поред тога, предложене су модификације постојећих и усвајање нових стандарда за класификацију шумских дрвних сортимената и производа од дрвета у складу са стандардима који се користе у земљама ЕУ, те анализирани потенцијали шума и шумских земљишта у Федерацији БиХ за производњу шумске биомасе као извора енергије са оцјеном околишних и социјалних ефеката. На основу проведених анализа из дјелокруга рада уочене су сљедеће специфичности које се односе на предметну проблематику:

- Технолошки процес искориштавања шума у Федерацији БиХ само је дјелимично механизирован и у највећој мјери базира се на употреби класичних технологија рада са великим учешћем мануелне радне снаге. Због тога су могућности за унапређење продуктивности, економичности и хуманизације рада значајно ограничене.
- Постојећа средства рада углавном су технички и технолошки застарјела. Увођење нових технологија и средстава рада у искориштавању шума, на бази проведене категоризације и технолошке класификације терена представља неминовност, при чему је неопходно узети у обзир све техничко-технолошке, економске, ергономске, еколошке и енергетске параметре.
- Показатељи који се односе на мјере за унапређења услова рада у оквиру технологија искориштавања шума у ФБиХ указују да у већини предузећа шумарства постоје организоване службе које се баве заштитом на раду. Постојећи правилници заштите на раду у великој мјери осигуравају инструменте правилне заштите на раду. Кад су у питању приватна предузећа (извођачи радова), проблематика заштите на раду, посебно практично провођење мјера заштите, није на задовољавајућем нивоу.
- Коришћење биоразградивих горива и мазива у шумарству ФБиХ код свих средстава рада у искориштавању шума је занемариво. Цијена, недовољно познавање могућности примјене те техничка ограничења постојећих средстава рада, представљају главна ограничења у коришћењу еколошки прихватљивих горива и мазива.
- Стандарди за пиланске трупце, обло дрво и производе шумарства који су до сада били у примјени у ФБиХ (ЈУС), концептуално и суштински разликују се од стандарда који се примјењују у ЕУ. На основу извршене анализе закључено је да су европски стандарди (ЕН) у поређењу са ЈУС-ом боље прилагођени условима тржишног привређивања, као и техничко-технолошким могућностима и начинима прераде и употребе дрвета те да их треба примијенити у Федерацији БиХ.
- Важно мјесто у структури шумске биомасе у ФБиХ представља огрјевно дрво и остаци иза редовних сјеча, од којих велике количине остају неискориштене у шуми код пања. Значајан потенцијал за производњу шумске биомасе представљају узгојни захвати у изданацким шумама те пошумљавање шибљака и голети способних за пошумљавање. То може представљати добар основ за коришћења енергије из биомасе за потребе

локалних заједница, упошљавања руралног становништва и отварања нових радних мјеста. Код оцјене рентабилности коришћења енергије из биомасе, треба узети у обзир да се ради о великим почетним инвестицијама и релативно спором поврату уложеног те је за економску оправданост коришћења биомасе као извора енергије потребно дизајнирати сет специфичних економских инструмената шумарске политике (субвенције, кредити итд.)

На основу претходних анализа и разматрања, идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 4, као и стратешки циљеви који се односе на проблематику увођења савремених технологија и средстава рада у шумарству те могућност њихове стандардизације у складу са условима рада у Федерацији БиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 4.1.1. Модернизација и стандардизација технологија и средстава рада у шумарству у складу са условима рада уз задовољење економских, еколошких и социјалних параметара.

На основу анализе постојећег стања у искориштавању шума у Федерацији БиХ те искустава и практичних рјешења у Европи и свијету, технолошка класификација шума представља предуслов за увођење савремених технологија и средстава рада у шумарству. На бази те класификације, потребно је извршити модернизацију технологија и средстава рада у искориштавању шума, водећи рачуна о ергономским параметрима, уз коришћење биоразградивих горива и мазива. У циљу побољшања услова рада у шумарству, неопходно је створити законске предуслове за успоставу ефикасне и функционалне службе заштите на раду у свим привредним субјектима који раде на искориштавању шума.

Стратешки циљ 4.1.2. Усвајање стандарда шумских дрвних сортимената и производа од дрвета у складу са ЕУ стандардима

Потребно је на нивоу Федерације БиХ усвајати БАС ЕН стандарде за шумске дрвне сортименте и резано дрво. За досљедну примјену ових стандарда у пракси, потребно је извршити стручно оспособљавање и едукацију стручног особља и утврдити цијеновне разреде сортимената намијењених за пиланску прераду.

Стратешки циљ 4.1.3. Повећање и промоција коришћење потенцијала шума и шумског земљишта за производњу шумске биомасе као извора енергије

У циљу очувања и унапређења стабилности шумских екосистема, смањења зависности од фосилних горива као извора енергије и развоја руралних подручја, потребно је оптимизирати коришћење расположиве биомасе из шумских екосистема за потребу производње енергије. У том смислу, потребно је повећати удио шумске биомасе у енергетском сектору Федерације БиХ и вршити промоцију коришћења шумске биомасе.

4.2. ШУМАРСТВО И ДРВОПРЕРАЂИВАЧКА ИНДУСТРИЈА

Шумарство и дрвопрерађивачка индустрија један су од најважнијих сегмената привреде Босне и Херцеговине. Базирајући свој развој углавном на коришћењу домаћих природних ресурса, ова два сектора су традиционално извозно оријентирани. Поред тога, домаћа сировина на којој се базира дрвопрерађивачка индустрија распоређена је

на читавом простору државе БиХ, па поред економског, има и велики локални/регионални социјални значај (могућност запошљавања и задржавање становништва у руралним планинским подручјима). Дрвопрерађивачка индустрија има вишегодишњу традицију и најстарија је индустријска грана у БиХ. Једна је од ријетких привредних грана која константно билежи висок суфицит у вањскотрговинској размјени. У периоду до 1992. године, дрвопрерађивачка индустрија учествовала је са 10% у бруто националном дохотку (око три милијарде УС \$), а са 11% у извозу БиХ. Капацитете дрвопрерађивачке индустрије чинило је 220 различитих средњих и великих фирми, организованих у оквиру великих пословних система. У циљу стварања претпоставки за дугорочан и одржив развој ове гране привреде са посебним освртом на питања од заједничког интереса за сектор шумарства и дрвопрерађивачку индустрију, анализиран је институционални положај шумарства и дрвопрерађивачке индустрије као и њихови међусобни односи, те на основу тога дефинисане заједничке смјернице за будући индустријски развој. Поред тога, предложени су принципи и критерији за унапређење односа између сектора шумарства и дрвопрерађивачке индустрије у ФБиХ, као и мјере за повећање и/или унапређење конкурентности оба сектора на локалном и међународном тржишту. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је сљедеће:

- Институционална повезаност сектора шумарства и дрвопрерађивачке индустрије слаба је и практично егзистира једино кроз рад Владе ФБиХ, односно влада појединих кантона. Констатирано је да је овакав вид повезаности недовољан за ефикасну координацију ова два сектора. С тим у вези потребно је да шумарство и дрвопрерађивачка индустрија, на ентитетском и кантоналном нивоу, буду обједињени у оквиру једног министарства. Алтернатива овом приједлогу јесте формирање међуресорне групе са главним задатком стратешког развоја ова два сектора, њихове координације и креирање приједлога за рјешавање заједничких међусекторских проблема.
- Анализом Наставних планова и програма Шумарског и Машинског (одсјек: Технологија дрвета) факултета у Сарајеву утврђено је да практично и нема додирних тачака између горе поменутих научно образовних институција и ријетки су примјери заједничког рада експерата ових факултета на одговарајућим пројектима, студијама и експертизама.
- Идентифициран је сложен и нефункционалан систем рада привредних комора и различитих струковних удружења и кластера. Велики број привредних комора у ФБиХ (11), различити начини њиховог финансирања и недостатак квалификованог стручног особља, резултира великом разноликошћу у облику и квалитету услуга које оне пружају привредним субјектима. Додатни проблем јесте непостојање адекватне координације појединих комора и њиховог заједничког рада на сличним или истим програмима.
- У периоду после 1995. године проведене су многобројне активности и реализирани бројни пројекти од стране различитих удружења и домаћих и страних институција. Ипак, студије које су проведене у оквиру ГТЗ, ЦЦА, ФИПА, НЕРДА и ЦРЕДО најшире су сагледале стање у сектору дрвне индустрије у Федерацији БиХ и дале стратешки допринос његовом развоју. Извршена је појединачна анализа свих предметних студија и на основу истих идентифицирани заједнички проблеми и дате препоруке за унапређење стања.

- Према структури улагања евидентно је да су иста била усмјерена углавном на финалну производњу у сектору дрвопрерађивачке индустрије. Евидентни су примјери позитивних ефеката страних улагања, кроз заједничке активности на покретању производње и осигурању сировине, уз сарадњу са локалном заједницом и другим нивоима власти. Постоје и примјери некавалитетне имплементације страних инвестиција, узроковане лошим управљањем предузећима које су резултирале неуспјелим инвестицијама.
- Тренутно инсталирани дрвопрерађивачки капацитети двоструко су већи у односу на расположиве количине пиланских дрвних сортимената са подручја ФБиХ.
- У раду дрвопрерађивачких капацитета је примјетна неусклађеност са ЕУ нормативима.
- Одредбе Закона о инспекцијским пословима и Правилника о минималним техничко-технолошким условима рада пилана не примјењују се досљедно.
- Не постоје адекватна технолошка рјешења за прераду трупаца ванстандардних димензија и нижих квалитетних класа.
- Евидентно је одсуство јединствених принципа и критерија за дистрибуцију дрвних сортимената прерађивачким капацитетима у складу са економским и социолошким реалитетима и јединствених критерија за формирање минималних цијена на цијелом подручју ФБиХ.
- Ниво реализације расположивог обима сјеча у подигнутим шумским културама и плантажама, првенствено четинарских врста, веома је низак.
- Иако се ради о пословним системима који чине повезан ланац у стварању додане вриједности, не постоји координиран стратешки секторски и међусекторски приступ за развој шумарства и дрвопрерађивачке индустрије.
- На основу проведене SWOT анализе утврђена је потреба промјена у предузећима дрвопрерађивачке индустрије с циљем лакшег прилагођавања и конкурентности на тржишту.
- Анализа тренутног стања примјене стандарда у секторима шумарства и дрвопрерађивачке индустрије показује недовољан проценат сертификираних шума (FSC) у односу на реалне потребе. Поред тога, код већине дрвопрерађивачких предузећа није уведен надзорни ланац (ЦоЦ) као ни ИСО стандарди, недовољно је развијена свијест о важности истих и кадрови нису обучени да препознају значај и потребу увођења и примјене горе наведених стандарда. Претходно наведено има за последицу смањење могућег извоза производа од дрвета и неконкурентност на тржишту ЕУ.
- SWOT анализом постојећих међународних и локалних технологија и искустава за праћење надзорног ланца, утврђено је да нема алтернативе увођењу јединственог надзорног ланца на нивоу цијеле ФБиХ и његовој универзалној примјени у секторима шумарства и дрвопрерађивачке индустрије. Најбољи избор за примјену ЦоЦ у шумарском и дрвопрерађивачком сектору јесу конвенционалне пластичне или папирне ознаке са бар кодом.

На основу претходних анализа и разматрања идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 4, као и стратешки циљеви који се односе на проблематику координираног развоја сектора шумарства и дрвопрерађивачке индустрије у ФБиХ, заснованог на начелима одрживог развоја оба сектора.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 4.2.1. Институционално повезивање сектора шумарства и дрвопрерађивачке индустрије

Реализација овог циља подразумијева дефинирање институционалне повезаности и регулирање међусобних односа шумарства и дрвопрерађивачке индустрије, укључујући и научноистраживачке и наставне институције, привредне коморе, удружења и кластере, све у циљу институционално координираног и међусекторског приступа развоју ова два сектора. У том смислу, потребно је осигурати континуирано јачање институционалних капацитета за повезивање сектора шумарства и дрвопрерађивачке индустрије, унапређење рада научноистраживачких институција и њихово институционално повезивање, те функционалнији и ефикаснији рад привредних комора и удружења.

Стратешки циљ 4.2.2. Унапређење конкурентности сектора шумарства и дрвопрерађивачке индустрије

Анализа конкурентских способности сектора шумарства и дрвопрерађивачке индустрије идентифицирала је велики број фактора који успоравају и ограничавају развој ове двије индустријске гране. Дефинирање стратешких производа и промоција извоза, повећање удјела страних инвестиција, стандардизација и сертификарање процеса у шумарству и дрвопрерађивачкој индустрији, едукација и преквалификација радника у сектору шумарства и дрвне индустрије јесу претпоставке унапређења конкурентности сектора шумарства и дрвопрерађивачке индустрије.

Стратешки циљ 4.2.3. Унапређење односа између предузећа шумарства и дрвопрерађивачке индустрије

За имплементацију овог стратешког циља потребно је усагласити расположиви обим производње шумских дрвних сортимената са капацитетима прераде дрвета те дефинирати транспарентне процедуре продаје дрвних сортимената, укључујући и дугорочне уговоре за снабдијевање сировином.

ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 5. НЕДРВНИ ШУМСКИ ПРОИЗВОДИ И УСЛУГЕ

ПРИНЦИПИ:

Рекреација и туризам у шумарству дио су интегралног система газдовања шумама.

Сектор шумарства има кључну улогу у процесу планирања и имплементације активности на развоју туризма и рекреације у шумарству.

Рекреација и туризам у шумарству базирају се на поштивању међународно прихваћених стандарда и добрих пракси на регионалном и локалном нивоу, уз максимизирање користи и минимизирање негативних утицаја тих активности на шуму и шумско земљиште.

У промоцији туризма и рекреације у шумарству користи се маркетиншки приступ.

У развоју ловства примјењује се транспарентан, стратешки и интегрални приступ.

У области ловства досљедно се поштивају професионалне и етичке норме.

Стандардизација, координација и повезаност свих субјеката у креирању база података у области ловства.

Цјеложивотно образовање у области ловства.

Интегрални систем управљања и коришћења осталих шумских производа представља основу за заштиту и унапређење свеукупних шумских ресурса.

Остали шумски производи користе се на друштвено одговоран, околишно прихватљив и економски оправдан начин.

Узајамно поштивање и јасно дефинисани односи између актера у ланцу коришћења представљају основу за одрживи развој области осталих шумских производа.

Свако има право коришћења осталих шумских производа у складу са правним и регулаторним оквиром.

5.1. УЛОГА ШУМСКИХ РЕСУРСА У ТУРИЗМУ И РЕКРЕАЦИЈИ

У свијету се генерално биљежи стални пораст потражње за екотуризмом и рекреацијом у природи. Искуства посјетиоца у погледу рекреације у природи, а самим тим и број туристичких посјета, зависе од пејзажних вриједности које најчешће подразумијевају добро очувана/управљана шумска подручја. У Федерацији БиХ тешко је замислити било коју рекреативну активност, одмор у природи или туризам, базиран на природним вриједностима, да то не подразумијева присуство барем дијела подручја које се налази под шумском вегетацијом. Када је у питању туризам и рекреација, у првом су плану

заштићени дијелови природе или заштићена подручја, која се поред заштите природних вриједности и биодиверзитета, издвајају и у сврху рекреације становништва и развоја туризма. Заштићена подручја имају значајну улогу у развоју туризма заснованог на природним вриједностима, како у погледу посебног друштвеног интереса, тако и у погледу приходовних могућности од туризма за управитеље таквих подручја, али и за локално становништво. Поред ових формално заштићених подручја, туристи и рекреативци исказују све више интереса и за шумска подручја која не спадају под посебан режим заштите природе. Рекреативна функција шумских подручја која немају посебан статус у погледу формалне заштите долазе до изражаја због све веће засићености људи класичним посјетама заштићеним подручјима. Управитељи таквих подручја (јавна предузећа шумарства или власници/управитељи приватних шума) суочавају се са изазовом усклађивања традиционалних дјелатности (експлоатација шума) са осталим видовима коришћења шумских ресурса. Евидентна је тенденција пораста коришћења шума за туризам и рекреацију, како у развијеним, тако и у државама у транзицији. У циљу правовременог изналажења рјешења за изазове мултифункционалног коришћења шумских ресурса, са различитим, а понекад и опречним намјенама, потребно је радити на развоју напреднијих модела управљања. Ради задовољавања различитих потреба друштва у односу на шумске ресурсе, посебно је важан концепт мултифункционалног шумарства као модерног приступа управљању шумским ресурсима који треба да одговори на напријед наведене потребе. На основу анализе усклађености стратешких докумената, домаће легислативе из сектора шумарства и заштите природе, те GAP/SWOT анализе сектора шумарства у дијелу који се односе на коришћење шумских ресурса за потребе туризма и рекреације, те анализе досада проведених истраживања потреба друштва за рекреацију у шумским подручјима, предложена је методика за идентифицирање и вредновање туристичких потенцијала шумских екосистема, укључујући и програм промоције и подстицаја брендова за развој специфичних туристичких производа и услуга, са елементима неопходне шумске рекреационе инфраструктуре. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је сљедеће:

- Стратешки документи за развој туризма и рекреације нису у супротности са одредбама шумарске и околишне легислативе, осим што нису наведене препоруке у погледу коришћења шумских ресурса које би могле бити у колизији са овом легислативом. Позитивни законски прописи у Федерацији БиХ не садрже посебна ограничења и смјернице које регулирају тематику рекреације и туризма у шумама, осим у одређеној мјери у заштићеним подручјима која укључују и шумске екосистеме.
- Постојећа ограничења за развој туризма и шумске рекреације као економских дјелатности у највећој се мјери односе на опште проблеме привредног сектора у ФБиХ (сложеност административне структуре и процедура, недостатак афирмативних мјера за развој приватног сектора и сл.)
- Недовољна је истраженост потенцијала, могућности и потреба за рекреацијом и туризмом које нуди шума.
- Не постоје плански механизми за јачање коришћења шумских ресурса за туризам и рекреацију.
- Шумарски стручњаци не посједују довољно знања и вјештина из области туризма и шумске рекреације. Шумарски и остали стручњаци који су укључени у планирање и управљање шумским подручјима у сврху рекреације и туризма морају имати

одговарајуће образовање и разумијевање наведене материје како би били у стању понудити адекватна и одржива рјешења.

- Представници шумарских предузећа и локалног становништва немају довољно знања и свијести о користима које се могу остваривати од туризма и рекреације у шумама.
- Слабо је развијена комуникација и међусобна повезаност локалитета интересантних за шумски туризам и рекреацију.
- Постојећа инфраструктура за туризам и шумску рекреацију неразвијена је и запуштена.
- Тематика рекреације и туризма недовољно је третирана у стратешким и планским шумарским документима.
- Законом прописана методика израде шумскопривредних основа, оријентисана је првенствено на експлоатацију дрвне масе, и као таква не обухвата аспект планирања шумске рекреације.
- У процесу планирања и израде планова газдовања шумским ресурсима још увијек је изражен принцип доминације техничког ауторитета, при чему се мултифункционалном газдовању шумским ресурсима (чији је шумска рекреација неодвојиви дио) не придаје довољно значаја. Пословни системи шумарства не подузимају довољно напора да задовоље све израженије социолошке захтјеве посјетилаца према шуми, као што су рекреација, туризам и активни одмор.

На основу претходних анализа идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 5, као и стратешки циљеви који се односе на питања везана за улогу шума у туризму и рекреацији у контексту подршке одрживом газдовању шумама.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 5.1.1. Упознати све релевантне интересне групе са потенцијалима, могућностима и потребама за коришћење шумских ресурса у сврху рекреације и туризма на подручју ФБиХ

Ради побољшања тренутног статуса функције рекреације и туризма у шумама, потребно је идентифицирати карактеристике/атрибуте који могу чинити одређене локације атрактивним у погледу наведене функције (пејзажне и биодиверзитетне вриједности, постојање туристичке и рекреативне инфраструктуре, доступност/удаљеност рекреативних локација итд.). Затим је потребно вредновати поједине атрибуте и одредити њихове приоритете успостављања и експлоатације. Инвентаризацију и препознавање значаја и потенцијала шумске рекреације треба препустити пословним системима шумарства, што подразумева промјену досадашњег приступа при доношењу одлука о укључењу рекреативних функција шуме у процес планирања и управљања шумским ресурсима. Попис таквих локација на подручју ФБиХ је, уз активно учешће пословних система шумарства, потребно припремити у сарадњи са свим релевантним интересним групама како би се осигурала свеобухватност и транспарентност по питању различитих интереса према шумским ресурсима, укључујући и захтјеве за рекреацију у шуми и екотуризам.

Стратешки циљ 5.1.2. Планирање и управљање шумским ресурсима у ФБиХ у сврху рекреације и туризма на основу најбољих сазнања и пракси

Тренутно стање указује да се у планирању газдовања шумским ресурсима у ФБиХ шумској рекреацији не посвећује довољна пажња. Државне шуме примарно имају улогу одрживог задовољавања многоструких потреба друштва, и с тим у вези циљеви газдовања требају бити усаглашени са све наглашенијим захтјевима за екотуризмом и рекреацијом у шуми. Формално образовање шумарских стручњака, а самим тим и провођење активности газдовања, у смислу рекреације у шуми, нису на задовољавајућем нивоу. У том смислу, шумарски и остали стручњаци који су укључени у планирање и управљање шумским подручјима у сврху рекреације и туризма, требају бити адекватно образовани како би могли понудити адекватна и одржива рјешења. То подразумијева мултифункционалан приступ у коришћењу шумских ресурса и потребна знања и вјештине из: економије, маркетинга, туризма, екологије, шумарства, управљања људским ресурсима, управљања заштићеним подручјима и сл.

Стратешки циљ 5.1.3. Створити услове за зараду локалног становништва од рекреације и туризма у шумама

Рекреација у шумама може донијети значајну економску корист локалној економији, укључујући и отварање нових радних мјеста. При томе је потребно унаприједити вјештине и знања локалног становништва о користима и могућностима које произлазе из коришћења шумских ресурса у сврху рекреације и туризма. Квалитет постојеће инфраструктуре јако је битан за шумску рекреацију и туризам и исти се оцјењује на основу прихватљивог и оригиналног дизајна, редовног реновирања, одржавања, провјеравања сигурности и адаптације.

Стратешки циљ 5.1.4. Континуирано упознавање јавности са могућностима, те планираним и provedеним активностима на развоју и промоцији шумске рекреације и туризма

Потребно је изнаћи моделе управљања шумским ресурсима који ће осигурати унапређење свијести јавности о значају шума и транспарентност у процесу планирања и доношења одлука. Шумарска предузећа требају унаприједити комуникацију са посјетиоцима и подузети маркетиншке активности са циљем боље медијске покривености (односи са јавношћу) и промјене свијести и ставова грађана у односу на шуму, шумарство и шумарску струку (сарадња са медијима, заједничке акције са грађанима, школама, еколошким невладиним организацијама и сл.).

Стратешки циљ 5.1.5. Минимизирање потенцијалних штета и негативних утицаја на шумске ресурсе, са нагласком на вриједности биодиверзитета, узроковане активностима рекреације и туризма

Рационално и системско управљање шумским подручјима у сврху рекреације и туризма, захтијева подузимање превентивних мјере како би се редуцирали негативни утицаји на шумске ресурсе, посебно у заштићеним подручјима. У том контексту, потребно је досљедно поштивати Закон о заштити природе ФБиХ у дијелу који се односи на: одређивање услова и начина обнове, заштите и одрживог развоја пејзажа, природних подручја, биљака, животиња и њихових станишта, минерала и фосила и других компоненти природе, надлежности тијела које врше послове заштите природе, опште и посебне мјере за заштиту природе, информациони систем, финансирање заштите природе, надзор итд. Да би се смањили негативни утицаји те очувале биолошке и еколошке функције простора, постоје развијени механизми и алати који се користе у свијету и региону и исте је потребно узети у обзир при планирању и имплементацији пројеката и активности туризма и рекреације у природи. То су, прије

свега, процјене утицаја на околиш, рањивост простора и границе прихватљивих промјена.

Стратешки циљ 5.1.6. Остварити међусекторску сарадњу и синергију са другим иницијативама за развој туризма и побољшање рекреације у ФБиХ и шире

Путем међусекторског дијалога и сарадње потребно је осигурати учеснички приступ у изради планских и стратешких докумената за развој туризма, као и у процесу оснивања и управљања заштићеним подручјима. При томе је значајна размјена шумарских искустава и знања са стручњацима из области економије, просторног планирања, друштвених наука, туризма и сл. те активно судјеловање у иницијативама и програмима локалног и руралног развоја.

5.2. РАЗВОЈ ЛОВСТВА

Природне посебности Босне и Херцеговине изражене кроз развијену конфигурацију, педолошке прилике, богатство вода и широки распон надморских висина терена утицале су на постојање различитих климатских зона и формирање великог броја биљних заједница у којима су повољне услове за опстанак и развој нашле готово све врсте европске дивљачи. Такве су околности представљале повољне услове за развој ловства, али и обавезу да се у природи очува репродуктивна бројност свих аутохтоних врста дивљачи. Босна и Херцеговина прошла је све етапе развоја лова карактеристичне за поједина раздобља развоја људског друштва. Лов и ловни обичаји били су усвајани од више култура разних народа. Правни основи ловства успостављени су 1893. године доношењем првог Закона о лову. Овим је Законом први пут била прописана могућност оснивања „Заштићених подручја за дивљач“ (шест заштићених подручја укупне површине 251.332 хектара). У зависности од промјена друштвено-политичког уређења, ловство је пролазило кроз различите фазе у којима је имало различит третман: од државног регала, преко везивања права лова за власништва, дефинирања дивљачи као општедруштвене својине и ловства као привредне и спортске дјелатности. Захваљујући богатству и разноликости природних станишта те режиму посебног управљања с дивљачи у Посебним ловиштима, ловство БиХ је до 90-их година прошлог вијека уживало висок углед у свијету. Популације аутохтоне дивљачи у овим ловиштима, посебно смеђег медвједа, дивокозе, вука и великог тетријеба, по бројности и трофејној вриједности, досезале су врх европске љествице вриједних трофеја дивљачи. Поред тога, из Посебних је ловишта ловна привреда остваривала значајне економске резултате. На основу анализе међународних прописа и законодавства Федерације Босне и Херцеговине из области ловства те тренутног статуса управљања и газдовања ловиштима ФБиХ, а у циљу дефинирања дугорочне политике управљања и газдовања у области ловства, утврђено је сљедеће:

- Повијесни значај ловства у Босни и Херцеговини данас је неоправдано запостављен а дивљач, као природно добро и вриједно национално богатство, препуштена дугогодишњој управној и привредној стихији.
- У периоду послје 1995. године промијењене су дотадашње границе ловишта у БиХ, чиме су иста, као природне цјелине, знатно деградирана. У складу са административно-политичким уређењем, ловство је организирано према ентитетским законима. Прописана је могућност установљења посебних ловишта, али због ентитетских и кантоналних граница, нека посебна ловишта изгубила су територијални континуитет и своју природну цјеловитост.

- Постојеће стање популација дивљачи у Федерацији БиХ је незадовољавајуће, што је последица непринципијелног и непотпуног одређивања државе према питању власништва над дивљачи, неријешеним имовинско-правним питањима из права газдовања дивљачи и права власништва на површинама гдје дивљач обитава, као и неодговарајућег дефинирања ловства као привредне дјелатности и ловства као начина задовољења специфичних социјалних функција друштва.
- Газдовање ловиштима у Федерацији БиХ повјерено је шумскопривредним друштвима и ловачким удругама. Федерални закон о ловству из 2006. године није у потпуности имплементиран, због чега је правни аспект газдовања ловиштима упитан.
- Недостатак политичке воље за покретање процеса потписивања релевантних међународних директива и регулатива резултирало је да БиХ није ратифицирала неколико, за развој ловства, важних аката ЕУ (Хабитат Дирецтиве, Регулатива Европске уније о заштити врста дивље фауне и флоре регулирањем трговине, Директива о заштити дивљих птица – ЕЦ Бирдс директиве 79/409/ЕЕЦ), те није имплементирала потписане међународне конвенције (Бернска и CITES) у оквиру којих није изразила одговарајућа изузећа за поједине врсте дивљачи, иако је у процесу ратификације за то имала могућност.
- Имплементација Федералног закона о ловству из 2006. године наишла је на низ узрочно-посљедичних проблема који су ограничили његову потпуну имплементацију. Ово се, прије свега, односи на недоследност и неусклађеност појединих чланака Закона и подзаконских аката, те на непровођење категоризације, установљења и законске додјеле ловишта на коришћење.
- Вишегодишњи застој у provedби законских и привредних мјера неопходних за потпуно функционирање сектора ловства резултирао је да тренутно не постоји континуитет утврђивања и праћења стања дивљачи. Поред тога, не врши се адекватно планирање у ловству и не постоји ефикасан систем правне и физичке заштите дивљачи и ловишта.
- Није успостављена федерална, а ни кантоналне секторске базе података, а рад Федералне и кантоналних ловних инспекција ограничен је и неучинковит.
- Развој ловног туризма је у дугогодишњем застоју, што за последицу има непостојање јединственог модела понуде и ограничена улагања због неријешеног правног статуса корисника ловишта. Контролирани узгој дивљачи је у значајној рецесији и одвија се спонтано и без дугорочних планских циљева.
- Систем образовања у области ловства није адекватан што се одражава у недовољним практичним знањима стеченим током школовања, недовољном познавању ловног законодавства, организације, планирања и пословног руковођења, као и ограничене примјене информатичких технологија и недовољно познавање страних језика. Не постоји успостављен систем усавршавања и лиценцирања ловачких кадрова сукладно потребама и развојним правцима ловства.

На основу претходних анализа и разматрања, идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 5, као и стратешки циљеви који се односе на проблематику развоја ловства у Федерацији БиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 5.2.1. Успостава и усклађивање институционалног, регулаторног и планског оквира у складу са међународним конвенцијама, директивама и регулативом

Реализација овог циља подразумијева израду и усвајање државних планова управљања за врсте дивљачи прописане Бернском и CITES конвенцијом, доношење одлука о надлежном државном тијелу и научној институцији на разини Босне и Херцеговине за сарадњу са сталним Комитетом Бернске и CITES конвенције те провођење процеса ратификације за развој ловства, важних аката ЕУ.

Стратешки циљ 5.2.2. Доследна имплементација Федералног закона о ловству

Неопходно је извршити усаглашавање законских колизија и недоследности у појединим чланцима Закона, отклонити неусклађеност подзаконских аката са истим и ускладити законодавни оквир са релевантним међународним прописима и европским законодавством.

Стратешки циљ 5.2.3. Израда, успостава и функционално управљање федералном и кантоналним секторским базама података

Наведено подразумијева стандардизацију и систематизацију формулара и образаца за вођење и евиденцију свих врста података о ловиштима и дивљачи у ФБиХ. Подразумејва и успоставу јединствене базе података одговарајућим софтверским програмом за похрањивање и обраду података те осигурање доступности и размјену података између ресорног Федералног и кантоналних министарстава.

Стратешки циљ 5.2.4. Оснивање ловишта и изградња адекватног система заштите, планског узгоја и коришћење дивљачи

Након усаглашавања закона, потребно је приступити његовој имплементацији по питању категоризације, установљења и додјеле ловишта на коришћење, те на тај начин осигурати законску заштиту, институционално управљање и планско газдовање ловиштима и дивљачи у Федерацији БиХ. У свим ловиштима треба успоставити стручну службу за надзор и provedбу законских и планских мјера.

Стратешки циљ 5.2.5. Успостава сувременог система образовања у складу са потребама и развојним правцима сектора ловства.

Успоставом функционалног система образовања кадрова, осигурати његову сталну и планску едукацију за вођење стручних послова, програмску обуку за усавршавање вјештина на радном мјесту те осигурати провјеру знања и лиценцирање кадрова за израду стратешке и стручне планске документације у ловству.

Стратешки циљ 5.2.6. Континуирано усавршавање запосленика у органима управе, јавним институцијама и упосленика корисника ловишта.

Реализација овог циља подразумијева организацију сталне и планске едукације за вођење и извршавање стручних послова, као и програмску обуку за усавршавање вјештина на радном мјесту у капацитету и квалификацијама неопходним за несметано функционирање у сектору ловства.

5.3. ОСТАЛИ ПРОИЗВОДИ ШУМА И ШУМСКОГ ЗЕМЉИШТА

Поред производње дрвета, шуме ФБиХ дају и низ других производа (гљиве, ароматичне и љековите биљке, шумско воће и плодови итд.) који су у претходном периоду релативно мало кориштени. Однос према овим производима шума и шумског земљишта приказује и чињеница да су се и службено називали „споредни или секундарни шумски производи”. У складу са међународном научно-стручном терминологијом, ове производе би требало назвати „недрвним шумским производима”. Без обзира на њихово обиље и неспорне социјалне, економске и еколошке вриједности, ови производи до данас нису адекватно вредновани нити се њима одрживо газдовало. Шумарска струка треба снажније промовисати мултифункционални карактер ресурса којим газдује, те потрајно користити све његове производе и услуге. Комерцијално коришћење ароматичног, јестивог и љековитог биља, шумских плодова и гљива може бити важан дио финансирања одрживог газдовања шумама. Тренутно се највећи број биљака и гљива сакупља за личну, а рјеђе за комерцијалну употребу. Тежиште би требало бити на потицању и промовисању интензивнијег и одрживог коришћења ароматичног, јестивог и љековитог биља, шумских плодова и гљива, у смислу њиховог потенцијала за развој руралних подручја. Поред тога, коришћење недрвних шумских производа и услуга отвара могућност развоја малог и средњег предузетништва. На основу проведених анализа, дефинисане су смјернице за израду програма коришћења ароматичног, јестивог и љековитог биља, шумских плодова и гљива, програма кориштења минералних ресурса и схема сертификације недрвних шумских производа, у сврху контролираног сакупљања и олакшавања приступа међународном тржишту. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је сљедеће:

- Релевантни стратешки и правни оквир који третира проблематику осталих производа шума и шумских земљишта у Федерацији БиХ не постоји или је неадекватан, те стога не осигурава економску корист за власника, локалну заједницу и корисника шума.
- Не постоји адекватан систем управљања, праћења стања и контроле сакупљања и промета недрвних шумских производа.
- Не постоји адекватан систем издавања дозвола и наплате недрвних шумских производа (лицензирање). Самим тим, није осигурана транспарентност у сакупљању и промету недрвних шумских производа, нити је омогућен слијед документације.
- Сакупљачи немају потребита знања (неадекватан систем сертификарања).
- Власник и корисник шуме најчешће нема никакве економске користи од недрвних шумских производа. Постојећа регулатива не осигурава економску корист за локално пучанство.
- Не постоје удружења сакупљача недрвних шумских производа и регистар сакупљача, што за последицу има проблеме у дефинирању премија и других подстицајних мјера за сакупљаче.
- Нема развијених централизованих и институционализованих маркетиншких активности, при чему велетрговци и прерађивачи воде самосталне маркетиншке активности.
- Тржиште недрвних шумских производа је неорганизовано, што се одржава у појавама „црног тржишта” и илегалној трговини заштићеним и угроженим врстама. Извози се најчешће сировина, а увози финални производ.
- Босна и Херцеговина нема властиту схему сертификарања, а нису у примјени ни међународно признате схеме сертификације недрвних шумских производа.

На основу анализа претходних анализа, предложени су кључни принципи општег дијела Шумарског програма ФБиХ који су приказани на почетку поглавља 5, као и стратешки циљеви усмјерени на промовисање одрживог коришћења осталих производа шума.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 5.3.1. Осигурати доступност недрвних шумских производа за комерцијалну и особну употребу у границама њихове одрживости

За реализацију овог циља потребно је дефинирати јасне политике и праксе за управљање и газдовање недрвним шумским производима. Потребно је помагати интересним странама у процјени развојних потенцијала које пружа овај ресурс и сурађивати са свим интересним странама у сврху развоја јасних политика и процедура за одрживо газдовање недрвним шумским производима. Коначно, потребно је осигурати праводобне информације и техничку помоћ заинтересованим за развој пословања и унапређење маркетиншке функције.

Стратешки циљ 5.3.2. Ускладити управљање и газдовање недрвним шумским производима са националном и међународном легислативом

За реализацију овог циља потребно је израдити правни и регулаторни оквир за управљање и газдовање недрвним шумским производима на свим нивоима, те ускладити исти са Уставом ФБиХ, кантоналним уставима, Законом о начелима јединица локалне самоуправе и преузетим међународним прописима, све у циљу очувања и унапређења стања ресурса.

Стратешки циљ 5.3.3. Осигурати управљање и газдовање недрвним шумским производима унутар сектора шумарства у сарадњи са осталим заинтересованим странама

За реализацију овог циља потребно је укључити све интересне стране у процес управљања недрвним шумским производима, те израдити стандарде и смјернице за израду ШГО који ће бити засновани на еколошким, економским и социјалним принципима. Важно је примијенити добре сакупљачке праксе, промовисати принципе еколошке етике и користити научне информације за боље газдовање, одржање биодиверзитета и заштиту врста и екосистема.

Стратешки циљ 5.3.4. Инвентаризација, истраживање и праћење стања недрвних шумских производа у сврху прикупљања релевантних података за управљање и газдовање

Познавање стања предуслов је за одрживо газдовање ресурсом. У ту сврху нужно је започети са инвентаризацијом и истраживањима стања мањег броја биљака, оних које се највише сакупљају и које су самим тим и најугроженије.

Стратешки циљ 5.3.5. Успостављање адекватног система образовања и оспособљавања кадрова те трансфер технологија, уз сарадњу са јавним и приватним сектором

Образовање, истраживање и развој одувидјек су представљали императив друштвеног напретка, без обзира на тренутни развојни ниво који је друштвена заједница достигла. Пред шумарским сектором и образовним институцијама Федерације БиХ стоји задатак да креирају адекватне наставне програме и осигурају континуирану едукацију за све

актере који учествују у процесима везаним за управљање и газдовање недрвним шумским производима.

ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 6. ЗАШТИТА ОКОЛИНЕ И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

ПРИНЦИПИ:

У циљу осигурања стабилности, потрајности и биодиверзитета шумских екосистема примјењује се интегрални приступ који одражава њихову међусобну повезаност и условљеност.

Системско издвајање, проглашење и управљање заштићеним подручјима заснива се на међусекторском дијалогу и партиципацији свих заинтересованих утјецајних скупина.

Заштићена подручја представљају потенцијал за развој руралних подручја.

Истраживања усмјерена ка унапређењу и очувању диверзитета екосистема проводе се уз осигурање адекватних финансијских извора.

У припреми и реализацији националног и међународног регулаторног оквира који се односи на шумске и водне ресурсе, неопходно је осигурати досљедност, интердисциплинарни приступ, интерактивну сарадњу и координацију свих актера из сектора шумарства и водопривреде.

Транспарентност, међусобна размјена информација, те учешће заинтересованих страна и јавности су услови за постизање усклађеност газдовања шумама и водама.

За заједничке активности управљања и газдовања шумама и водама као јавним добрима, сектор шумарства и сектор вода осигуравају потребна финансијска средства.

Иновативност и усклађеност у развоју и примјени стандарда, технологија и инструмената користи се у свим међусобно условљеним активностима газдовања шумама и водама.

Шумарски сектор укључен је и адекватно третиран у процесима израде и доношења стратешких планова и студија.

Адекватне мјере управљања и газдовања осигуравају интегритет шумских екосистема.

Све функције шума адекватно се вреднују.

6.1. ДИВЕРЗИТЕТ ШУМСКИХ ЕКОСИСТЕМА И ЗАШТИЋЕНА ПОДРУЧЈА

Босна и Херцеговина спада у ред држава са изузетним природним вриједностима у погледу врсног, структурног и генетичког биодиверзитета шумских екосистема. Поред тога, веома је значајна и разноликост екосистема те пејзажна и геолошка разноликост. Истовремено се ради о једној од најшумовитијих европских држава. Унаточ томе,

површина формално заштићених подручја износи тек неколико процената државне територије. Непобитна је чињеница да ће у таквим околностима доћи до повећања површине заштићених подручја те да ће иста, углавном, обухватати шумске комплексе. У том смислу, политика управљања заштићеним подручјима ће утицати на шумарску политику и обрнуто. У ФБиХ не постоји јединствен приступ питањима надлежности и управљања заштићеним подручјима, што може генерирати неспоразуме, како између различитих административних нивоа тако и између различитих сектора. На основу анализе степена истражености диверзитета шумских екосистема, могућности коришћења истог у функцији развоја, те уважавајући потребе и захтјеве најважнијих интересних скупина, предложене су мјере шумарске политике које третирају проблематику издвајања и управљања заштитним подручјима и шумама посебне намјене те адекватне мјере мониторинга и финансирање. При томе се имало у виду да се ради о глобалној проблематици чије разматрање подразумејева уважавање процеса међународне шумарске политике и међународне регулативе. На основу проведених анализа из дјелокурга рада утврђено је сљедеће:

- Постоји неусклађеност националног законодавства за област шумарства и заштите природе. Анализом су утврђене бројне протурјечности између надлежности које проистичу из Закона о шумама и Закона о заштити природе. Одредбе важећег Закона о заштити природе ФБиХ обухватају значајан број мјера за заштиту природе, уз остављену могућност да се у исти уграде и неке нове. Што се тиче легислативе ЕУ, предстоје значајни напори на усклађивању националне легислативе. У процесу израде новог Закона о шумама потребно је уважити реалитете који дефинирају међународни и национални правни и регулаторни оквир из области заштите природе.
- Биолошки, генетички и геолошки диверзитет нису у довољној мјери истражени и промовирани. Такођер, нису проведене ни адекватне анализе ступња угрожености највреднијих природних подручја, укључујући и генетички диверзитет. У процесима проглашења заштићених подручја потребно је утврдити рецентно стање. Исто тако, потребно је унаприједити институционални и регулаторни оквир у БиХ у циљу заштите и очувања генетичке разноликости и потенцијала, која у измијењеним еколошким условима (изазваним климатским промјена) може имати битну улогу у процесима адаптације шумских врста.
- Анализом процедура предлагања, проглашења и управљања заштићеним подручјима утврђено је непостојање адекватних модела управљања, организирања и финансирања постојећих заштићених подручја те одсуство међусекторског дијалога, неуважавање власничких права (посебно у дијелу приватног шумопосједа), преклапања надлежности, занемаривање социо-економског аспекта у смислу поштивања права и интереса локалног становништва, као и слабо изражен интерес и учешће шумарског сектора у процесу издвајања потенцијално заштићених подручја, имајући у виду чињеницу да она углавном обухваћају комплексе шумских састојина.
- Природно наслијеђе БиХ, између осталог, чине различити типови пејзажа и укупног диверзитета екосистема. Као такви, они нису адекватно валоризирани и заштићени у складу са међународним прописима, добрим праксама и домаћим законодавством. Зависно од специфичности подручја, потребно је над сваким установити одговарајући аспект заштићености, као подручја посебних обиљежја од

значаја за Федерацију БиХ, националним парковима, парком или спомеником природе, заштићеним пејзажом и слично.

- Анализом управљања заштићеним подручјима у земљама непосредног окружења (Хрватска, Србија), уочено је постојање различитих проблема који се огледају у лошим системским рјешењима по питању: управљања, надзора и одржавања, недостатка финансијских средстава, као и недовољне сарадње са интересним групама. Однос државних институција који се огледа у сталном смањењу финансијских средстава, присиљава управитеље заштићених подручја да изналазе друге потенцијалне изворе финансирања, који су у највећој мјери у супротности са основним начелом и сврхом, када је ријеч о функцији и значају заштићених подручја. Као кључни проблеми управљања заштићеним подручјима, издвојени су неусклађености легислативе о заштити природе и заштићеним подручјима са осталим секторским законима који имају утицаја на управљање заштићеним подручјем те нестабилни и недовољни извори финансирања.
- Услијед динамичних промјена у захтјевима друштва према шуми, јавна шумарска администрација принуђена је да размотри и преиспита своју улогу у друштву, али и обавезе према јавности које из те улоге произлазе. Издвајањем високих економских шума и њиховим укључивањем у заштићена подручја смањује се економски потенцијал у сектору шумарства и дрвне индустрије. Државна шумарска предузећа традиционално управљају шумским ресурсима, уз поштивање принципа континуитета производње и очувања еколошке стабилности. Међутим, јавна шумарска служба суочава се са изазовима у осигурању баланса између ограничених могућности природних ресурса и промјењивих захтјева друштва, што за посљедицу има потребу прилагођавања пословне мисије и организационе структуре.
- Глобално, регионално или локално важне вриједности шума и шумских земљишта препознате су у концепту ХЦВФ (шуме високе заштитне вриједности). Прикупљени подаци и проведене анализе упућују на закључак да је поимање шума високе заштитне вриједности различито схваћено и прихваћено од стране шумарских предузећа у ФБиХ. Сва предузећа која су сертификована по ФСЦ-у, приступила су издвајању шума високе заштитне вриједности. Увођење концепта ХЦВФ у правни и регулаторни оквир омогућило би повећање површина заштићених подручја у ФБиХ, те активнију улогу шумарске струке у процесима заштите природе.

На основу претходних анализа идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 6, као и стратешки циљеви како би се утврдило у ком је обиму истражен и дефиниран укупни диверзитет шумских екосистема (биолошки и геолошки) у Федерацији БиХ и унаприједила шумарска политика у смислу издвајања, управљања и газдовања заштићеним шумским подручјима и шумама посебне намјене.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 6.1.1. Усклађивање релевантног правног и регулаторног оквира за газдовање шумским екосистемама у заштићеним подручјима

Реализација постављеног циља подразумијева успоставу адекватног законског оквира, првенствено усклађивање Закона о шумама ФБиХ са унапређењима везаним за газдовање шумским ресурсима у заштићеним подручјима, заснованим на научним достигнућима у овој области. Поред тога, унапређење законског оквира захтијева

усаглашавање Закона са осталом постојећом легислативом у ФБИХ која третира предметну област. Законска регулатива такођер треба да је заснована на унапређењима произашлим кроз поступак усаглашавања са легислативом ЕУ која третира наведену област.

Стратешки циљ 6.1.2. Очување и унапређење стабилности шумских екосистема

Битну претпоставку испуњењу постављеног циља представља очување права легитимног газдовања свим шумским ресурсима, како на заштићеним, тако и на осталим подручјима, без обзира на намјену шуме, коју је могуће постићи примјеном савремених достигнућа шумарске науке уз очување диверзитета и генофонда наших природних шума. То подразумијева и стварање реалних претпоставки за израду и реализацију планова одрживог газдовања шумским ресурсима, уз провођење мјера које ће допринијети стабилности шумских екосистема. Промоција, примјена и развој ХЦВФ концепта и алата може значајно допринијети остварењу овог циља.

Стратешки циљ 6.1.3. Осигурање учешћа шумарске науке и струке у поступцима издвајања, проглашења и управљања заштићеним подручјима

Остварење постављеног циља подразумијева успоставу међусекторског дијалога уз провођење научних истраживања и примјену експертних знања, уз осигурање учешћа шумарске науке и струке. Осигурање партиципаторног приступа у планирању и реализацији пројектних активности усмјерених ка развоју транспарентних процедура у поступцима издвајања, проглашења и управљања заштићеним подручјима, уз уважавање социо-економских реалитета, такођер је неопходно за остварење овог циља.

Стратешки циљ 6.1.4. Проширење и диверзификација финансијске основе шумарских подuzeћа у условима промјењивих захтјева друштва према шуми

Поред очувања права легитимног газдовања свим шумским ресурсима, како на заштићеним, тако и на осталим подручјима, без обзира на намјену шуме, неопходно је примијенити савремена достигнућа шумарске науке и имплементација концепта мултифункционалног шумарства као елемената препознатљивости пословања. Повећањем удјела осталих производа и услуга шумарства у производно-пословном портфељу стварају се претпоставке за редизајн у пословању шумарских предузећа у промијењеним условима пословања.

Стратешки циљ 6.1.5. Осигуравање стабилних и континуираних извора финансирања заштићених подручја

Реализација овог циља захтијева широк спектар дјеловања те успоставу адекватне структуре финансирања коју је могуће постићи промјеном у пословно-производном портфолију производа и услуга шумарских предузећа, промјеном у структури финансијских извора из домена јавних финансија, коришћењем потицајних мјера од стране других правних лица, као и потицајних мјера ЕУ, усмјерених на подршку очувању и унапређењу општекорисних функција шума и подршку руралном развоју. Наведено такођер подразумијева успоставу међународне сарадње и укључивање у процесе који се баве проблематиком заштићених подручја, заштитом генофонда и заштитом диверзитета у циљу осигурања адекватне структуре финансирања од стране међународних финансијских институција.

6.2. УСКЛАЂИВАЊЕ ГАЗДОВАЊА ШУМАМА И ВОДАМА

Утицај шуме и шумарства као дјелатности на водни режим, а тиме и на водну привреду изузетно је велик. Самим тим је веома снажна међусобна зависност и повезаност ова два сектора. Босна и Херцеговина, захваљујући природности и структури њених шума и повољним климатским приликама, обилује извориштима питке воде која се налазе у шумским екосистемима. Потреба за питком водом и уравнотеженим дотоком воде у изворишта, у хидролошком смислу ставља шуму у први план, те тражи од ње да буде учинковита када је у питању добро прочишћавање вода, снабдијевање водом, као и контрола отицања воде из шуме. Међусобни односи, права и обавезе у пракси газдовања шумама и водама у ФБиХ нису регулирани примјерено утицају шуме на водну привреду. Међутим, и са аспекта вода, ови односи нису регулирани примјерено утицају активности шумарства на водне ресурсе. Кроз поступак унапређења и хармонизације легислативе којом је регулирано газдовање шумама и водама, на основу аргумената, потребно је указати на утврђене нелогичности и потакнути размишљања о квалитетнијем рјешавању овог питања. При томе је важно имати у виду, прије свега, хидролошку функцију шуме и њену уску повезаност с водним односима, али и функцију вода, које су саставни дио шумских екосистема. У контексту претходно изнесеног, намеће се потреба за међусобним усклађивањем газдовања шумама и водама у ФБиХ. У том смислу, проведене су анализе актуалних поступака и активности у газдовању шумама који утичу на водни режим, као и газдовање са водом као ресурсом и анализе њиховог међусобног облигационог односа на истом простору. Детаљно је анализирана легислатива у области шума и вода у ФБиХ, како би се утврдило у којој је мјери усклађено газдовање шумама и водама кроз кровне законе у области шума и вода те пратеће правилнике и планске документе. Проведена је и успоредба усклађености газдовања шумама и водама у ФБиХ са праксом газдовања са ова два ресурса по међународним споразумима, резолуцијама и декларацијама. Осим тога, кроз анализу институционалне надлежности над управљањем, газдовањем и коришћењем водних ресурса у шумским екосистемима те анализу механизма надокнаде сектора шумарства и водопривреде, првенствено у подручјима гдје постоје заједнички интереси, дате су смјернице за унапређење постојећег стања. На основу проведених анализа из дјелокруга рада утврђено је сљедеће:

- Закон о водама представља основну легислативу за уређење метода и прописа управљања водама, водним објектима и јавним водним добром. Према одредбама истог, политика управљања водама утврђује се Стратегијом управљања водама ФБиХ за период од 12 година (донесена 2010. године), а чија се имплементације постиже израдом Планова управљања водним подручјима (планови управљања водама водног подручја Јадранског мора и ријеке Саве су у поступку доношења). Одговорна тијела за израду Планова управљања водним подручјима јесу Агенције за воде. Актуални Закон о водама ФБиХ по оцјенама међународних експерата усклађен је са Оквирном директивом о водама ЕУ. Плански и стратешки документи, као и институционални аспект газдовања водама у ФБиХ су успостављени.
- Основни пропис из области шумарства јесте Закон о шумама који је пресудом Уставног суда Федерације БиХ стављен ван снаге 27. новембра 2009. године. У процесу доношења новог закона о шумама, неопходно је осигурати хармонизацију његових одредби са Законом о водама.

- Анализа легислативе која регулира проблематику сектора вода и шума указује на међусобну повезаност газдовања шумама и водним ресурсима те наглашава заштитну улогу шума за водно окружење. За разлику од међународних споразума и резолуција, у ФБиХ не постоје прописи нити одлуке које детаљније регулирају проблематику међусекторске усклађености у области шума и вода, односно које дефинирају мјере за побољшање усклађивања газдовања шумама и водама. У наредном периоду неопходно је донијети одређене прописе и одлуке који ће осигурати усклађеност газдовања шумама и водама, особито у подручјима која су од заједничког интереса за сектор водопривреде и шумарства и у активностима које се препоручују кроз међународне споразуме/резолуције/декларације.
- Анализом институционалне надлежности над управљањем, газдовањем и коришћењем водних ресурса у шумским екосистемима, утврђено је да је ова област, као и област шумарства у надлежности Федералног министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства, што је од посебне важности за учинковитије регулирање газдовања водама и шумама у подручјима гдје постоје заједнички интереси сектора водопривреде и шумарства. Наведено упућује на могућности тијесне сарадње између сектора водопривреде и шумарства, у циљу побољшања међусекторске сарадње на свим нивоима, кроз осигурање интердисциплинарног приступа у свим пословима који имају наглашену интеракцију шума и вода.
- Анализа Стратегије управљања водама ФБиХ показује да: (1) у оквиру исте нису посебно анализирана нити предложена шумска подручја од изузетног значаја за заштиту од поплава и ерозије. Сходно активностима везано за транспозицију и имплементацију ЕУ Директиве о управљању поплавним ризицима у ФБИХ 2013. године, урађена је Прелиминарна процјена поплавних ризика. У наредном периоду се очекује почетак реализације Пројекта израде мапа опасности од поплава и мапа ризика од поплава за цијелу БиХ, а у оквиру пројекта који ће бити финансиран од стране ЕУ путем WBIF-а. Ове активности представљају предуслов за израду Планава управљања поплавним ризицима којима би требале бити дефинисане разне мјере у циљу смањења ризика од поплава, те ублажавање могућег штетног дјеловања вода. Истовремено, сектор шумарства нема уређене податке о заштитним шумама у контексту заштите земљишта на стрмим теренима и земљишта подложним ерозији, бујицама, клизиштима те заштите насеља, привредних и других објеката. То практично значи да у ФБиХ до сада нису издвојена шумска подручја од изузетног значаја за заштиту од поплава и ерозије земљишта, што има за посљедицу да у шумскопривредним основама нема посебних ограничења за газдовање шумама у ФБиХ, када су у питању поплавне шуме и шуме за заштиту од ерозије, (2) представници сектора вода не учествују у доношењу шумскопривредних основа као планских докумената који у себи садрже и начин коришћења шумских ресурса/простора на подручјима гдје постоји заједнички интерес корисника вода и органа који газдују шумама, (3) мултидисциплинарна истраживања не проводе се са циљем утврђивања утицаја везаних за управљање шумама на квалитативно-квантитативни режим вода, (4) планови управљања водама нису усклађени са просторним и другим плановима у којим се наводи законска обавеза предлагача нацрта планова да узму у обзир режим дозвољених активности и забрана, које се односе на захвате у простору на подручјима битним за заштиту вода.

- Анализа Планова управљања водним подручјима показује да исти захтијевају да код приказа свих значајних притисака и утицаја на стање површинских и подземних вода, у Планове буду укључени и подаци о газдовању шумама из шумскопривредних основа за шумскопривредна подручја која се налазе у склопу водног подручја. При томе је обавезно укључивање шумарских стручњака у израду Планова управљања водним подручјима.
- Шумскопривредне основе и Планови управљања водним подручјима нису међусобно усклађени, иако је то предвиђено.
- Шумскопривредне основе требају бити унапријеђене у дијелу који се односи на: (1) податке о стварним и потенцијалним извориштима која се користе или би се у будућности могла користити за водоснабдијевање, (2) податке о површинама које су подложне ерозији, уз приједлог да исте буду картографски обрађене те уз приједлог адекватних мјера газдовања, (3) примјену адекватних технологија искориштавања шума, у циљу смањења негативних утицаја на водне ресурсе, (4) тражење мишљења сектора водопривреде у поступку усвајања истих, ради оцјене усклађености са Законом о водама.
- Утјецај активности газдовања шумама на воде потребно је свести на минимум. Наведено је могуће постићи на начин да се у провођењу ових активности обавезно осигура примјена мјера заштите вода код истјецања штетних твари у шуми, при градњи унутар шуме и при искориштавању шума.
- Проблеми у газдовању шумама и водама највише се очитују у подручјима гдје се захтијева ограничени/посебан режим газдовања шумама ради очувања квалитета и квантитета вода. Намеће се потреба за провођењем ревизије модела накнаде за шуме и шумско земљиште у водозащитним зонама кроз израду програма ревизије модела водне накнаде за шуме и шумско земљиште у ком се планира посебан режим газдовања шумама.
- Шуме омогућавају активности важне за опште добро када су у питању заштита вода и осигуравање водних ресурса. У постојећој легислативи, било да се ради о водној или шумарској, нема изричитог спомена надокнаде корисника вода сектору шумарства у ФБИХ. На међународном нивоу покренуто је питање изналажења могућности плаћања за услуге шумских екосистема (механизми, потицаји и договори за промицање управљања шумама за воде). Како би се истражиле могућности успостављања финансијске основе за ова плаћања, кључно је подизање свијести и јачање капацитета, и у шумарском и у сектору вода. Европска комисија за шумарство доносиоцима одлука у области шума и вода, а везано за финансијске механизме, дала је сљедеће препоруке: (1) истражити механизме, изводљивост и финансијске користи плаћања за, с водом повезане, шумарске услуге, (2) развити учинковите економске алате за процјену с водом повезаних услуга екосистема које пружају шуме, (3) развијати међусекторске пројекте о плаћањима за услуге екосистема.
- Имајући у виду чињеницу да БиХ није потписница већине међународних споразума/резолуција/декларација по питању осигурања одрживог управљања шумама у заштити квалитета и квантитета водних ресурса и промицању интегралног управљања сливним подручјем од стране сектора шумарства и водопривреде, а у контексту приближавања БиХ европским интеграцијама, потребно је на државном нивоу покренути иницијативу за потписивање међународних споразума, везаних за осигурање интегралног газдовања шумама и водама. Један од најважнијих докумената, када је у питању одрживо управљање

шумама и водама јесте Варшавска резолуцију о шумама и водама, која је усвојена на Петој министарској конференцији о заштити шума Европе (новембар, 2007). Потписивањем ове резолуције одговорни министри обавезали су се да ће промовирати и имплементирати одрживо управљање шумама у заштити квалитета воде и промицању укупног управљања сливним подручјем, кроз законе, стратегије и планске документе који се доносе у оквиру газдовања шумама и водама. На нивоу Федерације БиХ потребно је донијети Одлуку о интегрирању елемената Варшавске резолуције у Стратегију управљања водама и Стратегију управљања шумама – Шумарски програм ФБиХ, као и у припадајуће планове газдовања шумама и водама.

На основу претходних анализа идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 6, као и стратешки циљеви за постизање усклађености газдовања шумама и водама у Федерацији БиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 6.2.1. Интегрално газдовање шумама и водама

Остварење наведеног циља подразумијева првенствено унапређење постојеће законске легислативе и хармонизацију планских докумената (шумскопривредних основа и планова управљања водним подручјима) кроз израду програма спровођења одговарајућих анализа, које ће резултирати утврђивањем недостатака, дефинирањем приједлога и покретањем иницијативе за њихову реализацију. У контексту наведеног, кроз успостављање новог односа и протокола између шумарства и тијела одговорних за воде, потребно је кроз интердисциплинарни приступ, развијати и координирати политике и програме управљање шумским и водним ресурсима кроз израду националног шумарског програма и интегрираних планова управљања водним подручјима и стратегија на одговарајућим нивоима.

Стратешки циљ 6.2.2. Подизање свијести јавности о интеракцији шума и вода

Крајњи резултат у реализацији наведеног циља јесте разумијевање и унапређење опште околишне свијести јавности који је могуће постићи кроз реализацију програма подизања свијести јавности о вези између шума и вода, као и потенцијалу шума да побољшају водно окружење. Паралелно са реализацијом наведених програма неопходно је приступити реализацији програма образовања, обуке и истраживања у сврху промовисања знања и разумијевања интеракције шума и вода, за упосленике у секторима водопривреде и шумарства, а посебно упосленика задужених за послове газдовања шумама и водама.

Стратешки циљ 6.2.3. Усклађивање газдовања шумама и водама са препорукама из међународних споразума/декларација/резолуција

Реализација наведеног циља захтијева цјеловиту анализу и утврђивање статуса легислативе у области шума и вода у контексту међународних споразума/резолуција/декларација те презентацију исте стручној јавности зарад припреме смјерница о потребним корацима за потписивањем међународних докумената. На подлози истих, покренути иницијативе према надлежним државним органима за потписивањем међународних споразума/резолуција/декларација, као предуслов активностима на имплементацији програма усклађивања газдовања шумама и водама по препорукама из међународних докумената.

6.3. ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

Просторни план је основни акт коришћења простора и он осигурава територијалну основу за provedу утврђених политика/стратегија. Просторно планирање, у ширем смислу, има за циљ територијално усклађивање привредних и друштвених циљева са еколошким и социјалним функцијама. Међусобна усклађеност политике просторног уређења са другим секторским политикама (из области пољопривреде, шумарства, вода, енергетике, коришћења минералних сировина, инфраструктурних система, туризма, заштите околиша, природног и културног наслеђа) доприноси дугорочном, опсежном и избалансираном просторном развоју. С обзиром на то да шуме и шумска земљишта у Федерацији БиХ заузимају преко 50% укупне територије, чиме представљају значајан економски, еколошки и социјални фактор, с једне стране, и имајући у виду чињеницу да одређене шуме и шумско земљиште представљају простор на којем се не смије пореметити интегритет шумских екосистема, с друге стране потребно је осигурати учешће стручњака шумарске струке у процесу израде просторних планова на свим нивоима. Из тих разлога, проведена је анализа досадашњег учешћа и утицаја шумарских стручњака у изради просторно планске документације на свим нивоима, предложене мјере за унапређење те на основу релевантних домаћих и међународних докумената о заштити шумских екосистема, ХЦВФ алата и Закона о шумама предложена листа подручја шума и шумских земљишта на којима се не смије пореметити интегритет шумских екосистема. Поред тога, проведена је и анализа процедура околишне процјене за јавне радове по питању шума и шумског земљишта те анализиран начин обрачуна и издвајања накнаде за промјену намјене шуме и шумског земљишта у друге сврхе. На основу проведених анализа из дјелокруга рада, утврђено је сљедеће:

- Анализом Закона о просторном планирању и коришћењу земљишта на нивоу Федерације Босне и Херцеговине утврђено је да исти, са аспекта интереса шумарског сектора, има низ сљедећих недостатака: (1) не постоји законска обавеза формирања савјета за израду просторног плана, па самим тим ни обавеза укључивања шумарских стручњака у израду истог, (2) нема утврђене обавезе прибављања мишљења надлежних ресорних: федералног и кантоналних министарстава за област шумарства нити мишљења надлежних шумскопривредних друштава за подручје за које се ради просторни план, (3) законом је остављена могућност кантонима и општинама да доносе просторне планове за шуме и шумско земљиште која су искључиво у надлежности Федерације.
- Анализом члана 22. Уредбе о јединственој методологији за израду планских докумената просторног уређења који третира просторне системе и дефинише основе просторног развоја, помиње се развој постојећих дјелатности (пољопривреда, употреба вода, рударство, рекреација и слично), а не спомиње се шумарство.
- Из садржаја Уредбе о посебним условима које морају испуњавати привредна друштва и друга правна лица да би се могла регистирати за обављање стручних послова израде планских докумената, јасно је да привредна друштва и друга правна лица, да би се могла регистирати за обављање стручних послова израде планских докумената, не морају у свом саставу имати нити једног стручњака из области шумарства. „Уредба о садржају и носиоцима јединственог информационог система, методологији прикупљања и обради података те јединственим обрасцима

на којима се воде евиденције“ не дефинише јасно носиоце информационог система на GIS платформи за област шума и шумских земљишта.

- Шумарски су стручњаци само у изузетним случајевима укључени у процес израде просторно-планске документације. У досада проведеним процесима, њихова се улога углавном ограничавала на осигуравање података о шумама и шумским земљиштима.
- Правилник о погонима и постројењима за које је обавезна процјена утицаја на околиш и погонима и постројењима који могу бити израђени и пуштени у рад само ако имају околишну дозволу, дефинише потребу издавања околишне дозволе у случајевима: (1) изградње новог пута са двије траке или једном траком у дужини 10 и више километара и (2) почетног пошумљавања и огољавања у циљу претварања у другу врсту земљишта на подручју већем од 30 ха (већем од 15 ха по оцјени ресорног министра). Овакви се пројекти обично планирају и одобравају од стране министарства надлежног за шумарство. Досадашња су искуства показала да овај процес (за израду далековода, путних саобраћајница, хидроакмулација и сл.) врло често за посљедицу има промјену намјене коришћења шумског земљишта или његово огољавање. Правилник није предвидио укључивање шумарских стручњака у израду студије процјене утицаја на околиш на подручјима под шумом и шумским земљиштима.
- Правилник о едукацији, програму обуке, стручном испиту и сертификацији стручњака за оцјену планова активности и студија о процјени утицаја на околиш у поступку издавања околишне дозволе третира област едукације службеника који би требали вршити оцјену квалитета израђених студија кроз извођење едукацијских курсева. Као неопходна стручна литература не наводи се релевантна легислатива и регулатива из области шумарства.
- Постојећа законска регулатива из области шумарства, укључујући, између осталог, и Правилник о елементима за израду ШПО, не третира процес идентификације и издавања шума високе заштитне вриједности (ХЦВФ). Уредба о садржају и носиоцима јединственог информационог система, методологији прикупљања и обради података те из ње проистекли обрасци на којима се воде евиденције, не садрже категорију ових шума. Имајући у виду претходно наведено, потребно је у регулативи и осталим правним актима, након њихове идентификације, увести категорију шума високе заштитне вриједности (ХЦВФ).
- Анализа начина издавања и обрачуна накнаде за промјену намјене коришћења шума и шумских земљишта у друге сврхе, показала је да ова област није довољно прецизно законски уређена. Као основа за обрачун накнаде, утврђује се само вриједност изгубљене добити за сектор шумарства (или власника шуме), на основу потенцијалне вриједности приноса у дрвету, а за дужину адекватног продукционог периода. Изгубљене користи од осталих општекорисних вриједности шума нису узете у обзир, односно не постоји правилник по којем би се утврђивала укупна вриједност шуме. Правилником би исто тако требало регулирати и питање надокнаде власнику (физичко или правно лице) у случајевима издавања дијелова шума које убудуће неће имати привредни карактер.

На основу претходних анализа идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 6, као и стратешки циљеви који се односе на питања везана за улогу и ангажман шумарских стручњака у изради просторно-планске документације на свим нивоима у Федерације БиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 6.3.1. Осигурати учешће шумарског сектора у свим фазама израде просторно-планске документације на свим нивоима планирања у ФБиХ

Неопходно је осигурати усклађивање законске регулативе из области шумарства и просторног уређења те адекватно учешће шумарских стручњака, везано за процесе доношења стратешких одлука (у контексту дефинирања оптималне намјене и начина коришћења шума и шумских земљишта) и израде просторно-планске документације.

Стратешки циљ 6.3.2. Осигурати учешће шумарских стручњака у фазама израде студија утицаја на околиш

Ради унапређења квалитета студија утицаја на околиш, посебно када се у фокусу анализе налазе шуме и шумска земљишта, неопходно је осигурати укључење шумарских стручњака у процесе израде и евалуације квалитета израђених студија.

Стратешки циљ 6.3.3. Законски регулирати, просторно дефинирати и плански уредити начине управљања и газдовања подручјима шума и шумских земљишта на којима се не смије пореметити стабилност шумских екосистема у ФБиХ

Ради очувања шума на којима се не смије нарушити интегритет шумских екосистема, потребно је: (1) увести концепт шума високе заштитне вриједности у закон о шумама, (2) провести процес издвајања, регистрације и дефинирања режима управљања и газдовања шумама високе заштитне вриједности на цијелом простору ФБиХ, (3) измијенити Правилник о елементима шумскопривредне основе ради укључивања у исти; појаснити специфичности у газдовању шумама високе заштитне вриједности.

Стратешки циљ 6.3.4. Законски дефинирати начине издвајања и обрачуна накнаде за промјену намјене коришћења шума и шумских земљишта у друге сврхе, односно осигурати адекватно вредновање свих функција шума

Поред законски дефинисане процедуре промјене намјене коришћења дијелова површина шумских земљишта у друге сврхе коришћења (пољопривредно, грађевинско и сл.) законом о шумама потребно је дефинирати начин утврђивања адекватне накнаде за изгубљене привредне и општекорисне функције шума, а ради њиховог преусмјеравања у фондове за унапређење шума, као и накнаду за изгубљену добит од производне функције шума за сектор шумарства.

ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 7. ШУМА И КЛИМАТСКЕ ПРОМЈЕНЕ

ПРИНЦИПИ:

Сви актери шумарске политике посвећени су борби против климатских промјена.

Стабилност шумских екосистема и подизање нових шума битни су предуслови за редуцирање посљедица климатских промјена.

Мониторинг климатских промјена и формирање централне базе података основ су за подузимање мјера и активности у редуцирању посљедица климатских промјена.

У циљу редуцирања посљедица климатских промјена неопходно је промовисати интердисциплинарни приступ и међусекторску сарадњу.

Свеобухватна медијска кампања значајно је средство за подизање свијести јавности о улози шумских екосистема у борби са климатским промјенама.

7.1. ШУМА И КЛИМАТСКЕ ПРОМЈЕНЕ

Озбиљности климатских промјена и нужност редуцирања њихових негативних посљедица одавно су препознати као централна питања у достизању одрживог развоја. Основни узроци глобалног загријавања јесу емисија стакленичких плинова, сјеча шума и њихова деградација. Иако постоје различита мишљења о улози шума у режиму климатских промјена и моделима за редуцирање њихових утицаја, јасно је да су шуме истовремено важан дио проблема, али и рјешења овог глобалног феномена. Шуме путем процеса фотосинтезе смањују висок садржај угљен-диоксида у зраку и на тај начин утичу на ублажавање климатских промјена. С друге стране, деградација и крчење шума, а посебно шумски пожари, значајно утичу на глобално загријавање, повећањем удјела стакленичких плинова у атмосфери. На основу анализе постојећег система борбе против климатских промјена, расположивих техничких и кадровских ресурса у шумарству Федерације БиХ, политикâ на свим нивоима власти и анализе доступних научноистраживачких резултата, предложени су стратешки и специфични циљеви за унапређење постојећег стања, у смислу континуираног развоја и одрживог газдовања шумским ресурсима, усклађивања мјера борбе против климатских промјена, испуњења промјењивих захтјева друштва према шуми и задовољења прописа дефинисаних у мапи пута ка европским интеграционим процесима. На основу оцјене стања шумских екосистема у БиХ и региону те њиховог утицаја на климатске промјене и анализа проведених из дјелокруга рада у оквиру ове студије, уочено је сљедеће:

- Осим што је ратифицирана већина међународних конвенција и протокола који се односе на проблематику климатских промјена, формиран је Комитет за климатске промјене и припремљен текст „Првог националног извјештаја БиХ у складу са Оквирном конвенцијом УН-а о климатским промјенама“. Све даљње активности у БиХ, усмјерене на борбу против климатских промјена и редуцирање посљедица од истих, скромне су. Присуство ових тема у медијима је, такођер, незнатно. Основни разлог за овакво стање јесте недостатак средстава. Акциони планови усмјерени на

ублажавање посљедица климатских промјена и ефеката глобалног загријавања нису припремљени и, у том смислу, не постоје адекватни одговори на различите могуће сценарије који могу изазвати климатске промјене.

- Споре су или недовољне реакције надлежних институција на постављене задатке и преузете обавезе, дефинисане документима Министарских конференција о заштити шума у Европи (МЦПФЕ), о подузимању активних мјера у борби с климатским промјенама. Овдје се мисли на: осигуравање средстава за истраживања различитих аспеката потрајности газдовања шумским ресурсима, реализацију пројеката проширене репродукције шума (конверзију постојећих нископродуктивних у високе шуме, пошумљавање голети и сл.), као и коришћење шумске биомасе као обновљивог извора за производњу енергије.
- Капацитети јавних и научноистраживачких институција које се баве мониторингом и проценом утицаја климатских промјена и генерално проблематиком улоге и значаја шума у борби са климатским промјенама у Федерацији БиХ су скромни. Посљедица је ниска конкурентност институција и истраживача из ФБиХ у оквирима међународне научноистраживачке заједнице и немогућност добијања пројеката усмјерених ка овој области.
- У ФБиХ постоје површине тзв. „индустријских пустиња” – ради се о дезертифицираним подручјима (значајно деградирано тло и вегетација), углавном у Тузланском и Зеничко-добојском кантону. Њихово санирање, у контексту пошумљавања и мелиоративних радова, захтијева знатна средства и интензиван ангажман шумарске струке и науке, али, прије свега, интердисциплинарни приступ и међусекторску сарадњу (сектори: индустрија, енергетика, водопривреда, пољопривреда, шумарство итд.).

На основу претходних анализа и разматрања, идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма који су приказани на почетку поглавља 7, као и стратешки циљеви који се односе на питања везана за климатске промјене и улогу шумских екосистема, као важног сегмента развоја сектора шумарства Федерације БиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 7.1.1. Интензивирање међународне сарадње и укључивање надлежних институција из ФБиХ у међународне иницијативе и процесе који се баве проблемом климатских промјена

Као чланица глобалне заједнице и потписница УН Конвенције о климатским промјенама, Босна и Херцеговина треба постати дио концентrirаних глобалних напора на заустављању и умањивању негативних ефеката климатских промјена. У том контексту је неопходно створити и оснажити капацитете надлежних институција на свим нивоима у ФБиХ, за активно учешће у креирању заједничких стратегија и политика, те размјену искустава на локалном, националном, регионалном, европском и међународном нивоу. Неопходно је искористити могућности кандидирања пројеката (у оквиру ИПА, ЦДМ и сл.) којим би се препознао значај шумских екосистема у проблематици климатских промјена.

Стратешки циљ 7.1.2. Успостава система мониторинга и формирање централне базе података за праћење климатских промјена на нивоу ФБиХ

Потреба за континуираним праћењем климатских промјена и њихових утицаја на шумске екосистеме, кроз устројавање трајних и привремених огледних површина на

терену, битан је предуслов за успјешну борбу против климатских промјена. Добијени подаци би се слијевали у јединствену базу података, чиме би се стекли услови за доношење правовремених и ваљаних стратешких одлука у борби с климатским промјенама на нивоу ФБиХ. За пуну реализацију овог стратешког циља потребно је дефинирати и успоставити неопходне законске, финансијске, методолошке, инфраструктуралне, процедуралне и кадровске претпоставке. Овај систем био би повезан са сличним системима мониторинга у региону и шире, чиме би се унаприједила сарадња са релевантним међународним институцијама које се баве праћењем, процјенама и извјештавањем о климатским промјенама и залихама угљика у шумским екосистемима.

Стратешки циљ 7.1.3. Усаглашавање међусекторског приступа по питању стратегија, политика и осталих аспеката у вези с односом шумарства и климатских промјена

У оквиру стратешких докумената за процјену ризика и прилагодбу климатским промјенама у БиХ, требају бити предвиђени инструменти који би осигуравали, како међуентитетску, регионалну и међународну сарадњу, тако и сарадњу између јавног, приватног и цивилног сектора. Поред тога, као императив се намеће међусекторска сарадња и хармонизација стратегија, политика и легислативе која третира проблематику климатских промјена. Неопходно је формирати сталне фондове за финансирање интердисциплинарних истраживачких пројеката везаних за климатске промјене и улогу шумских екосистема у истим, а у оквиру развојних институција (банке, агенције и сл.) креирати посебне линије за финансирање међусекторских привредних пројеката, у циљу ублажавања и редуцирања посљедица климатских промјена замјеном застарјелих технологија еколошки прихватљивим технологијама у контексту „зелене економије“. У свим наведеним активностима, потребно је осигурати равноправно и активно учешће стручњака шумарске струке са искуством у проблематици климатских промјена.

Стратешки циљ 7.1.4. Креирање јединствене политике за борбу са климатским промјенама

Током 2009. године припремљен је Први национални извјештај Босне и Херцеговине (INC – Initial National Communication) у складу са Оквирном конвенцијом УН о климатским промјенама. Исти је усвојен од стране ентитетских Влада и Савјета министара БиХ. Кориштењем података и препорука из INC-а створени су реални услови за креирање дугорочне развојне политике земље и њене имплементације на макронивоу и микронивоу. У складу са смјерницама из овог извјештаја, Босна и Херцеговина би требала на државном нивоу и ентитетским нивоима донијети одговарајући законски оквир, дугорочну развојну политику и створити предуслове за одрживи развој и коришћење међународних новчаних фондова. То подразумијева и формирање експертне комисије које ће руководити базама података и судјеловати у истраживању и изради стратешких докумената у борби с климатским промјенама. У тимове би требало укључити научнике, представнике политичког живота, невладиног сектора и локалних друштвено-политичких заједница.

Стратешки циљ 7.1.5. Повећање површине под шумама у ФБиХ примјеном различитих мјера газдовања

Полазећи од чињенице да су стабилност шумских екосистема и подизање нових шума битни предуслови за редуцирање посљедица климатских промјена, а имајући у виду

постојање неискориштених станишних потенцијала (површина подесних за пошумљавање, „индустријских пустиња” и сл.), неопходно је интензивирати напоре на повећању површина под шумама. Ниске некавалитетне шуме на високопроизводним тлима, треба преводити у виши узгојни облик. У контексту финансирања биолошке обнове шума, потребно је формирати посебне фондове за конверзију пањача у високе шуме, при чему је важно реализирати адекватне програме медијске кампање о значају шума у борби с климатским промјенама.

ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 8. ОБРАЗОВАЊЕ, ИСТРАЖИВАЊЕ И РАЗВОЈ У ШУМАРСТВУ

ПРИНЦИПИ:

Планско средњошколско и високошколско образовање представља кључну претпоставку за развој сектора шумарства и разумијевање промјењивих захтјева друштва у односу на шуму.

Средњошколски образовни програми требају бити усклађени са потребама шумарске привреде и европским трендовима средњошколског образовања у шумарству.

Образовање високошколских кадрова у шумарству треба бити усклађено са европским трендовима и квалитетом, принципима Болоњског процеса и потребама бх. друштва и привреде.

Научноистраживачки рад представља главну развојну компоненту сектора шумарства и шумарске привреде.

У планирању и реализацији концепата цјеложивотног учења у шумарству потребно је осигурати поштивање партиципативног приступа.

8.1. ОБРАЗОВАЊЕ, ИСТРАЖИВАЊЕ И РАЗВОЈ У ШУМАРСТВУ

Ослањајући се на идеје средњоевропског шумарског образовања и науке, генерације шумарских стручњака у Федерацији БиХ едуциране су да газдују шумским ресурсима у складу са теоретским и практичним знањима која су стекле током свог образовања. Полазећи од чињенице да образовање и истраживање представљају важне елементе развоја сваког друштва, утврђено је постојеће стање образовно-научних капацитета у сектору шумарства, анализирани наставни планови и програми и предложене мјере за унапређење образовног система у шумарству Федерације БиХ. Промјене у захтјевима друштва према шумским ресурсима, организација образовног система у складу са Болоњским процесом и неопходност едукације шумарских стручњака и научника који ће бити оспособљени да унаприједи економске, еколошке и социолошке користи које друштво има од шуме, само су нека од питања на која је потребно одговорити у процесу креирања конзистентне шумарске политике и стратегије развоја сектора шумарства у Федерацији БиХ. Комплетан сектор шумарства и образовно-научне институције у Федерацији БиХ налазе се пред изазовом промјена и прилагођавања у смислу осигурања континуираног привредног развоја, интегрирања у „друштво знања” и имплементације концепта „цјеложивотног учења”. На основу анализе постојећег система средњошколског и високошколског образовања у шумарству Федерације БиХ, техничких и кадровских капацитета, кадровске политике, квалитета стручне обуке и цјеложивотног учења те анализе научноистраживачких активности, предложене су стратешке смјернице за унапређење постојећег стања, у смислу континуираног развоја и газдовања шумским ресурсима на научно-стручним основама те усклађивања наставних програма и научних активности са потребама привреде, захтјевима друштва према шуми и европским интеграционим процесима. На основу анализа проведених из дјелокруга рада утврђено је слjedeће:

- Генерална оцјена тренутног стања кадровских и техничких капацитета институција које се баве средњошколским и високошколским образовањем у шумарству у Федерацији БиХ је негативна (недовољни и у значајној мјери неодговарајући капацитети). Кључна ограничења огледају се у недовољним финансијским средствима за квалитетну реализацију наставних садржаја, модернизацију наставне опреме и недовољан обим практичне наставе.
- Недовољан број извођача наставних садржаја резултира преоптерећеношћу наставника у високошколском образовању (већа од оптерећења прописаног важећим прописима). У високошколским институцијама то утиче на спорију динамику развоја млађег наставног кадра, који за даље напредовање, поред наставних обавеза, има и законску обавезу реализације истраживачких, публицистичких и осталих активности.
- Постојећи наставни планови и програми у средњим школама које се баве едукацијом шумарских кадрова, значајно се међусобно разликују, посебно кад је у питању реализација практичне наставе. Наставни су планови из стручно-теоретске и општеобразовне групе предмета преамбициозни.
- Постојећи наставни планови конципирани су на начин да је учешће практичне наставе и обуке (и у средњошколском и у високошколском систему образовања у шумарству) недовољно, како по питању квантитета, тако и по питању квалитета.
- Учешће стручњака из праксе у процесу теренске наставе и обуке ученика и студената је недовољно. Могућности сарадње између предузећа шумарства (и других субјеката) и образовних институција нису искориштене у довољној мјери кад је у питању извођење теренске и практичне наставе.
- Не постоји цјеловита анализа постојећих наставних планова свих средњих школа које се баве едукацијом шумарских кадрова која би омогућила утврђивање тренутних и будућих потреба привреде за овим кадровима на свим нивоима у Федерацији БиХ.
- Стипендирање кадрова у сектору шумарства (ученици и студенти) недовољно је и не проводи се плански и континуирано.
- У концепцијском смислу, постојећи наставни планови и програми на високошколским институцијама из области шумарства у Федерацији БиХ у значајној су мјери компатибилни са наставним програмима шумарских факултета у региону и уважавају кључне принципе Болоњског система образовања.
- Евидентне су значајне разлике између садржаја наставних планова и програма и квалитета њихове реализације. Пошто је реализација наставних садржаја у директној вези с кадровском и техничком опремљеношћу (а технички и кадровски потенцијали су недостатни), неопходно је ускладити обим наставних садржаја с реалним могућностима њихове реализације, како кроз хармонизацију наставних садржаја у сва три циклуса студија, тако и кроз кадровско и техничко јачање.
- Планирање образовања кадрова шумарске струке (кадровска политика) не проводи се на нивоу Федерације БиХ, већ на нивоу кантона. Таква расподјела надлежности повећава ризик непланског образовања, хиперпродукције или недостатка потребних профила кадрова шумарске струке.
- Кад је у питању однос понуде и потражње на тржишту радне снаге, евидентна је хиперпродукција шумарских техничара (средња стручна спрема). Кантонална шумскопривредна друштва углавном су попуњена кадровима шумарске струке, а простора за нове упосленике (претежно високо образоване кадрове) има у институцијама јавне шумарске администрације (Управе за шуме). Све наведено

указује на слабости у досадашњем начину планирања образовања кадрова шумарске струке и неопходност примјене другачијих методолошких приступа у креирању кадровске и образовне политике у шумарству.

- Евидентан је различит приступ и однос, како институција тако и упосленика у сектору шумарства Федерације БиХ по питању цјеложивотног учења након завршетка формалних едукационих програма. Политика цјеложивотног учења не постоји и она је у већини случајева препуштена интересима и потребама појединаца (упосленика). Неопходно је да развој и подстицање цјеложивотног учења у шумарству буде препознато као задатак послодаваца и шире друштвене заједнице, на основу утврђених потреба привредних субјеката, јавне шумарске администрације и невладиног сектора.
- Средства за финансирање научноистраживачких пројеката у сектору шумарства неравномјерно су дистрибуирана, било да се посматра аспект институција које су финансирале ове пројекте, корисника/реализатора средстава или научних области.
- С обзиром на непостојање система мониторинга и евалуације, тешко је оцијенити ниво апликативности финансираних научноистраживачких пројеката и ефеката које су сектор шумарства и предузећа шумарства имала од истих у анализираном периоду.
- Износ издвојених средстава за научноистраживачки рад у шумарству врло је мали, поготово имајући у виду специфичне захтјеве за експерименталним и лабораторијским истраживањима у шумарству. Неопходно је покренути дијалог између привредних и научноистраживачких институција како би се утврдиле приоритетне потребе у сектору шумарства.
- Постојећи систем финансирања не осигурава континуирано и координирано осигурање финансијских средстава неопходних за провођење научноистраживачког рада у шумарству. Мали број институција и појединаца који се баве научноистраживачким радом у шумарству Федерације БиХ, недовољна мотивираност у смислу ниских личних примања и значајна просторно-техничка ограничења, значајно умањују међународну конкурентност научноистраживачке заједнице из области шумарства у Федерацији БиХ.

На основу претходних анализа и разматрања, идентифицирани су кључни принципи општег дијела Шумарског програма приказани на почетку поглавља 8, као и стратешки циљеви који се односе на проблематику образовања, истраживања и развоја у сектору шумарства Федерације БиХ.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 8.1.1. Успостава система за планирање и праћење потреба привреде и друштва за шумарским кадровима на свим нивоима образовања

Имајући у виду постојећу организацију комплетног образовног система, у коме се уписна политика за оба нивоа образовања (средњошколско и високошколско) креира претежно на нивоу кантона, као и чињеницу да је потребе за стручним кадром неопходно сагледавати минимално на комплетном подручје Федерације БиХ, потребно је успоставити свеобухватан систем планирања образовања према реалним потребама сектора шумарства и захтјевима друштва. Овај систем подразумијевао би стално праћење потреба и захтјева друштва у односу на шумске ресурсе, познавање тренутне кадровске структуре (односа потражње и понуде на тржишту рада) на бази које би се

вршило праћење и пројекција кадровских потреба, као и континуирану евалуацију квалитета упосленог стручног кадра.

Стратешки циљ 8.1.2. Јачање кадровских и техничких капацитета за унапређење средњошколског наставног процеса у шумарству

На основу анализе тренутног стања средњошколског шумарског образовања утврђено је да се наставни садржаји реализују с недовољним и неодговарајућим капацитетима у кадровском и техничком погледу. У наредном периоду неопходно је унаприједити ове капацитете у квантитативном и квалитативном смислу, почевши од поштивања важећих стандарда и критерија за реализацију наставних садржаја по питању броја предавача, па до осигурања техничких услова за извођење стручних и практичних наставних садржаја.

Стратешки циљ 8.1.3. Успостава функционалног и цјеловитог система високошколског образовања у шумарству по принципима Болоњског процеса

Полазећи од чињенице да систем високошколског образовања представља важну компоненту у креирању „друштва знања“, реализација сва три циклуса студија шумарства у складу са принципима Болоњског процеса у значајној мјери одређује улогу високошколских институција. Реализација овог стратешког циља подразумијева низ активности које укључују: успоставу система осигурања квалитета наставних садржаја и наставног процеса, осигурање просторно-техничких и кадровских (посебно развој академског подмлатка) предуслова на високошколским институцијама у складу са важећим стандардима и нормативима за област високог образовања (посебно за извођење практичне наставе), законско регулирање проблематике „препознавања“ и усклађивања стручних квалификација стечених у предболоњском и Болоњском систему образовања те развој сервисно оријентираног научноистраживачког института у оквиру Шумарског факултета у Сарајеву.

Стратешки циљ 8.1.4. Успостава система цјеложивотног учења у шумарству

Систем цјеложивотног учења подразумијева континуирано стицање знања и развој стручних способности и вјештина упосленика у сектору шумарства која се постижу кроз програме обавезне и факултативне едукације током цијелог радног вијека. У духу глобалног развоја, те интегрирања у „европско друштво знања“, неопходно је развити конзистентан програм цјеложивотног учења (који би укључивао анализу потреба, развој одговарајућих едукационих садржаја и креирање организационих претпоставки за њихову реализацију) те успоставити кредибилан и законски основан систем лиценцирања за обављање специфичних послова и радних задатака у шумарству.

Стратешки циљ 8.1.5. Унапређење научноистраживачких активности у области шумарства и хортикултуре

Проведене анализе указују на неопходност унапређења научноистраживачких активности кроз: (1) дефинирање препознатљивог профила научноистраживачког института у оквиру Шумарског факултета, (2) креирање стабилне финансијске основе за реализацију научноистраживачких пројеката у шумарству и хортикултури, (3) осигурање повећања средстава намијењених за истраживање и развој у шумарству и хортикултури, (4) повећање броја научноистраживачких радних мјеста, а самим тим и броја истраживача (посебно академског подмлатка) у области шумарства и хортикултуре, те (5) успоставу система мониторинга (континуирано праћење квалитета

истраживачког рада и евалуације истраживачких институција), уз претходно осигурање напријед наведених предуслова.

Стратешки циљ 8.1.6. Постизање пуне синергије између образовања, науке и шумарске привреде.

Захтјеви за поштивањем принципа партиципације у управљању и газдовању шумским ресурсима као јавним добром условљавају неопходност активније улоге и синергије свих заинтересованих страна у процесу планирања и одлучивања када је у питању развој сектора шумарства. У том смислу су у сегменту образовања, истраживања и развоја као најзначајнији утврђени сљедећи аспекти: (1) активно учешће шумарских стручњака из праксе у процесима планирања и реализације наставних програма и садржаја, (2) организација научно-стручних савјетовања у циљу размјене најновијих научних и стручних знања и искустава у области шумарства и хортикултуре, те (3) развој невладиног сектора у циљу афирмације шумарства као специфичне привредне гране и идентификације актуалних проблема у сектору шумарства.

ТЕМАТСКА ЦЈЕЛИНА 9. ИНФОРМИРАЊЕ, КОМУНИКАЦИЈА И ОДНОСИ С ЈАВНОШЋУ

ПРИНЦИПИ:

Креирање, прикупљање и дистрибуција информација у сектору шумарства проводе се стратешки, плански и транспарентно, уз осигурање блиске сарадње и координације са свим интересним странама.

Ефикасно и рационално коришћење јавних средстава код процеса планирања, имплементације и евалуације комуникацијских активности.

Информисање јавности и других заинтересованих страна о процесима управљања и газдовања шумама.

Коришћење нових информационо-комуникацијских технологија уз највише професионалне комуникацијске стандарде за осигурање транспарентности сектора и укупне ефикасности комуницирања.

Комуникацијске активности проводе се у складу с важећим законима и етичким нормама.

9.1. ИНФОРМИРАЊЕ, КОМУНИКАЦИЈА И ОДНОСИ С ЈАВНОШЋУ

Шуме пружају друштву велик број важних и различитих користи које, осим производње дрва и недрвних шумских производа, укључују и рекреацију, очување биолошке разноликости, туризам, заштиту тла и вода. Због тога постоји потреба да се јавности пружи потпуна информација и снажно подцрта диверзитет јавних услуга и користи које друштво има од шуме. Коначно – јавност с правом то и захтијева, очекујући да се шумама газдује, прије свега, на начин да оне пружају оптималне друштвене и околишне користи. Јавност на газдовање шумама често гледа са неповјерењем, повезујући га искључиво са сјечом шума и ловом дивљачи. Из тога се може закључити да се улога сектора шумарства у управљању и газдовању шумама и шумским земљиштем у Федерацији БиХ недовољно разумије. Неразвијена комуникација са јавношћу и недовољна транспарентност у доношењу и реализацији одлука представљају озбиљан проблем сектора шумарства. Искуства развијених земаља показују да повећањем стандарда живљења расте потражња и потреба за социјалним и еколошким користима шума. Процјена је да ће са економским развојем БиХ притисак јавности на те функције шума исто тако расти. Анализа тренутног ступња развоја односа с јавношћу, комуникацијских пракси и транспарентности информирања унутар и изван сектора шумарства у Федерацији БиХ указала је на сљедеће:

- Имплементација акционог плана из студије „Побољшање комуникације и транспарентности у сектору шумарства” (2006) наишла је на низ проблема, који су ограничили његове ефекте и онемогућили имплементацију већине планираних активности. Уочени проблеми односе се на сљедеће: (1) комуникација је неинституционализирана, непланска и несистематска, (2) генерално, ресурси за односе с јавношћу у сектору шумарства веома су ограничени, (3) евидентан је недостатак унутарсекторске координације комуникацијских активности.

- Укупан квалитет комуникације како унутар самог сектора шумарства, тако и изван њега (према општој јавности) изразито је низак. Последица таквог стања је и низак ниво транспарентности комплетног сектора.
- Сектор шумарства не ужива висок углед у јавности и она о њему зна врло мало.
- Комуникацијски ресурси и активности унутар сектора шумарства не користе се на ефикасан начин да подрже провођење секторских активности.

На основу свеобухватне анализе и идентификације тренутног ступња развоја односа с јавношћу, комуникације и транспарентности информирања унутар и изван сектора шумарства дефинисани су кључни принципи, који су приказани на почетку поглавља 9, као и стратешки циљеви, усмјерени унапређењу информирања, комуникација и односа с јавношћу сектора шумарства.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 9.1.1. Унапређење комуникацијских капацитета и пракси унутар сектора шумарства

Да би се успоставио механизам координације комуникацијских активности унутар сектора, неопходно је значајно ојачати капацитете сектора шумарства у области комуникација, осигурати буџетска средства за комуникацијске активности унутар сектора, те развити и имплементирати комуникацијску стратегију. Потребно је успоставити динамичан проток комуникација између свих сегмената сектора те стандардизирати комуникацијске токове слиједећи примјере добрих пракси из других земаља.

Стратешки циљ 9.1.2. Повећање транспарентности сектора шумарства

Да би се значајно унаприједио ниво транспарентности шумарског сектора, неопходно је предузети низ активности гдје ће се грађанима и заинтересованим групама осигурати слободан, једноставан и брз приступ релевантним, квалитетним и ажурираним информацијама о свим сегментима и активностима сектора шумарства ФБиХ. Због тога је потребно створити институционалне предуслове, усвојити стандарде и осигурати капацитете за транспарентан рад сектора шумарства те омогућити јавности приступ информацијама у посједу јавних институција, агенција и организација шумарског сектора ФБиХ.

Стратешки циљ 9.1.3. Стратешка комуникацијска подршка раду сектора шумарства

Како би се комуникацијске активности и капацитети ставили у службу остварења кључних циљева и програма шумарског сектора, неопходно је развити и имплементирати низ јавних кампања како би се добила подршка јавности за те активности и програме. Поред директне подршке раду сектора шумарства, ове би кампање допринијеле и укупном унапређењу угледа сектора шумарства у јавности. Све се кампање раде искључиво уз ангажман стручњака, уз претходне анализе комуникацијских потреба везаних за сваки специфичан проблем на који се кампања односи, а евалуирају се уз задане мјерљиве индикаторе успјеха и ефикасност трошења средстава. Провођење кампања првенствено усмјерити активностима на спречавању пожара, пошумљавању, промоцији борбе против бесправне сјече шума, кампањи за промоцију шумских рекреативних центара те спречавању загађивања шума.

Стратешки циљ 9.1.4. Унапређење угледа сектора шумарства у јавности

За унапређење угледа шумарског сектора у јавности неопходно је значајно унаприједити односе шумарског сектора са грађанством и медијима. Кроз успоставу механизма за консултације са грађанима осигурати адекватне информације широј јавности о активностима шумарског сектора, управљању шумама, шумским ресурсима, могућностима рекреације у шумама и слично. Унапређењем односа са медијима постићи квалитетније извјештавање медија о шумарском сектору и на тај начин смањити обим негативног публицитета и сензационалистичког извјештавања.